

Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych
w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach
Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-
Pomorskiego na lata 2014-2020

Toruń, 1 luty 2019 r.

Wykaz skrótów

CI – Wspólne wskaźniki (ang. Common indicators) dla EFRR

CO – Wspólne wskaźniki produktu dla EFS

CR – Wspólne wskaźniki rezultatu dla EFS

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

FS – Fundusz Spójności

IZ RPO – Instytucja Zarządzająca RPO WK-P

jednostka strukturalna – jednostka struktury przestrzeni miejskiej

LGD – lokalna grupa działania

LSR – lokalna strategia rozwoju

ORSG – obszar rozwoju społeczno-gospodarczego (3 poziom polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego, wynikający z Założeń polityki terytorialnej....)

OSI – Obszar Strategicznej Interwencji

PR – program rewitalizacji

RLKS – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność

RPO WK-P – Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

SRW – Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+

SZOOP RPO WK-P – Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

UMWKP – Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu

ustawa o rewitalizacji – ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2018 r. poz. 1398)

ustawa wdrożeniowa – ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz.U. z 2018 r. poz. 1431 ze zm.)

Wytyczne MR – Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, przygotowane przez Ministra Rozwoju z 2 sierpnia 2016 r.

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

Zasady regionalne – Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

Spis treści

1	Podstawa prawna	4
2	Cel i zakres <i>Zasad regionalnych</i>	4
3	Podstawowe pojęcia związane z rewitalizacją.....	5
4	Cele i oczekiwane efekty procesów rewitalizacji w regionie	7
5	Działania i poddziałania RPO WK-P w ramach których będzie finansowana rewitalizacja	8
6	Program rewitalizacji	26
6.1	Zasady programowania rewitalizacji	26
6.2	Logika programowania działań rewitalizacyjnych	28
6.3	Elementy programu rewitalizacji	30
6.4	Sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy	33
6.4.1	Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w największych miastach regionu	37
6.4.2	Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich regionu	41
6.4.3	Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w małych miastach regionu.....	45
6.4.3.1	Gminy miejskie	45
6.4.3.2	Gminy miejsko-wiejskie	49
6.4.4	Autorski sposób wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji...54	
6.5	Relacja PR oraz projektowanych działań z innymi dokumentami na poziomie lokalnym i ponadlokalnym.....	56
7	System monitorowania procesów rewitalizacji w regionie	56
	Załączniki	57
	<i>Załącznik 1, Alokacje na rewitalizację dla miast województwa kujawsko-pomorskiego w ramach działania 6.2 i poddziałania 6.4.1 RPO WK-P z opisem metody podziału środków finansowych (w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b).....</i>	<i>57</i>
	<i>Załącznik 2, Przykładowe, inne źródła finansowania działań wspierających rewitalizację.....</i>	<i>60</i>
	<i>Załącznik 3. Lista wskaźników dla ujawnienia stanu kryzysowego w ustalonych obszarach analizy w mieście, jednostce struktury przestrzeni miejskiej lub miejscowości (tabela 4) z informacją, których wskaźników nie można wybierać łącznie (tabela 5).....</i>	<i>74</i>
	<i>Załącznik 4. Tabele do przygotowania listy głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych</i>	<i>81</i>
	<i>Załącznik 5, Tabele do przygotowania harmonogramu realizacji PR i przedstawienia ram finansowych głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....</i>	<i>82</i>

1 Podstawa prawna

Zasady regionalne opracowane zostały na podstawie:

- art. 2 pkt 25 oraz art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. z 2018 r. poz. 1431 ze zm.),
- *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, zatwierdzonych przez Ministra Rozwoju z 2 sierpnia 2016 r.

W pracach nad *Zasadami regionalnymi* brano również pod uwagę zapisy:

- ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2018 r. poz. 1398),
- *Krajowej Polityki Miejskiej 2023*, przyjętej przez Radę Ministrów 20 października 2015 r.,
- Raportu *Ewaluacja wpływu projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów objętych rewitalizacją* z 2013 r. zleconego przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.¹

2 Cel i zakres *Zasad regionalnych*

Głównym celem *Zasad regionalnych* jest przedstawienie zestawu informacji i reguł opracowywania programów rewitalizacji, mających za zadanie wesprzeć gminy województwa kujawsko-pomorskiego w przygotowaniu wysokiej jakości PR, prowadzących do faktycznej odnowy społecznej i przestrzennej obszarów problemowych, w sytuacji gdy jednym ze źródeł finansowania ma być RPO WK-P.

Wytyczne MR nakładają na IZ RPO obowiązek sprawdzenia czy PR w ramach którego planuje się realizację projektów rewitalizacyjnych, wspartych środkami z programów operacyjnych, cechują się określonym, wymaganym zakresem.² Dlatego też jednym z głównych celów *Zasad regionalnych* jest pomoc gminom w przygotowaniu PR, zgodnych z *Wytycznymi MR*³, a także realizujących cele SRW i RPO WK-P.

Wobec powyższego *Zasady regionalne* definiują pojęcia związane z rewitalizacją oraz określają sposób tworzenia PR, w tym zwłaszcza zasady jego opracowywania w nowej perspektywie finansowej: kompleksowości, komplementarności, koncentracji, partnerstwa i partycypacji. Wskazują również: sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, obligatoryjne elementy PR oraz oczekiwane efekty procesów rewitalizacji, prowadzonych w województwie kujawsko-pomorskim.

Tym samym w *Zasadach regionalnych* określone zostały minimalne wymogi dla PR, których spełnienie warunkuje udzielenie wsparcia lub preferencji w ramach priorytetów inwestycyjnych RPO WK-P, z których przewidziane jest finansowanie działań rewitalizacyjnych. Jednocześnie należy podkreślić, że rewitalizacja jest procesem wieloletnim i złożonym, który powinien zaangażować jak największą ilość partnerów i źródeł finansowania (nie tylko RPO WK-P), gdyż tylko takie podejście warunkuje osiągnięcie zamierzonych efektów trwałego ożywienia społeczno-gospodarczego.

¹ Raport ewaluacyjny:

http://2007-2013.mojregion.eu/tl_files/mojregion/dokumenty-rpo/Ewaluacja/Badania%20ewaluacyjne/Badanie%20rewitalizacja/Raport_koncowy-%20OSTATECZNY_17.05.2013.pdf, dostęp: 5.11.2015.

Rekomendacje z ww. raportu ewaluacyjnego, w którym przeanalizowano doświadczenia w zakresie rewitalizacji z okresu 2007-2013, posłużyły zaplanowaniu sposobu wspierania procesów rewitalizacji w ramach polityki spójności 2014-2020, co stawiane jest jako wymóg w *Wytycznych MR* (str. 23, pkt. 12 i 14). Wyrazem tego są niniejsze *Zasady regionalne*, w których uwzględniono wnioski przedmiotowego raportu ewaluacyjnego.

² Zgodnie z pkt. 1-9 w rozdziale 5 na str. 14-16 *Wytycznych MR*.

³ Zgodnie z pkt. 2b w rozdziale 5 na str. 15 *Wytycznych MR*.

3 Podstawowe pojęcia związane z rewitalizacją

W celu właściwego i jednoznacznego rozumienia pojęć związanych z rewitalizacją, zastosowanych w *Zasadach regionalnych*, poniżej przedstawiono ich definicje:

- 1) *Interesariusze rewitalizacji*⁴** – to w szczególności: mieszkańcy obszaru rewitalizacji; właściciele, użytkownicy rzeczy nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze; podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą, społeczną, jednostki samorządu terytorialnego, organy władzy publicznej.
- 2) *Rewitalizacja*⁵** – stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.
- 3) *Stan kryzysowy*⁶** – stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:
 - a) gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw)
 - b) środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska);
 - c) przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych);
 - d) technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.
- 4) *Obszar zdegradowany*⁷** – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia stanu kryzysowego na każdym z podobszarów.
- 5) *Obszar rewitalizacji*⁸** – obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w pkt 3, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym poportowe i powydobywcze), powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

⁴ Definicja opracowana na podstawie art. 2 ust. 2 ustawy o rewitalizacji.

⁵ Definicja opracowana na podstawie: art. 2 ust. 1 ustawy o rewitalizacji i *Wytycznych MR*.

⁶ Definicja opracowana na podstawie art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji i *Wytycznych MR*.

⁷ Definicja opracowana na podstawie art. 9 ustawy o rewitalizacji i *Wytycznych MR*.

⁸ Definicja opracowana na podstawie art. 10 ustawy o rewitalizacji i *Wytycznych MR*.

6) Przestrzeń zdegradowana⁹ – to obecnie nieużytkowane tereny i obiekty, na których realizowano działalności: przemysłowe, wojskowe, eksploatację kopalin, transportowe, rolnicze, infrastruktury komunalnej (związanej z gospodarką wodno-ściekową, odpadami, zaopatrzeniem w energię). Do kategorii przestrzeni zdegradowanych możliwe jest także zaliczenie terenów i obiektów, które pierwotnie pełniły innego rodzaju funkcje (np. usługowe, handlowe, mieszkaniowe, magazynowo-składowe) i nie są obecnie wykorzystywane w tym celu, jeśli możliwa jest ich adaptacja na cele rozwoju społecznego lub gospodarczego, nawet jeśli nie dojdzie do zmiany funkcji pierwotnej. Specyficznym rodzajem „przestrzeni zdegradowanych” są także tereny i obiekty, w których rozpoczęto realizację zagospodarowania i jej nie zakończono – formalnie nie doszło więc do rozpoczęcia działalności, ale teren jest zajęty przez nieużytkowane obiekty.

W szczególności do „przestrzeni zdegradowanych” należy zaliczyć: budynki (także budynki towarzyszące zasadniczej funkcji – np. w przypadku terenów przemysłowych lub gospodarstw rolnych także budynki zajmowane przez administrację, bazy pojazdów, itp.), place manewrowe, place składowe, tereny obsługi komunikacyjnej, tereny wyrobisk, tereny składowisk, budynki dworcowe, urządzenia stacyjne, rampy załadownicze, obiekty magazynowo-składowe (przy terenach przemysłowych, rolnych lub komunikacyjnych).

Do kategorii przestrzeni zdegradowanych zalicza się także tereny i urządzenia infrastruktury technicznej służącej obsłudze ww. terenów, jeśli są z nimi integralnie związane (to znaczy po zaprzestaniu zasadniczej działalności nie zostały zaadaptowane na inne cele) – np. zakładowe ujęcia wody, oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków, składowiska odpadów, urządzenia zasilania w energię, w tym w energię elektryczną, stacje redukcyjne gazu, itp.

Do kategorii przestrzeni zdegradowanych związanych z pełnionymi wcześniej działalnościami rolniczymi nie zalicza się użytków rolnych, a jedynie tereny zajmowane przez zabudowę (w tym służącą hodowli), zagospodarowanie towarzyszące i infrastrukturę obsługi tych terenów.

W wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych przypadkach do kategorii „przestrzeni zdegradowanej” możliwe jest zaliczenie terenów lub obiektów, które nie są wyłączone z dotychczasowego użytkowania (są to obiekty i tereny na których aktualnie prowadzi się działalność mieszczącą się w kategoriach użytkowania określonych powyżej) jeśli istnieje możliwość i jest społecznie lub ekonomicznie uzasadnione podjęcie działań na rzecz ich adaptacji do celów rozwoju społecznego lub gospodarczego realizujących idee i spełniających kryteria uznania za działania rewitalizacyjne.

7) Program rewitalizacji¹⁰ – uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.)¹¹ lub art. 14 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej¹², zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

8) Projekt rewitalizacyjny¹³ – projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy wdrożeniowej, wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów (patrz: podrozdział 6.3 Elementy programu rewitalizacji pkt 8a) albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji (patrz: podrozdział 6.3 Elementy programu rewitalizacji pkt 8b), zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności

⁹ Źródło definicji: opracowanie własne.

¹⁰ Źródło definicji: opracowanie własne na podstawie *Wytucznych MR*. Programami rewitalizacji w rozumieniu niniejszych *Zasad regionalnych* są: lokalne programy rewitalizacji, miejskie programy rewitalizacji, gminne programy rewitalizacji, itp., których jednym ze źródeł finansowania będzie RPO WK-P.

¹¹ Zgodnie z art. 52 ustawy o rewitalizacji możliwa jest realizacja przedsięwzięć (do 31.12.2023 r.) wynikających z programu zawierającego działania służące wprowadzeniu obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego, przyjmowanego uchwałą rady gminy, bez uchwalania gminnego programu rewitalizacji, a więc tym samym bez korzystania z narzędzi, które stwarza ustawa o rewitalizacji.

¹² Program rewitalizacji powinien zawierać działania w sferze społecznej oraz przynajmniej w jednej z takich sfer jak: gospodarcza, przestrzenno-funkcjonalna, techniczna, środowiskowa i tym samym być odpowiedzią na zidentyfikowany stan kryzysowy.

¹³ Definicja opracowana na podstawie *Wytucznych MR*.

w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.

- 9) Przedsięwzięcie rewitalizacyjne¹⁴** – projekt lub grupa projektów i innych działań, w szczególności o charakterze społecznym, gospodarczym, urbanistycznym, budowlanym, środowiskowym, konserwatorskim, edukacyjnym, naukowym, zdrowotnym lub kulturalnym, zawartym lub wynikającym z programu rewitalizacji oraz logicznie powiązanym z treścią i celami programu rewitalizacji.

4 Cele i oczekiwane efekty procesów rewitalizacji w regionie

W ostatnich latach samorząd województwa intensywnie wspierał działania rewitalizacyjne samorządów lokalnych. Wynikało to zarówno z poprzednio obowiązującej strategii rozwoju województwa z 2005 r.¹⁵, regionalnych priorytetów polityki miejskiej z 2008 r.¹⁶, jak i regionalnego programu operacyjnego na lata 2007-2013¹⁷. Mimo to, na terenie województwa kujawsko-pomorskiego nadal występują duże potrzeby w zakresie odnowy obszarów, na których ma miejsce nadmierna koncentracja negatywnych zjawisk.

W związku z powyższym zaplanowano kontynuację wsparcia procesów rewitalizacji nie tylko miast ale i obszarów wiejskich. W świetle obowiązującej *Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+* z 2013 r. aktywizacja społeczno-gospodarcza na poziomie lokalnym stanowi jedno z ważniejszych zamierzeń polityki rozwoju województwa. Wskazują na to aż trzy z czterech przyjętych priorytetów SRW: modernizacja przestrzeni wsi i miast, nowoczesne społeczeństwo oraz konkurencyjna gospodarka. Tym samym założono wspieranie działań na rzecz znacznego przyspieszenia rozwoju miast i obszarów wiejskich oraz ich rozwoju społeczno-gospodarczego. Uszczegółowieniem zamierzeń w zakresie odnowy obszarów problemowych jest jeden z wyróżnionych kierunków działań SRW tj. *Rewitalizacja miast, wsi i obszarów zdegradowanych* w celu strategicznym *Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi*.

W 2013 r. Zarząd Województwa przyjął także *Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020*¹⁸, zawierające przesłanki regionalnej polityki miejskiej i polityki rozwoju obszarów wiejskich. Ustalono, że celem wojewódzkiej polityki miejskiej jest poprawa konkurencyjności całego województwa, dzięki optymalnemu wykorzystaniu potencjałów rozwojowych wszystkich miast, w tym m.in. poprzez ich rewitalizację. Natomiast w zakresie regionalnej polityki rozwoju obszarów wiejskich przyjęto, że konieczna jest ich aktywizacja społeczno-gospodarcza poprzez stymulowanie rozwoju społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej.

Głównym instrumentem realizacji tak zarysowanej polityki rewitalizacji Zarządu Województwa będzie *Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020*. Tym samym przy pomocy unijnych środków finansowych **wspierane będą jedynie te działania na rzecz rewitalizacji, które pozwolą na osiągnięcie przynajmniej jednego ze wskazanych poniżej efektów na zdegradowanych obszarach miejskich i wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego:**

¹⁴ Źródło definicji: *Wytyczne MR*.

¹⁵ *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020*, załącznik do Uchwały Nr XLI/586/05 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 grudnia 2005 r.

¹⁶ *Priorytety polityki miejskiej samorządu województwa kujawsko-pomorskiego*, przyjęte przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego 5 sierpnia 2008 r.

¹⁷ *Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013*, przyjęty uchwałą Nr 70/892/07 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 października 2007 r. z późniejszymi zmianami.

¹⁸ *Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020*, przyjęte uchwałą Nr 43/1605/13 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 30 października 2013 r., a następnie zmienione uchwałą Nr 7/238/18 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 lutego 2018 r.

- 1) wzrost aktywności społecznej, ożywienie społeczne,
- 2) zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego (związanego m.in. z oddaleniem od rynku pracy, degradacją obszarów, niewystarczającym dostępem do dobrej jakości, niedrogich usług społecznych), w tym poprzez poprawę warunków uczestnictwa osób w trudnej sytuacji w życiu społecznym i gospodarczym,
- 3) wzrost zatrudnienia,
- 4) ożywienie gospodarcze, wzrost potencjału gospodarczego między innymi poprzez wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

Tak więc planując działania rewitalizacyjne, których jednym ze źródeł finansowania będzie RPO WK-P, konieczne jest przyjęcie i osiągnięcie przez gminę przynajmniej jednego z powyższych efektów do roku 2023, w ramach realizacji programu rewitalizacji.¹⁹

Podkreślenia wymaga fakt, że **najistotniejszy jest pozytywny efekt społeczny rewitalizacji**, dlatego wszelkie działania podejmowane na rzecz odnowy miast i obszarów wiejskich muszą być temu założeniu podporządkowane. Należy na to zwrócić szczególną uwagę przy planowaniu i wyborze działań infrastrukturalnych w ramach rewitalizacji, które również muszą stanowić narzędzie niwelowania negatywnych zjawisk społecznych.

Powyższe podejście będzie badane przez IZ RPO zarówno na etapie oceny PR, jak i poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.

5 Działania i poddziałania RPO WK-P w ramach których będzie finansowana rewitalizacja

Zgodnie z informacjami wskazanymi wcześniej, przez rewitalizację należy rozumieć realizację działań służących rozwiązaniu zdiagnozowanych na określonym obszarze problemów społecznych oraz gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, środowiskowych i/lub technicznych. Najistotniejszy jest jednak społeczny aspekt rewitalizacji, dlatego **punktem wyjścia dla programowania procesów rewitalizacyjnych z RPO WK-P powinno być przede wszystkim zaplanowanie działań ukierunkowanych na zmniejszenie lub likwidację negatywnych zjawisk społecznych, występujących na danym obszarze**, finansowanych ze środków EFS w ramach RPO WK-P lub z innych źródeł (tzw. projektów/działań „miękkich”).

Jeżeli natomiast dla osiągnięcia założonych efektów społecznych rewitalizacji konieczne będzie zrealizowanie także projektów infrastrukturalnych, finansowanych ze środków EFRR, to należy mieć na względzie, że muszą one mieć wyłącznie charakter pomocniczy, tj. wspierający wobec projektów/działań „miękkich”. Oznacza to, że realizacja projektów infrastrukturalnych będzie stanowić narzędzie dla niwelowania zjawisk związanych z problemami społecznymi, dotyczącymi danego obszaru.

Projekty „miękkie” ukierunkowane na ożywienie społeczne, gospodarcze, likwidację lub zmniejszenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego, spadek poziomu bezrobocia będą wspierane z RPO WK-P ze środków EFS przede wszystkim: w ramach *Osi priorytetowej 9 Solidarne społeczeństwo*, w tym w zakresie:

- *Poddziałania 9.1.1 Aktywne włączenie społeczne w ramach ZIT,*
- *Poddziałania 9.1.2 Rozwój usług opiekuńczych w ramach ZIT,*
- *Poddziałania 9.2.1 Aktywne włączenie społeczne,*
- *Poddziałania 9.3.2 Rozwój usług społecznych,*

oraz w ramach *Osi priorytetowej 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność*, w zakresie *Działania 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR*. Przykładowe działania/poddziałania EFS,

¹⁹ Pomocne w realizacji powyższych założeń i planowaniu właściwej interwencji w gminach, a jednocześnie obligatoryjne do osiągnięcia w wyniku realizacji RPO WK-P będą określone wskaźniki rezultatu (rozdział 5, tabela 1). Interwencja wsparta środkami RPO WK-P musi prowadzić do ich osiągnięcia, a przez to do pojawienia się wspomnianych wcześniej efektów.

z których mogą być realizowane projekty rewitalizacyjne oraz dostępne w ramach nich środki finansowe²⁰, przedstawiono w tabeli 1.

Projekty w zakresie infrastruktury wspierane będą z RPO WK-P ze środków EFRR:

- a) na obszarach miejskich w ramach *Osi priorytetowej 6 Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry*:
 - *Działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych*,
 - *Poddziałanie 6.4.1 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach ZIT*.

Wsparcie uzyskują przedsięwzięcia infrastrukturalne o mniejszej skali, polegające np. na przebudowie, modernizacji, adaptacji zdegradowanych budynków, obiektów, terenów i przestrzeni w celu przywrócenia/nadania im nowych funkcji, np. społecznych, gospodarczych, kulturalnych.

- b) na obszarach wiejskich w ramach *Osi priorytetowej 7 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność*:
 - *Działanie 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność*.

Przedsięwzięcia powinny obejmować kompleksową rewitalizację zdegradowanych obszarów wiejskich oraz wzrost przedsiębiorczości i zatrudnienia, a tym samym wpływać na poprawę warunków uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym mieszkańców. Wsparcie uzyskują projekty polegające m.in. na remoncie pomieszczeń czy związane z realizacją innych inwestycji infrastrukturalnych, służących aktywizacji społeczności. Dodatkowo w odniesieniu do obszarów wiejskich powinny być one komplementarne z działaniami realizowanymi z PROW 2014-2020, szczególnie z działaniem "Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich"²¹.

Działania inwestycyjne w obszarze rewitalizacji muszą stanowić uzupełnienie planowanych lub realizowanych w ramach RPO WK-P interwencji EFS. W przypadku braku możliwości wsparcia z EFS w ramach RPO WK-P dopuszcza się, aby inwestycje z zakresu Działania 6.2, Poddziałania 6.4.1 i Działania 7.1 uzupełniały projekty realizowane ze środków EFS nie pochodzących z RPO WK-P lub działania finansowane z innych środków publicznych lub prywatnych ukierunkowane na realizację celów w zakresie włączenia społecznego i walki z ubóstwem, a także zwiększenia szans na zatrudnienie.

W ramach działania 6.2 i podziałania 6.4.1 dokonano podziału środków finansowych EFRR, przeznaczonych na rewitalizację 52 miast województwa kujawsko-pomorskiego, który został zaprezentowany w załączniku 1. W odniesieniu do działania 7.1 kwoty przeznaczone na działania rewitalizacyjne wynikać będą z poszczególnych LSR, co oznacza, że w ramach realizowanej współpracy podjęte zostaną decyzje, które z gmin realizujących LSR będą prowadzić działania rewitalizacyjne przy wsparciu RPO WK-P.

Projekty z zakresu działania 6.2, podziałania 6.4.1 oraz działania 7.1 realizowane będą jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące sfery społecznej oraz co najmniej jednego z obszarów: gospodarczego, środowiskowego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego. W związku z powyższym w przypadku projektów zaplanowanych do wsparcia w ramach powyższych działań/poddziałów wnioskodawca we wniosku o dofinansowanie projektu zobowiązany będzie wykazać, iż realizuje lub planuje realizację projektu/ów lub działania/ń „miękkiego”, finansowanego ze środków EFS w ramach RPO WK-P lub z innych źródeł²², ukierunkowanego na rozwiązanie

²⁰ W przypadku działań/poddziałów EFS brak wyodrębnionych alokacji wyłącznie na projekty rewitalizacyjne. Dla obszarów EFS w tabeli 1 podano alokacje właściwe dla całości poszczególnych działań/poddziałów, w ramach których tego rodzaju projekty mogą być realizowane.

²¹ Pod pojęciem komplementarności rozumieć należy wzajemne uzupełnianie się lub dopełnianie typów projektów lub projektów. Warunkiem koniecznym dla uznania projektów za komplementarne jest brak sprzeczności pomiędzy zakładanymi w nich działaniami oraz ich wzajemne niepowielanie się. Komplementarność powinna zostać wskazana i opisana we wniosku o dofinansowanie. Planując inwestycje należy brać również pod uwagę komplementarność z inwestycjami już zrealizowanymi z innych programów, w tym również w okresie programowania 2007-2013 (pkt 3.4 w podrozdziale 6.1 *Zasad regionalnych*). Należy zauważyć, że zapisy dotyczące komplementarności nie stawiają warunku obligatoryjnego powiązania inwestycji RPO z inwestycją PROW.

²² W sytuacji gdy wnioskodawca wykaże brak możliwości finansowania projektu ze środków EFS w ramach RPO WK-P (np. wyczerpanie środków lub brak dedykowanych działań) dopuszcza się, aby projekt powiązany był:
– z działaniami realizowanymi ze środków EFS nie pochodzących z RPO WK-P lub

zdiagnozowanych problemów społecznych występujących na danym obszarze, któremu podporządkowany zostanie przedmiotowy projekt infrastrukturalny. Na wnioskodawcy spoczywał będzie ciężar wykazania, iż w relacji projektów zintegrowanych inwestycja infrastrukturalna jest jedynie narzędziem pomocniczym (wspierającym) względem konkretnej interwencji realizowanej lub planowanej do realizacji ze środków EFS w ramach RPO WK-P lub z innych źródeł, która w tym wypadku pełni rolę wiodącą i wyznacza kierunek działania dla zniwelowania lub likwidacji negatywnych zjawisk społecznych zachodzących na danym obszarze. W pierwszej kolejności chodzi o powiązanie projektu EFRR z projektem EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020. W przypadku braku możliwości finansowania projektu ze środków EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020 Wnioskodawca powinien wskazać i uzasadnić to we wniosku o dofinansowanie projektu. Dopiero wówczas dopuszcza się powiązanie inwestycji EFRR z działaniami realizowanymi z innych źródeł.

W tym miejscu zaznaczyć należy, iż okoliczność powołania się jedynie na komplementarność projektów rewitalizacyjnych przewidzianych do wsparcia w ramach działania 6.2, poddziałania 6.4.1 oraz działania 7.1 w stosunku do interwencji realizowanej/zaplanowanej do realizacji z EFS w ramach RPO WK-P lub z innych źródeł nie będzie wystarczająca. Niezbędne jest merytoryczne uzasadnienie, rzetelne wykazanie istniejącej komplementarności/powiązania.

Ponadto, poza opisem powiązania/relacji pomiędzy projektami rewitalizacyjnymi, Wnioskodawca zobowiązany będzie także do przedłożenia wraz z wnioskiem o dofinansowanie projektu EFRR oświadczenia, w którym zobowiąże się, że zostanie zrealizowany projekt/y lub działanie/a „miękkie”, opisane we wniosku. W uzasadnionym przypadku na pisemny wniosek Beneficjenta i za zgodą Instytucji Zarządzającej RPO WK-P, Beneficjent będzie mógł zrealizować projekt/y lub działanie/a „miękkie” z innego źródła, niż to wskazane przez niego we wniosku o dofinansowanie projektu EFRR oraz w ww. oświadczeniu.

W każdym przypadku, także w razie zmiany źródła finansowania, istotnym jest, aby zakres projektu/ów lub działania/ń „miękkiego” pozostał zgodny z opisem zawartym we wniosku o dofinansowanie projektu EFRR. Powyższe jest niezbędne dla zachowania przedstawionego w dokumentacji projektowej EFRR powiązania/relacji pomiędzy projektem EFRR a projektem/ami lub działaniem/ami „miękkim”. Odstępstwo od tej zasady dopuszcza się jedynie w uzasadnionym przypadku, na pisemny wniosek beneficjenta i po uzyskaniu zgody IZ RPO WK-P.

Zestaw działań i poddziałań RPO WK-P, związanych z rewitalizacją przedstawiono w tabeli 1, wyróżniając:

- przykładowe działania/poddziałania EFS, w ramach których mogą być realizowane projekty rewitalizacyjne,
- działania/poddziałania EFRR skierowane wyłącznie na rewitalizację.

Natomiast działania/poddziałania RPO WK-P, z którymi projekty rewitalizacyjne mogą być komplementarne oraz w ramach których przewidziano preferencje dla projektów realizowanych na obszarach rewitalizacji zaprezentowano w załączniku 2 (tabela 4). Dodatkowo wskazano także inne możliwe, przykładowe źródła finansowania działań rewitalizacyjnych.

– działaniami finansowanymi z innych środków publicznych lub prywatnych ukierunkowanymi na realizację celów w zakresie:

- włączenia społecznego i walki z ubóstwem lub
- włączenia społecznego, walki z ubóstwem oraz zwiększenia szans na zatrudnienie lub
- zwiększenia szans na zatrudnienie,

tj. ukierunkowanymi na aktywizację społeczną lub społeczno-zawodową lub zawodową.

Tab. 1 Działania i poddziałania RPO WK-P, w ramach których finansowane będą działania rewitalizacyjne

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
Przykładowe działania/poddziałania EFS, w ramach których mogą być realizowane projekty rewitalizacyjne								
8. AKTYWNI NA RYNKU PRACY	EFS	Działanie 8.1 Podniesienie aktywności zawodowej osób bezrobotnych poprzez działania powiatowych urzędów pracy	-	Instrumenty i usługi rynku pracy wynikające z ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. <i>o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy</i> (Dz. U. z 2018 r., poz. 1265 z późn. zm.), z wyłączeniem robót publicznych, odnoszące się do następujących typów operacji: 1. Wsparcie ukierunkowane na pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy ²⁶ , w tym: a) działania związane z identyfikacją potrzeb osób bezrobotnych ukierunkowane na opracowanie i wdrożenie Indywidualnych Planów Działania, b) działania z zakresu pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego świadczone na rzecz osób bezrobotnych, c) warsztaty aktywnego poszukiwania pracy. 2. Instrumenty i usługi rynku pracy służące nabywaniu oraz podnoszeniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych jak również lepszemu ich dopasowaniu do potrzeb rynku pracy, w tym: a) działania ukierunkowane na rozwijanie	- Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie (CO01) - Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie (CO02) - Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (CO16) - Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie - Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w	- Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu (CR04) - Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu - Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	79 643 286,40	- gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy wiejskie

²³ Wskaźniki produktu, które wnioskodawca będzie miał do wyboru do osiągnięcia przy opracowywaniu projektu z danego działania/poddziałania.

²⁴ Wskaźniki rezultatu, które wnioskodawca będzie miał do wyboru do osiągnięcia przy opracowywaniu projektu z danego działania/poddziałania.

²⁵ W przypadku działań/poddziałania EFS brak wyodrębnionych alokacji wyłącznie na projekty rewitalizacyjne. W związku z powyższym dla obszarów EFS podano alokacje właściwe dla całości poszczególnych działań/poddziałania, w ramach których projekty rewitalizacyjne mogą być realizowane.

²⁶ Udzielanie wsparcia w postaci usług i instrumentów, wskazanych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, musi zostać poprzedzone pogłębioną analizą umiejętności, predyspozycji i problemów zawodowych danego uczestnika projektu, m.in. poprzez opracowanie/aktualizację Indywidualnego Planu Działania, o którym mowa w art. 34a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Analiza ta pozwoli na dopasowanie oferty pomocy w taki sposób, aby odpowiadała na rzeczywiste potrzeby danego uczestnika projektu. Każdy z uczestników projektu powinien otrzymać ofertę wsparcia obejmującą formy wsparcia z uwzględnieniem profilu pomocy, które zostaną zidentyfikowane u niego jako niezbędne w celu poprawy jego sytuacji na rynku pracy lub uzyskania zatrudnienia.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>kwalifikacji zawodowych poprzez organizację szkoleń zawodowych, specjalistycznych kursów, finansowanie studiów podyplomowych.</p> <p>3. Instrumenty i usługi rynku pracy służące zdobyciu doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców, w tym:</p> <p>a) działania ukierunkowane na realizację programów staży,</p> <p>b) działania ukierunkowane na wsparcie adaptacyjne w miejscu pracy, w tym w zakresie wyposażenia i wyposażenia stanowiska pracy, subsydiowane zatrudnienie.</p> <p>4. Wsparcie w formie bezzwrotnych dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz doradztwo i szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej.</p>	<p>programie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie 			
	EFS	Działanie 8.2 Wsparcie aktywności zawodowej w regionie	Poddziałanie 8.2.1 Wsparcie na rzecz podniesienia poziomu aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia	<p>Wsparcie kompleksowej aktywizacji zawodowej osób powyżej 29 roku życia, poprzez:</p> <p>1. Wsparcie ukierunkowane na pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy²⁷:</p> <p>a) działania związane z identyfikacją potrzeb ukierunkowane na opracowanie i wdrożenie Indywidualnych Planów Działania,</p> <p>b) działania z zakresu pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego oraz poradnictwa psychologicznego świadczone na rzecz uczestników projektu,</p> <p>c) warsztaty aktywnego poszukiwania pracy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie (CO01) - Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie (CO02) - Liczba osób biernych zawodowo objętych 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu (CR04) - Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu - Liczba utworzonych 	10 410 304,60	<ul style="list-style-type: none"> - gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy wiejskie

²⁷ Udzielenie wsparcia w ramach projektów aktywizacji zawodowej każdorazowo jest poprzedzone identyfikacją potrzeb uczestnika projektu (w tym m.in. poprzez diagnozowanie potrzeb szkoleniowych, możliwości doskonalenia zawodowego) oraz opracowaniem lub aktualizacją dla każdego uczestnika projektu Indywidualnego Planu Działania, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 10a i art. 34a ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy lub innego dokumentu pełniącego analogiczną funkcję.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>2. Instrumenty i usługi rynku pracy służące nabywaniu oraz podnoszeniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych jak również lepszemu ich dopasowaniu do potrzeb rynku pracy:</p> <p>a) działania ukierunkowane na rozwijanie kwalifikacji zawodowych poprzez organizację szkoleń zawodowych, specjalistycznych kursów, finansowanie studiów podyplomowych, finansowanie studiów uzupełniających (uzupełnienie kwalifikacji poprzez finansowanie nauki na studiach niestacjonarnych).</p> <p>3. Instrumenty i usługi rynku pracy służące zdobyciu doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców:</p> <p>a) działania ukierunkowane na realizację programów staży i praktyk zawodowych,</p> <p>b) działania ukierunkowane na wsparcie adaptacyjne w miejscu pracy, w tym w zakresie wyposażenia i wyposażenia stanowiska pracy, subsydiowane zatrudnienie.</p> <p>4. Wsparcie działań z zakresu mobilności zawodowej i terytorialnej:</p> <p>a) wsparcie finansowe w postaci dodatku relokacyjnego,</p> <p>b) realizacja ukierunkowanych schematów mobilności transnarodowej (USMT) EURES.</p> <p>5. Wsparcie działań z zakresu reorientacji zawodowej rolników i rybaków oraz członków ich rodzin:</p> <p>a) działania obejmujące formy wsparcia określone w pkt. 1-4a,</p> <p>b) wsparcie w formie bezzwrotnych dotacji na</p>	<p>wsparcie w programie (CO03)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (CO16) - Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie - Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie - Liczba osób, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie - Liczba osób pracujących znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy objętych wsparciem w programie 	<p>miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej</p>		

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz doradztwo i szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej, wsparcie pomostowe.				
	EFS	Działanie 8.3 Wsparcie przedsiębiorczości i samozatrudnienia w regionie	-	<p>Wsparcie służące rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia obejmujące:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. działania szkoleniowo-doradcze (w tym poradnictwo psychologiczne) dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, 2. wsparcie w formie bezzwrotnych dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej nie wyższe niż 6-krotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia²⁸ na osobę, 3. wsparcie pomostowe dla osób, które rozpoczęły prowadzenie działalności gospodarczej w ramach danego projektu, obejmujące: <ol style="list-style-type: none"> a) usługi doradczo-szkoleniowe o charakterze specjalistycznym (indywidualne i grupowe) udzielane w okresie pierwszych 12 miesięcy prowadzenia działalności gospodarczej, b) usługi asystentury z wykorzystaniem mentoringu, c) wsparcie finansowe wypłacane miesięcznie w kwocie nie większej niż równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę, o którym mowa w przepisach o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, obowiązującego na dzień wypłacenia wsparcia bezzwrotnego (dotacji) lub zwrotnego (pożyczki) przez okres od 6 do 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia 	- Liczba osób, pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	- Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	10 903 972	<ul style="list-style-type: none"> - gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy wiejskie

²⁸ W rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 28 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				prowadzenia działalności gospodarczej.				
9. SOLIDARNE SPOŁECZEŃSTWO	EFS	Działanie 9.1 Włączenie społeczne i rozwój usług opiekuńczych w ramach ZIT	Poddziałanie 9.1.1 Aktywne włączenie społeczne w ramach ZIT	<p>1. Zindywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane w oparciu o:</p> <p>a) Program Aktywizacja i Integracja i/lub, b) Kontrakt socjalny lub jego odmiany i/lub, c) Program Aktywności Lokalnej i/lub, d) inne metody, modele, narzędzia pracy socjalnej o charakterze indywidualnym, rodzinnym, środowiskowym;</p> <p>z obligatoryjnym wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej i/lub zawodowej i/lub edukacyjnej²⁹.</p> <p>2. Zindywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane poprzez:</p> <p>a) programy reintegracji zawodowej i społecznej realizowane przez podmioty o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;</p> <p>b) programy na rzecz wsparcia zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami (w tym w ramach WTZ i ZAZ)³⁰.</p>	<p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie</p> <p>- Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (CO16)</p>	<p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)</p>	5 260 000	<p>- gminy miejskie leżące na obszarze ZIT</p> <p>- gminy miejsko-wiejskie leżące na obszarze ZIT</p> <p>- gminy wiejskie leżące na obszarze ZIT</p>
			Poddziałanie 9.1.2 Rozwój usług	1. Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do usług opiekuńczych nad osobami niesamodzielnymi, świadczone w lokalnej społeczności	- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub	- Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług	2 633 413	- gminy miejskie leżące na

²⁹ Katalog instrumentów możliwych do stosowania zostanie określony przez IZ RPO WK-P.

³⁰ Wsparcie realizowane zgodnie z Podrozdziałem 5.2 Wytucznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
			opiekuńczych w ramach ZIT	<p>obejmujące:</p> <p>a) tworzenie i rozwój oferty placówek wsparcia i opieki³¹ w tym:</p> <p>i. dziennych domów pobytu,</p> <p>ii. środowiskowych domów samopomocy,</p> <p>iii. klubów samopomocy,</p> <p>iv. mieszkań chronionych i wspomaganych,</p> <p>v. innych ośrodków zapewniających opiekę dzienną i całodobową;</p> <p>b) rozwój niestacjonarnych usług opiekuńczych świadczonych w środowisku w tym:</p> <p>i. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania,</p> <p>ii. usługi dziennych opiekunów, wolontariat opiekuńczy, pomoc sąsiedzką i inne formy samopomocowe,</p> <p>iii. usługi asystenckie;</p> <p>c) rozwój nowoczesnych technologii w usługach opiekuńczych, np. teleopieka i inne formy niebezpośrednich usług opiekuńczych wykorzystujących nowe technologie, aktywizację środowisk lokalnych w celu tworzenia społecznych (sąsiedzkich) metod samopomocy przy wykorzystaniu nowych technologii;</p> <p>d) uzupełniając do typu a, b, c:</p> <p>i. sfinansowanie wypożyczenia sprzętu niezbędnego do opieki nad osobami niesamodzielnymi lub sprzętu zwiększającego samodzielność osób (w tym sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i medycznego,</p> <p>ii. inne usługi zwiększające mobilność,</p>	<p>wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami asystenckimi i opiekuńczymi świadczonymi w społeczności lokalnej w programie</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami w postaci mieszkań chronionych i wspomaganych w programie</p>	<p>społecznych istniejących po zakończeniu projektu</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które opuściły opiekę instytucjonalną na rzecz usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej w programie</p> <p>- Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług asystenckich i opiekuńczych</p>		<p>obszarze ZIT</p> <p>- gminy miejsko-wiejskie leżące na obszarze ZIT</p> <p>- gminy wiejskie leżące na obszarze ZIT</p>

³¹ Zapewniających opiekę dzienną/całodobową (o ile stanowią formę usług świadczonych w lokalnej społeczności).

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				autonomię i bezpieczeństwo osób niesamodzielnych (np. likwidowanie barier architektonicznych w miejscu zamieszkania, dowożenie posiłków), iii. działania ukierunkowane na podnoszenie umiejętności rodzin i opiekunów faktycznych służące poprawie jakości usług opiekuńczych (m.in.: kształcenie, poradnictwo).		istniejących po zakończeniu projektu - Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług w mieszkaniach wspomaganych i chronionych istniejących po zakończeniu projektu		
	EFS	Działanie 9.2 Włączenie społeczne	Poddziałanie 9.2.1 Aktywne włączenie społeczne	1. Zindywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane w oparciu o: a) Program Aktywizacja i Integracja i/lub, b) Kontrakt socjalny lub jego odmiany i/lub, c) Program Aktywności Lokalnej i/lub, d) inne metody, modele, narzędzia pracy socjalnej o charakterze indywidualnym, rodzinnym, środowiskowym; z obligatoryjnym wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej i/lub zawodowej i/lub edukacyjnej ³² . 2. Zindywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane poprzez: a) programy reintegracji zawodowej i społecznej realizowane przez podmioty o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym; b) programy na rzecz wsparcia zatrudnienia i	- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie - Liczba osób z niepełnosprawnościami i objętych wsparciem w programie (CO16)	- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	30 334 341	- gminy miejskie leżące poza obszarem ZIT - gminy miejsko-wiejskie leżące poza obszarem ZIT - gminy wiejskie leżące poza obszarem ZIT

³² Katalog instrumentów możliwych do stosowania zostanie określony przez IZ RPO WK-P.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami (w tym w ramach WTZ i ZAZ) ³³ .				
	EFS	Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych	Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych	<p>1. Wsparcie na rzecz poprawy dostępu do usług opiekuńczych nad osobami niesamodzielnymi, świadczone w lokalnej społeczności obejmujące:</p> <p>a) tworzenie i rozwój oferty placówek wsparcia i opieki³⁴ w tym:</p> <p>i. dziennych domów pobytu,</p> <p>ii. środowiskowych domów samopomocy,</p> <p>iii. klubów samopomocy,</p> <p>iv. mieszkań chronionych i wspomaganych,</p> <p>v. innych ośrodków zapewniających opiekę dzienną i całodobową;</p> <p>b) rozwój niestacjonarnych usług opiekuńczych w tym:</p> <p>i. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania,</p> <p>ii. usługi dziennych opiekunów, wolontariat opiekuńczy, pomoc sąsiedzka, inne formy samopomocy,</p> <p>iii. usługi asystenckie,</p> <p>c) rozwój nowoczesnych technologii w usługach opiekuńczych, np. teleopieka i inne formy bezpośrednich usług opiekuńczych wykorzystujących nowe technologie, aktywizację środowisk lokalnych w celu tworzenia społecznych (sąsiedzkich) metod samopomocy przy wykorzystaniu nowych</p>	<p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami asystenckimi i opiekuńczymi świadczonymi w społeczności lokalnej w programie</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami w postaci mieszkań chronionych i wspomaganych w programie</p> <p>- Liczba osób</p>	<p>- Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które opuściły opiekę instytucjonalną na rzecz usług</p>	45 707 030	<p>- gminy miejskie</p> <p>- gminy miejsko-wiejskie</p> <p>- gminy wiejskie</p>

³³ Wsparcie realizowane zgodnie z Podrozdziałem 5.2 Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020.

³⁴ Zapewniających opiekę dzienną/całodobową (o ile stanowią formę usług świadczonych w lokalnej społeczności).

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>technologii;</p> <p>d) uzupełniająco do typu a, b, c:</p> <p>i. sfinansowanie wypożyczenia sprzętu niezbędnego do opieki nad osobami niesamodzielnymi lub sprzętu zwiększającego samodzielność osób (w tym pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i medycznego),</p> <p>ii. inne usługi zwiększające mobilność, autonomię i bezpieczeństwo osób niesamodzielnych (np. likwidowanie barier architektonicznych w miejscu zamieszkania, dowożenie posiłków),</p> <p>iii. działania ukierunkowane na podnoszenie umiejętności opiekunów faktycznych służące poprawie jakości usług opiekuńczych (m.in.: kształcenie, poradnictwo).</p> <p>2. Inicjatywy ukierunkowane na rozwój i poprawę dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej obejmujące:</p> <p>a) usługi szkoleniowe, doradcze i specjalistyczne dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą (rodziny zastępcze, kadry prowadzącej rodzinne domy dziecka, dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego) oraz kandydatów do pełnienia rodzinnej pieczy zastępczej w ww. formach;</p> <p>b) przejście z opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w lokalnej społeczności poprzez tworzenie rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci</p> <p>c) działania służące wspieraniu rodzin i osób w wypełnianiu ról społecznych</p>	<p>zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami wspierania rodziny i pieczy zastępczej w programie</p>	<p>społecznych świadczonych w społeczności lokalnej w programie</p> <p>- Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług asystenckich i opiekuńczych istniejących po zakończeniu projektu</p> <p>- Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług w mieszkaniach wspomaganych i chronionych istniejących po zakończeniu projektu</p> <p>- Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu</p>		

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>i opiekuńczo-wychowawczych realizowane przez placówki wsparcia dziennego³⁵, usługi asystenckie, rodziny wspierające lub inne alternatywne formy wsparcia;</p> <p>d) poradnictwo rodzinne, obejmujące wsparcie rodziny naturalnej i zastępczej, opieki nad osobą z niepełnosprawnościami, a także terapię rodzinną świadczone w formach zdeinstytucjonalizowanych jako element procesu aktywizacji społecznej.</p> <p>3. Usługi w mieszkaniach chronionych i wspomaganych obejmujące:</p> <p>a) rozwój usług w mieszkaniach chronionych³⁶;</p> <p>b) rozwój usług w mieszkaniach treningowych – pobyt czasowy z uwzględnieniem usług w formie treningów, nauki samodzielności, poradnictwa, pracy socjalnej, zmierzające do całkowitego usamodzielnienia;</p> <p>c) rozwój usług w mieszkaniach wspieranych;</p> <p>4. Usługi społeczne wspierające proces aktywizacji społeczno-zawodowej osób bezdomnych;</p> <p>5. Uzupełniająco usługi wspierające proces aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (świadczone wyłącznie w powiązaniu z pozostałymi typami projektów, jako jeden z elementów szerszego, kompleksowego wsparcia zdefiniowanego na podstawie indywidualnej diagnozy uczestników projektów, w tym otoczenia)</p>				

³⁵ Wsparcie obejmuje zarówno tworzenie nowych placówek, jak również wsparcie istniejących. Wsparcie istniejących placówek jest możliwe wyłącznie, jeżeli nastąpi zwiększenie liczby dzieci w tych placówkach lub rozszerzenie oferty wsparcia. W placówkach wsparcia dziennego w formie opiekuńczej oraz placówkach prowadzonych w formie pracy podwórkowej obowiązkowo są realizowane zajęcia rozwijające, co najmniej jedną z ośmiu kompetencji kluczowych wskazanych w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) (Dz. Urz. UE L 394 z 30.12.2006, str. 10)

³⁶ Organizacja mieszkań chronionych musi być zgodna z zapisami ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>obejmujące:</p> <p>a) usługi informacyjne, edukacyjne, terapeutyczne oraz usługi animacyjne wspierające aktywność obywatelską;</p> <p>b) poradnictwo prawne (w zakresie prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów);</p> <p>c) poradnictwo psychologiczne i wsparcie indywidualne/grupowe w zakresie podniesienia kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych, służące przezwyciężaniu nieporadności życiowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia (w tym tzw. biednych pracujących).</p>				
11. ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ	EFS	Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR	-	<p>1. Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak:</p> <p>a) kluby samopomocy (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),</p> <p>b) świetlice środowiskowe (w tym z programem socjoterapeutycznym, programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),</p> <p>c) kluby młodzieżowe (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),</p> <p>d) kluby pracy,</p> <p>e) aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub</p>	<p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby] (RLKS)</p> <p>- Liczba spotkań ze społecznością lokalną w trakcie przygotowywania LSR</p> <p>- Liczba LGD, które uzyskały wsparcie na funkcjonowanie ze środków EFS</p>	<p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu (RLKS)</p> <p>- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (RLKS)</p> <p>- Liczba opracowanych LSR</p>	32 081 712	<p>- gminy miejskie</p> <p>- gminy miejsko-wiejskie</p> <p>- gminy wiejskie</p>

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne),</p> <p>f) i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.</p> <p>2. Działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej z wykorzystaniem m.in.:</p> <p>a) usług wzajemnościowych, samopomocowych,</p> <p>b) lidera lub animatora aktywności lokalnej oraz obywatelskiej,</p> <p>c) i inne rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej.</p> <p>3. Działania wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej, w tym: działania animacyjne, budowa i rozwój lokalnych partnerstw publiczno-społecznych na rzecz tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych i inne wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej .</p> <p>4. Projekty grantowe (w zakresie typów projektu 1, 2 i 3).</p>		- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna		
Działania/poddziałania EFRR, skierowane wyłącznie na rewitalizację (jako uzupełnienie działań realizowanych ze środków EFS w ramach RPO WK-P lub z innych źródeł)								
6. SOLIDARNE SPOŁECZEŃSTWO I KONKURENCYJNE KADRY	EFRR	Działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych	-	<p>1. Zagospodarowanie przestrzeni miejskich, w tym rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, modernizacja, adaptacja, remont zdegradowanych obiektów/budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów społecznych, gospodarczych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego/ Gminnego Programu Rewitalizacji.</p> <p>2. Modernizacja, remont części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych –</p>	<p>- Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich (CI38)</p> <p>- Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich</p>	<p>- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach</p> <p>- Liczba osób korzystających z wybudowanych/wyremontowanych budynków publicznych</p>	28 641 561	<p>- gminy miejskie leżące poza obszarem ZIT</p> <p>- miasta gmin miejsko-wiejskich leżących poza obszarem ZIT</p>

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				wyłącznie w ramach 1 typu projektu. 3. Rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, modernizacja, remont obiektów/budynków infrastruktury kulturalnej – wyłącznie w ramach 1 typu projektu. 4. Budowa, przebudowa, rozbudowa podstawowej infrastruktury komunalnej (np. przewodów lub urządzeń wodociagowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych) na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu wszystkich obiektów i terenów rewitalizowanych do podstawowych usług komunalnych – wyłącznie w ramach 1 typu projektu 5. Przebudowa, modernizacja infrastruktury dróg lokalnych w celu poprawy dostępności do rewitalizowanego obszaru – wyłącznie w ramach 1 typu projektu.	(CI39) - Wyremontowane budynki mieszkalne na obszarach miejskich (CI40) - Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach - Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją - Długość przebudowanych dróg powiatowych - Długość przebudowanych dróg gminnych	lub komercyjnych na obszarach miejskich - Liczba osób korzystających z wyremontowanych budynków mieszkalnych na obszarach miejskich - Liczba osób korzystających z rewitalizowanych obszarów bądź utworzonej/ rekultywowanej przestrzeni w miastach - Liczba nowoutworzonych usług na obszarze rewitalizowanym - Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach (CI8)		
	EFRR	Działanie 6.4 Rewitalizacja oraz inwestycje w infrastrukturę edukacyjną w ramach ZIT	Poddziałanie 6.4.1 Rewitalizacja obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach ZIT	1. Zagospodarowanie przestrzeni miejskich, w tym rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, modernizacja, adaptacja, remont zdegradowanych obiektów/budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów społecznych, gospodarczych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego/Gminnego Programu Rewitalizacji 2. Modernizacja, remont części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych	- Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich (CI37) - Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich (CI38)	- Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na rewitalizowanych obszarach - Liczba osób korzystających z wybudowanych/wyremontowanych budynków publicznych lub komercyjnych na	25 399 119	- gminy miejskie leżące na obszarze ZIT - miasta gmin miejsko-wiejskich leżących na obszarze ZIT

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>wyłącznie w ramach 1 typu projektu.</p> <p>3. Rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, modernizacja, remont obiektów/budynków infrastruktury kulturalnej – wyłącznie w ramach 1 typu projektu.</p> <p>4. Budowa, przebudowa, rozbudowa podstawowej infrastruktury komunalnej (np. przewodów lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych) na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu wszystkich obiektów i terenów rewitalizowanych do podstawowych usług komunalnych – wyłącznie w ramach 1 typu projektu.</p> <p>5. Przebudowa, modernizacja infrastruktury dróg lokalnych w celu poprawy dostępności do rewitalizowanego obszaru – wyłącznie w ramach 1 typu projektu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich (CI39) - Wyremontowane budynki mieszkalne na obszarach miejskich (CI40) - Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach - Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją - Długość przebudowanych dróg powiatowych - Długość przebudowanych dróg gminnych 	<p>obszarach miejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z wyremontowanych budynków mieszkalnych na obszarach miejskich - Liczba osób korzystających z rewitalizowanych obszarów bądź utworzonej/ rekultywowanej przestrzeni w miastach - Liczba nowoutworzonych usług na obszarze rewitalizowanym - Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach (CI8) 		
7. ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ	EFRR	<p>Działanie 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność*</p> <p>*dotyczy wyłącznie typu projektu nr 1 w SZOOP RPO, ukierunkowanego na wsparcie</p>	-	<p>1. Działania infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich - w szczególności o dużej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych - zmierzające do ożywienia społeczno-gospodarczego danego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach - Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją (RLKS) 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach (RLKS) - Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów 	<p>Ostateczna alokacja na typ projektu nr 1 ukierunkowany na wsparcie działań rewitalizacyjnych, uzależniona</p>	<ul style="list-style-type: none"> - gminy wiejskie - obszar wiejski gmin miejsko-wiejskich

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ²³	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ²⁴	Alokacja (EUR) ²⁵	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
		działań rewitalizacyjnych			- Długość przebudowanych dróg gminnych		jest od przeznaczonych na tego typu działania środków określonych w Lokalnych Strategiach Rozwoju przez poszczególne LGD.	

Źródło: opracowanie własne przygotowane w oparciu o RPO WK-P, SZOOP RPO WK-P

6 Program rewitalizacji

6.1 Zasady programowania rewitalizacji

Właściwie wykonany program rewitalizacji musi charakteryzować się następującymi cechami:

1. Kompleksowość PR

- 1) PR powinien ujmować działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, współfinansowanych ze środków EFRR, EFS, FS oraz innych środków publicznych lub prywatnych) tak, aby nie pomijać aspektu społecznego oraz gospodarczego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego lub środowiskowego, związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. W trakcie opracowywania i wdrażania PR nie dopuszcza się możliwości planowania i realizacji tylko wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze rewitalizacji.
- 2) PR złożony z wielu różnorodnych działań ma być konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Wobec czego oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Nie oznacza to w każdym przypadku obowiązku jednoczesnej realizacji działań, lecz synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową.

2. Koncentracja PR

- 1) Koncentracja interwencji i potrzeba hierarchizacji potrzeb powodują, że PR dotyczy terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących całość lub część zdiagnozowanego obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów oraz negatywnych zjawisk kryzysowych. Działania rewitalizacyjne z definicji skierowane są na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar rewitalizacji, przy założeniu zastosowania adekwatnych narzędzi oraz możliwości finansowania rewitalizacji.
- 2) Co do zasady przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane są na obszarach rewitalizacji. Do objęcia wsparciem można jednak dopuszczać także projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne zlokalizowane poza tym obszarem, jeśli służą one realizacji celów wynikających z PR. Zwłaszcza dotyczy to inicjatyw społecznych, nakierowanych np. na aktywizację zawodową mieszkańców obszarów rewitalizacji, gdzie rozwiązania dedykowane ludności z obszaru rewitalizacji mogą być podejmowane poza obszarem rewitalizacji. Takie przypadki wymagają szerszego uzasadnienia i wskazania siły tych powiązań i efektywności oddziaływania danego projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego.

3. Komplementarność projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

3.1 Komplementarność przestrzenna

- 1) Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji PR wzajemnych powiązań pomiędzy projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi realizowanymi zarówno na obszarze rewitalizacji, jak i znajdującymi się poza nim, ale oddziałującymi na obszar rewitalizacji.
- 2) Zapewnienie komplementarności przestrzennej projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych ma służyć temu, by PR efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), poszczególne

projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii.

3) Celem zapewnienia komplementarności przestrzennej interwencji jest także to, by prowadzone działania nie skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary lub nie prowadziły do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.

4) Komplementarność przestrzenna skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy i jej otoczenia (np. przeznaczanie nowych terenów pod zabudowę) dla skuteczności PR.

3.2 Komplementarność problemowa

5) Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że PR będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym, środowiskowym).

6) Zapewnienie komplementarności problemowej ma przeciwdziałać fragmentacji działań (np. tzw. „rewitalizacji technicznej”, „rewitalizacji społecznej” – określeń błędnie stosowanych, ponieważ rewitalizacja jest zawsze kompleksowa), koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru.

7) W komplementarności problemowej konieczne jest określenie pożądanego stanu, do którego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz jego parametryzacja. Tak postawione zadanie ułatwi później wybór odpowiednich mierników/wskaźników osiągania celów PR.

8) Skuteczna komplementarność problemowa oznacza konieczność powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami gminy na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań administracji.

3.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

9) Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.

3.4 Komplementarność międzyokresowa

10) Możliwe jest uzupełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym), realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020. Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie. Zmiany wprowadzane w PR odpowiadają na te potrzeby zmian, które wynikają głównie z ich ewaluacji, opartej na systematycznym monitoringu.

3.5 Komplementarność źródeł finansowania

11) Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020 oznacza, że projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, wynikające z PR opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

12) Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych, finansowanych szczególnie w ramach EFS i EFRR, jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji.

13) Koordynacja środków programów operacyjnych ze środkami polityk i instrumentów krajowych jest konieczna dla realizacji zasady dodatkowości środków UE.

14) Komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądanых zmian.

4. Realizacja zasady partnerstwa i partycypacji

- 1) PR jest wypracowywany przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem programu, bądź jego aktualizacją, jak również wdrażanie (realizacja) programu oparte są na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością obszaru rewitalizacji, innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.
- 2) Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru rewitalizacji jest ważnym warunkiem sukcesu.
- 3) Partycypacja ukierunkowana jest na możliwie dojrzałe jej formy, a więc nieograniczające się jedynie do informacji (np. w formie spotkań, dyskusji i warsztatów) czy konsultacji działań władz lokalnych³⁷, ale dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie, aktywne uczestnictwo w projektach czy kontrola obywatelska.
- 4) Zapewnienie szerokiego grona uczestników procesu rewitalizacji, biorących udział w dyskusji, a następnie kształtowaniu otaczającej ich przestrzeni ma umożliwić merytoryczną debatę i praktyczną realizację idei społecznego uczestnictwa w procesie rozwoju lokalnego, a także budowanie zaufania pomiędzy władzą publiczną a partnerami społeczno-gospodarczymi na danym obszarze. Takie podejście ma umożliwić komunikowanie władzom lokalnym potrzeb społeczności i wywieranie społecznego nacisku, w celu ukierunkowania wsparcia na rzeczywiste problemy. Jednocześnie jedynie dzięki zaangażowaniu środowiska lokalnego w przygotowanie, a następnie wdrażanie procesu rewitalizacji możliwe jest osiągnięcie założonych celów. Dlatego też władza samorządowa powinna tworzyć korzystny klimat, skłaniający do aktywnego, społecznego udziału w procesie rewitalizacji.

Powyższe podejście będzie badane przez IZ RPO na etapie oceny PR.

6.2 Logika programowania działań rewitalizacyjnych

Gmina decydując się na podjęcie działań rewitalizacyjnych przeprowadza analizę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy oraz dokumentów lokalnych i ponadlokalnych, pod kątem występowania stanu kryzysowego³⁸.

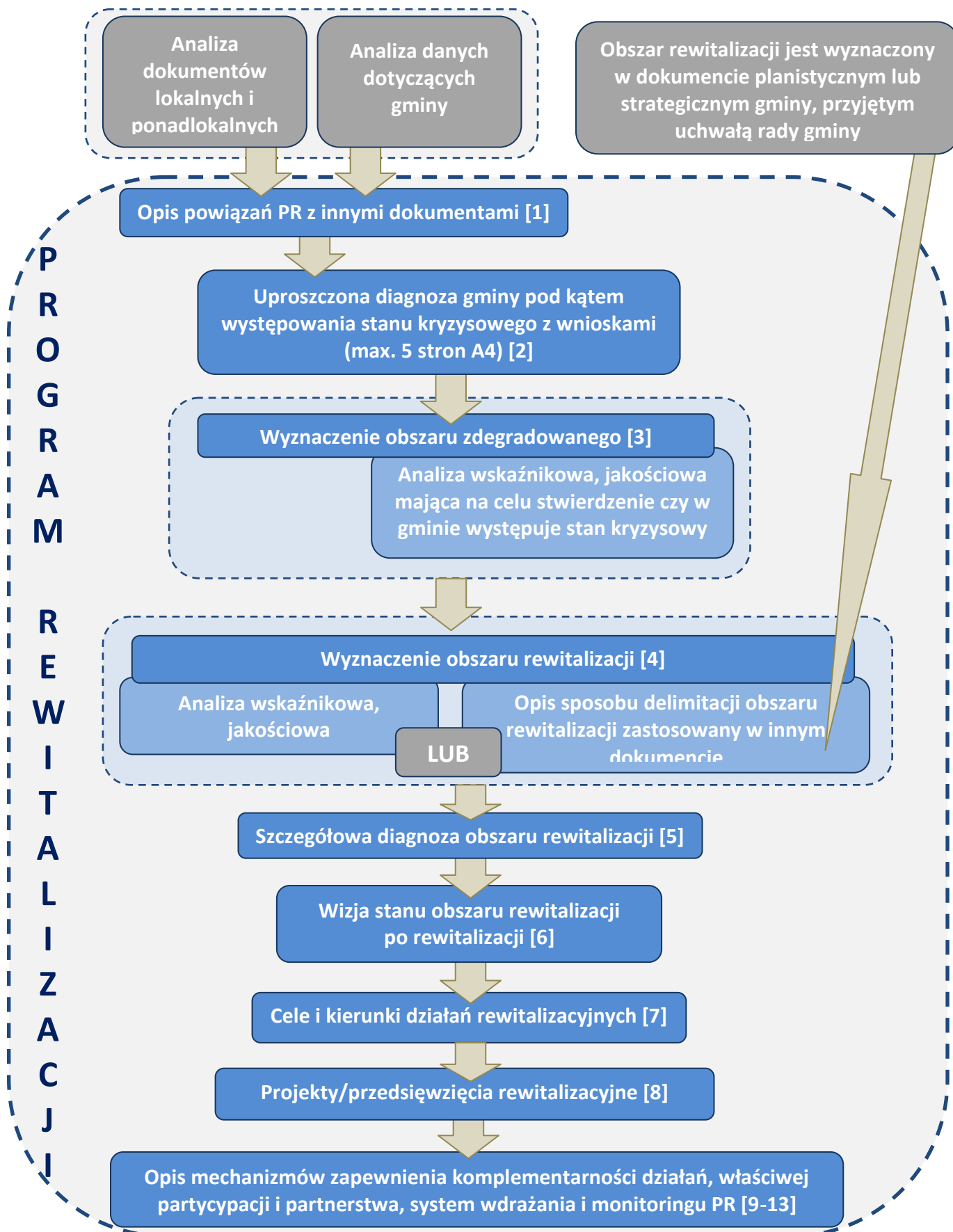
Następnie za pomocą obiektywnych metod badawczych stwierdza czy na terenie gminy znajduje się **obszar zdegradowany** (sposób delimitacji obszaru zdegradowanego zaprezentowano w podrozdziale 6.4 *Sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy*). W przypadku istnienia takiego obszaru gmina określa jego zasięg przestrzenny.

W dalszej kolejności, w oparciu o obiektywne przesłanki, gmina wskazuje, która część obszaru zdegradowanego stanowić będzie **obszar rewitalizacji**, tj. obszar na którym w pierwszej kolejności podjęte zostaną działania naprawcze, mające wyprowadzić dany teren ze stanu kryzysowego (sposób delimitacji obszaru rewitalizacji zaprezentowano w podrozdziale 6.4 *Sposób wyznaczenia obszaru*

³⁷ Konsultacje społeczne powinny przynajmniej towarzyszyć procesowi wyznaczenia obszaru rewitalizacji oraz przygotowaniu PR. Zaleca się poprzedzenie procesu konsultowania PR działaniami edukacyjnymi, poszerzającymi wiedzę na temat rozwoju lokalnego i rewitalizacji oraz stosowną informacją, kierowaną przede wszystkim do mieszkańców i potencjalnych partnerów na obszarze rewitalizacji (m.in. podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych, różnych instytucji), ale także na obszarze gminy. Tym samym należy zachęcić i stworzyć możliwości faktycznego, aktywnego udziału społeczności w programowaniu i realizowaniu rewitalizacji. Proponuje się aby konsultacje społeczne były prowadzone zgodnie z zaleceniami Kanonu Konsultacji Społecznych. Konieczne jest także dokumentowanie wszelkich działań związanych z realizacją idei partnerstwa i partycypacji.

³⁸ Zgodnie z definicją „stanu kryzysowego” przedstawionego w rozdziale 3, w pkt 3.

Ryc. 1 Logika programowania działań rewitalizacyjnych – uproszczony schemat



Źródło: opracowanie własne

Wyjaśnienie: numery przy poszczególnych polach oznaczają elementy PR, wskazane w podrozdziale 6.3

zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy). Tym samym to dla tego obszaru zaprogramowane zostaną działania w ramach programu rewitalizacji, którego elementy zaprezentowano w podrozdziale 6.3. Obszar rewitalizacji może obejmować cały obszar zdegradowany, jednakże pod warunkiem, że nie obejmie terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. Schemat logiki programowania działań rewitalizacyjnych przedstawiono na rycinie 1.

Zarówno obszar zdegradowany jak i obszar rewitalizacji mogą być podzielone na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.³⁹ W przypadku podziału obszaru rewitalizacji na podobszary, program rewitalizacji należy opracować z podziałem na te podobszary.

6.3 Elementy programu rewitalizacji

W przypadku starania się o wsparcie na rewitalizację ze środków RPO WK-P program rewitalizacji musi zawierać co najmniej:

1) Opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

W szczególności należy uwzględnić fakt, że PR jest jednym z narzędzi realizujących strategię rozwoju gminy, a więc rewitalizacja powinna być elementem całościowej wizji rozwoju gminy i należy to w tym miejscu wykazać. Jeżeli lokalny samorząd terytorialny uczestniczy w realizacji strategii ZIT, OSI, ORSG lub/i LSR należy także przedstawić spójność PR z tymi dokumentami.

2) Uproszczona diagnoza gminy z wnioskami

W oparciu o przeprowadzone analizy sytuacji społeczno-gospodarczej gminy należy przedstawić syntetyczną (i uproszczoną co do zakresu) diagnozę gminy (pod kątem występowania stanu kryzysowego). Wnioski winny stanowić główną część rozdziału, którego objętość nie powinna przekroczyć 5 stron w formacie A4.

3) Obszar zdegradowany gminy

Należy przedstawić graficznie granice obszaru zdegradowanego na tle gminy (sposób przedstawienia jest dowolny – ale musi umożliwiać jednoznaczną identyfikację jego zasięgu w przestrzeni gminy). Konieczna jest także syntetyczna informacja nt. analizowanych kryteriów/wskaźników delimitacji dla poszczególnych terytoriów gminy wraz z otrzymanymi wartościami oraz uzasadnienie wyboru obszaru zdegradowanego gminy. Zasady delimitacji obszaru zdegradowanego przedstawiono w podrozdziale 6.4 *Sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy*.

4) Obszar rewitalizacji gminy

Należy przedstawić graficznie granice obszaru rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego i obszaru gminy (sposób przedstawienia jest dowolny – ale musi umożliwiać jednoznaczną identyfikację jego zasięgu w przestrzeni gminy). Niezbędna jest także syntetyczna informacja nt. analizowanych kryteriów/wskaźników delimitacji dla poszczególnych terytoriów gminy wraz z otrzymanymi wartościami oraz uzasadnienie wyboru obszaru rewitalizacji gminy. Zasady delimitacji obszaru rewitalizacji przedstawiono w podrozdziale 6.4 *Sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy*.

Jeżeli obszar rewitalizacji został wyznaczony w dokumencie planistycznym lub strategicznym gminy, przyjętym uchwałą rady gminy, istnieje możliwość jego przyjęcia jako podstawy działań rewitalizacyjnych.⁴⁰ W takiej sytuacji w niniejszym rozdziale należy opisać sposób w jaki dokonano tej delimitacji oraz przedstawić merytoryczne uzasadnienie dokonanego

³⁹ Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych.

⁴⁰ Należy mieć jednak na względzie, że warunkiem koniecznym jest by PR łącznie nie obejmował więcej niż 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy.

wyboru.⁴¹ Niezależnie od formalnej możliwości przyjęcia tak dokonanej delimitacji – zaleca się jednak przeprowadzenie delimitacji zgodnie z procedurami przedstawionymi w podrozdziale 6.4 *Sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy*.

5) Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

Diagnoza powinna skupiać się na analizie czynników i zjawisk kryzysowych, skali i charakterze potrzeb rewitalizacyjnych oraz lokalnych potencjałach występujących na terenie obszaru rewitalizacji. Nie jest niezbędne dokonywanie szczegółowej diagnozy stanu gminy (we wszystkich aspektach istotnych dla jej rozwoju). Diagnoza zawarta w programie rewitalizacji winna obejmować analizę wszystkich sfer, o których mowa w rozdziale 3 pkt 3, tj.:

- a) sfery społecznej – która powinna zawierać pogłębione podejście do kwestii społecznych, głównie w zakresie: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu kapitału społecznego (wynikającego m.in. z niskiego poziomu edukacji, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym). Przeprowadzona analiza powinna posłużyć określeniu potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (dotyczącym rozwiązywania problemów społecznych oraz pobudzającym aktywność lokalną), co pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu;
- b) sfery gospodarczej – w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw;
- c) sfery środowiskowej – w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska;
- d) sfery przestrzenno-funkcjonalnej – w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych;
- e) sfery technicznej – w szczególności w zakresie stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz braku czy niedostatecznego funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności, ochrony środowiska, infrastruktury technicznej.

W stosunku do zagadnień wskazanych powyżej należy skoncentrować się na tych, które przyjmują na danym obszarze cechy kryzysowe – pominąć można zagadnienia nieistotne dla procesu rewitalizacji.

Jeżeli diagnoza, o której mowa wyżej, została dokonana w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy, przyjętym uchwałą rady gminy, w PR należy przedstawić jej skróconą wersję z wnioskami⁴². Skrócona diagnoza musi odnosić się do: czynników i zjawisk kryzysowych, skali i charakteru potrzeb rewitalizacyjnych oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie obszaru rewitalizacji. Jeśli wykorzystywana diagnoza, pochodząca z innego dokumentu, jest zdezaktualizowana w zakresie zagadnień istotnych dla określenia sytuacji kryzysowej, powinna być w tym zakresie zaktualizowana.

6) Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji

Wizja stanowi opis oczekiwanego efektu rewitalizacji na obszarze rewitalizacji – w wyniku przeprowadzonej interwencji. W szczególności należy wskazać w jaki sposób przeprowadzona interwencja wpłynie na poprawę w zakresie poszczególnych zagadnień kryzysowych i jakiego docelowego stanu można się spodziewać (opis stanu uwzględniający synergiczne efekty poszczególnych działań). Ponieważ rewitalizacja jest procesem wieloletnim, w przypadku gdy

⁴¹ W przypadku zaistnienia takiej sytuacji (posiadania obszaru rewitalizacji wyznaczonego w dokumencie strategicznym/planistycznym gminy) w programie rewitalizacji nie ma potrzeby prezentacji elementu 3 PR „Obszar zdegradowany gminy”, gdyż jest to etap pośredni do wyznaczenia obszaru rewitalizacji.

⁴² Należy także podać nazwę dokumentu, w którym znajduje się pełna diagnoza oraz numer uchwały rady gminy, którą przyjęty został ten dokument (jeśli to możliwe to także link do odpowiedniej strony internetowej, gdzie dokument został zamieszczony).

PR obejmuje okres wykraczający poza 2023 r., należy wskazać wizję stanu obszaru rewitalizacji w 2023 r. i w roku zakończenia realizacji PR.

7) Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk

Cele rewitalizacji muszą odpowiadać na problemy zidentyfikowane na etapie diagnozy (tym samym być osadzone w sferze społecznej oraz gospodarczej lub/i środowiskowej lub/i przestrzenno-funkcjonalnej lub/i technicznej), stanowić pochodną wizji określającej stan końcowy procesu rewitalizacji oraz być ukierunkowane na osiągnięcie efektów procesów rewitalizacji w województwie kujawsko-pomorskim, wskazanych w rozdziale 4 *Cele i oczekiwane efekty procesów rewitalizacji w regionie*. Ponadto cele muszą być opisane skwantyfikowanymi wskaźnikami, z określonymi wartościami bazowymi i docelowymi. W związku z tym, że rewitalizacja jest procesem wieloletnim, w przypadku gdy PR obejmuje okres wykraczający poza 2023 r., należy wskazać cele do osiągnięcia w 2023 r. i w roku zakończenia realizacji PR.

Natomiast kierunki działań stanowią zestawienie najważniejszych grup działań, pozwalających na osiąganie założonych celów rewitalizacji (pożądanych efektów w zakresie rozwiązywania problemów społecznych oraz gospodarczych lub/i środowiskowych lub/i przestrzenno-funkcjonalnych lub/i technicznych).

8) Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny stanowić realną szansę naprawy sytuacji kryzysowej, a co najmniej ograniczenie jej w stopniu gwarantującym zahamowanie regresu i odwrócenie trendu w danej dziedzinie. Tym samym należy ustalić hierarchię potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych, a następnie zaplanować projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, w ramach kierunków działań, służące osiągnięciu zaplanowanych celów rewitalizacji. Lista przedsięwzięć powinna zawierać:

a) główne (podstawowe) projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne bez których realizacja celów programu rewitalizacji nie będzie możliwa i nie rozwiąże się zdiagnozowanych sytuacji problemowych.

b) uzupełniające (pozostałe) przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Charakterystyka (zbiorczy opis) pozostałych, uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, realizujących kierunki działań, mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową.

W opisie uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych należy wskazać obszary tematyczne, zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb obszaru rewitalizacji. W grupie uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych należy wskazać te, które identyfikuje się jako potrzebne do osiągnięcia określonych efektów, jednak na etapie opracowywania PR nie jest możliwe wskazanie, kto będzie realizował dane zadanie, w jakim terminie itp. (przedsięwzięcia te można jedynie zidentyfikować podając rodzaj potrzebnych działań bez dodatkowych informacji).⁴³

Sposób prezentacji projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych przedstawiają tabele 7 i 8 w załączniku 4. Zarówno główne jak i uzupełniające projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne są projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zaplanowanymi/wynikającymi z PR.

9) Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR

W tej części należy przedstawić w jaki sposób zadbano o spełnienie zasady komplementarności w odniesieniu do projektów/przedsięwzięć, różnych podmiotów, funduszy, mając także na względzie zasady programowania rewitalizacji opisane w podrozdziale 6.1.

⁴³ Zamieszczenie uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych w PR ma w przyszłości umożliwić złożenie do konkursów RPO WK-P projektów, które na etapie opracowywania PR nie były możliwe do precyzyjnego zdefiniowania. Tak więc, gdy po przyjęciu PR przez radę gminy pojawiają się chętni do realizacji określonych zadań, znajdujących się w wykazie uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych, możliwe będzie staranie się o wsparcie ich środkami RPO WK-P (o ile takie projekty będą mogły być finansowane z RPO WK-P).

10) Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

W niniejszym rozdziale należy przedstawić:

- a) opis procesu przygotowania PR, który udokumentuje udział w nim różnych grup interesariuszy,
- b) sposób włączenia interesariuszy w proces zarządzania programem rewitalizacji na obszarze rewitalizacji.

Ponadto zasady włączenia partnerów i społeczeństwa w proces rewitalizacji zostały przedstawione w podrozdziale 6.1 w pkt 4.

11) Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Niezbędne jest przedstawienie indykatywnych ram finansowych dla głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z szacowanymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014-2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE). Sposób prezentacji ram finansowych prezentują tabele 9 i 10 w załączniku 5.

12) System zarządzania realizacją programu rewitalizacji

System wdrażania powinien zawierać opis sposobu zarządzania realizacją programu, w tym: wskazanie koordynatora realizacji PR, podmioty uczestniczące w realizacji PR i ich zadania, sposób koordynacji działań podmiotów uczestniczących w realizacji PR, harmonogram działań oraz system informacji i promocji PR powiązany również z rozdziałem 10 PR, dotyczącym mechanizmów włączenia mieszkańców i partnerów w proces rewitalizacji.

Harmonogram realizacji programu będzie wynikał z informacji przedstawionych przez gminę w tabelach z załącznika 5.

13) System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR

W rozdziale należy przedstawić podmiot odpowiedzialny za monitorowanie postępów realizacji PR oraz sposób monitorowania osiągania założonych celów PR (częstotliwość pomiarów, sposób pozyskiwania danych, sprawozdawczość, itp.), w tym sprawdzania zmiany sytuacji na obszarze rewitalizacji.⁴⁴ Należy także przewidzieć system wprowadzania modyfikacji, w przypadku braku osiągania celów PR, braku pozytywnych zmian na obszarze rewitalizacji czy zmian w otoczeniu PR. Proponuje się wskazanie sytuacji, w których konieczna byłaby zmiana PR.

6.4 Sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gminy

Założenia ogólne:

1. Zgodnie z przyjętymi definicjami: stanu kryzysowego, obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (rozdział 3) wskazane zostały sfery i negatywne zjawiska, które w szczególności powinny być podstawą do identyfikacji danego obszaru jako obszaru zdegradowanego, a dalej obszaru rewitalizacji.
2. Powyższe cechy – leżące u podstaw identyfikacji sytuacji problemowych – należy traktować także jako ramy interwencji, zgodnie z zasadą, że interwencja powinna być ukierunkowana na likwidację lub ograniczenie sytuacji problemowej.

⁴⁴ Proponuje się taką konstrukcję systemu monitorowania prowadzonych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, który umożliwi sprawdzenie: czy prowadzone działania przyczyniają się do likwidacji problemów zidentyfikowanych w diagnozie, a tym samym mają wpływ na zmianę jakości życia mieszkańców obszarów wytypowanych do wsparcia w ramach rewitalizacji; w jakim stopniu podejmowane działania przyczyniają się do likwidacji problemów wskazanych w diagnozie, w szczególności w kontekście likwidacji ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz bezrobocia na obszarach wytypowanych do wsparcia w ramach PR.

3. Procesy rewitalizacji wsparte środkami europejskimi mogą być prowadzone zarówno na obszarach miejskich jak i wiejskich. Podkreślić jednak należy, że zarówno występowanie określonych zagadnień jako zagadnień problemowych jak i dostępność danych w tym zakresie jest silnie zróżnicowana przestrzennie. Czynniki, które powszechnie uważa się za istotny problem rozwoju w największych miastach, mogą nie występować w ogóle lub występować w znacznie mniejszym natężeniu w miastach małych i na obszarach wiejskich, gdzie de facto ze względu na skalę, nie stanowią problemu i nie wymagają interwencji.
4. Ze względu na specyfikę miast i obszarów wiejskich oraz dostępność danych niezbędne było zróżnicowanie sposobu prowadzenia rewitalizacji wg typów jednostek osadniczych – dlatego wyznaczono 3 główne poziomy prowadzenia rewitalizacji. Różnicowanie dotyczyło zarówno sposobu wyznaczenia obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji, jak i zakresu interwencji⁴⁵ (tabela 2, ryciny 2 i 3).
5. Różny zakres wsparcia w ramach poziomów, dopuszczanego z RPO WK-P, mającego na celu likwidację lub ograniczenie sytuacji problemowej oznacza, że zakładane (oczekiwane) efekty rewitalizacji będą zróżnicowane według tych poziomów.

Mając na względzie powyższe przyjęto 3 poziomy rewitalizacji, w zależności od kategorii jednostki osadniczej (tabela 2, rycina 2 i 3):

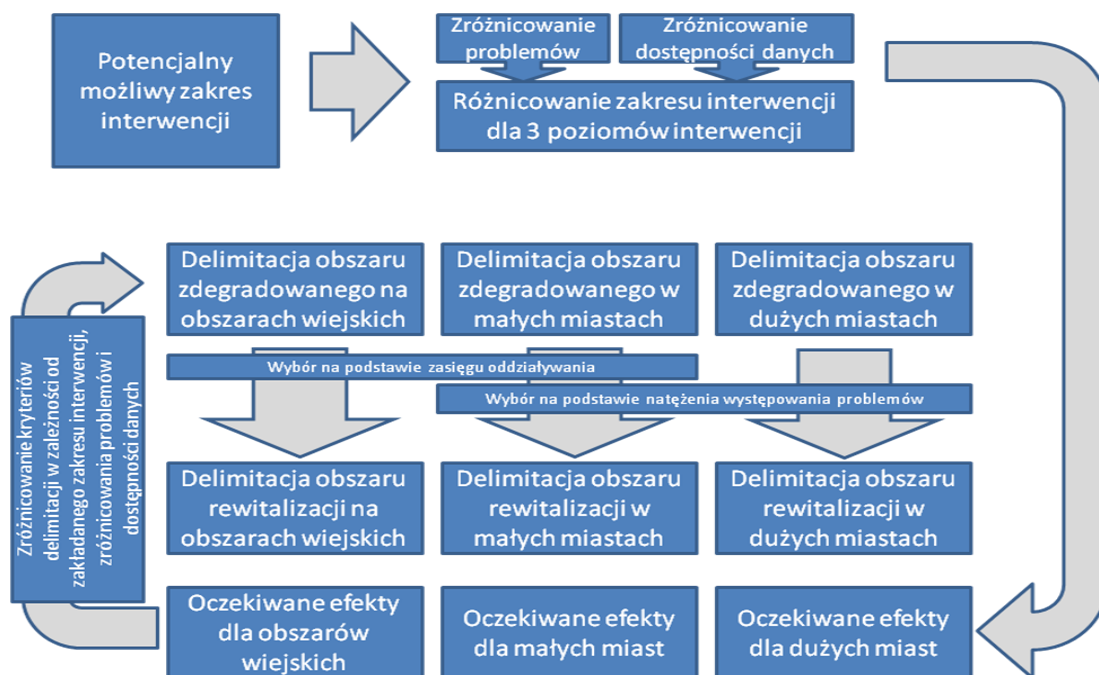
Tab. 2 Trzy poziomy prowadzenia rewitalizacji, wyróżnione w zależności od kategorii jednostki osadniczej

Lp.	3 poziomy interwencji	Gminy danego poziomu interwencji	Specyfika problemów
1	największe miasta	Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz i Inowrocław	Należy się tu spodziewać możliwości występowania wszystkich lub większości kategorii problemów, określonych przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3 pkt 3) a ze względu na natężenie tych zjawisk oraz ich współwystępowanie (efekt synergii o negatywnym znaczeniu) – dopuszcza się najszerszy zakres możliwej interwencji.
2	małe miasta	gminy miejskie (poza gminami wskazanymi na poziomie „największe miasta”) oraz gminy miejsko-wiejskie	Przenika się tu problematyka typowa zarówno dla największych miast jak i dla obszarów wiejskich. W przypadku tej kategorii możliwość kwantyfikacji problemów jest mniejsza, niż w największych miastach, ale większa niż na obszarach wiejskich.
3	obszary wiejskie	gminy wiejskie	Występują tu tylko wybrane kategorie problemów, określone przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3 pkt 3), które mają charakter problemu rozwoju. Ze względu na sposób pozyskiwania i publikowania danych statystycznych, możliwość monitorowania niektórych zagadnień jest bardzo ograniczona.

Źródło: opracowanie własne

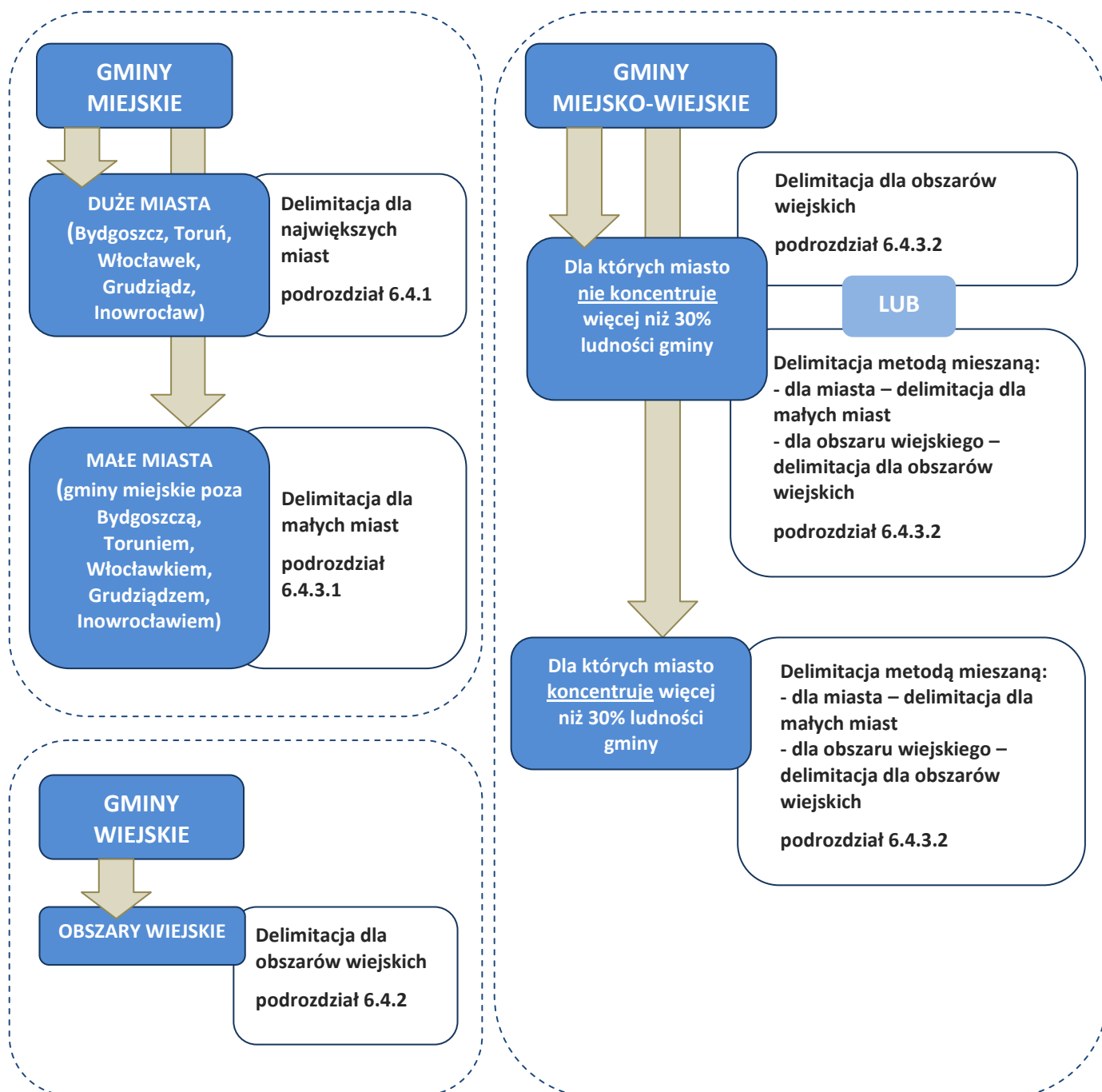
⁴⁵ Należy uwzględnić fakt, że niektóre spośród aspektów określonych przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3 pkt 3) jako przyczyny uzasadniające prowadzenie rewitalizacji na obszarach wiejskich – nie muszą być zjawiskami patologicznymi, wymagającymi interwencji w kierunku naprawy stanu. Cechą charakterystyczną obszarów wiejskich, ściśle powiązaną z hierarchicznością ośrodków (za którą idzie zależność niektórych obszarów niewyposażonych od sąsiednich ośrodków wyposażonych), jest niedorozwój pewnych aspektów życia społeczno-gospodarczego. Naturalne jest, że obsługa w tym zakresie odbywa się w sąsiednich ośrodkach wyższego rzędu (stąd na przykład nie zawsze na obszarach wiejskich za sytuację niewłaściwą uważa się brak określonych rodzajów usług – nie są one przejawem sytuacji kryzysowej). Ponadto należało także uwzględnić fakt, że na obszarach wiejskich oraz w małych miastach – zwłaszcza w skali części gmin, pojedynczych miejscowości lub części miejscowości – w praktyce nie jest możliwe monitorowanie w sposób statystyczny (za pomocą obiektywnych, porównywalnych w czasie i przestrzeni wskaźników) następujących aspektów określonych przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3 pkt 3) jako przyczyny uzasadniające prowadzenie rewitalizacji: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, przekroczenie standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

Ryc. 2 Logika delimitacji i oczekiwanych efektów w zależności od zróżnicowania problemów, danych i możliwej interwencji



Źródło: opracowanie własne

Ryc. 3 Sposoby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zależności od rodzaju jednostki osadniczej



Źródło: opracowanie własne

6.4.1 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w największych miastach regionu

Delimitacja **obszaru zdegradowanego** w Bydgoszczy, Toruniu, Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu będzie się odbywać poprzez podział miasta na tzw. **jednostki struktury przestrzeni miejskiej** (dalej: jednostki strukturalne), a następnie zdiagnozowanie ich sytuacji za pomocą określonych wskaźników. Jednostki strukturalne, w których zidentyfikuje się szczególną koncentrację problemów, będą mogły być przyjęte za **obszar rewitalizacji**.

Szczegółowy proces wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji powinien przebiegać następująco (rycina 4):

1. Miasto należy podzielić na jednostki strukturalne, dla których dokona się diagnozy w zakresie problemów, o których mowa w rozdziale 3 pkt 3 (definicja stanu kryzysowego).
2. Jednostki strukturalne na potrzeby PR mogą być wyznaczone w dowolny – dogodny dla gminy sporządzającej PR – sposób, w dowolnej liczbie, spełniając jednak obligatoryjnie następujące warunki:
 - a) żadna z tak wyznaczonych jednostek strukturalnych nie może zajmować ponad 20% powierzchni gminy,
 - b) żadna z tak wyznaczonych jednostek strukturalnych nie może koncentrować ponad 30% mieszkańców gminy,
 - c) dla wyznaczonych jednostek strukturalnych musi być możliwość pozyskania danych⁴⁶ (pochodzących z uwiarygodnionych źródeł⁴⁷, zarówno na potrzeby delimitacji, jak i późniejszego monitoringu), stanowiących podstawę do określenia stopnia stanu kryzysowego,
 - d) suma powierzchni wydzielonych jednostek strukturalnych musi być równa powierzchni gminy (tzn. że analizie należy poddać całą gminę, w podziale na jednostki strukturalne; nie można analizować tylko wybranych obszarów gminy).Jednocześnie zaleca się, aby podział na jednostki strukturalne (liczba i wielkość jednostek strukturalnych) w sposób możliwie trafny odzwierciedlał znane i powszechnie dostrzegane zróżnicowania w przestrzeni społeczno-gospodarczej gminy.
3. Następnie należy dokonać diagnozy jednostek strukturalnych dla identyfikacji stanu kryzysowego. Diagnozę sytuacji poszczególnych jednostek strukturalnych należy przeprowadzić, spełniając jednocześnie poniższe warunki:
 - a) do analizy jednostki strukturalnej należy wybrać 5 wskaźników z listy wskaźników stanu kryzysowego w dużych miastach, zaprezentowanych w załączniku 3 (w tabeli 5) lub 5 wskaźników, z których przynajmniej 3 będą z listy wskaźników stanu kryzysowego w dużych miastach, zaprezentowanych w załączniku 3 (w tabeli 5), a pozostałe będą autorskimi wskaźnikami gminy⁴⁸ (odnoszącymi się do definicji stanu kryzysowego, wskazanej w rozdziale 3),
 - b) w przypadku wyboru przez gminę autorskich wskaźników muszą one spełniać następujące warunki:
 - być mierzalne,
 - pochodzić ze źródeł powszechnie uważanych za wiarygodne dla danego zagadnienia,
 - cechować się możliwością systematycznego pozyskiwania danych – co najmniej w okresie wymaganego monitorowania realizowanej interwencji,⁴⁹
 - c) w przypadku listy wskaźników stanu kryzysowego w dużych miastach, zaprezentowanych w załączniku 3 (w tabeli 5) w szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest

⁴⁶ Możliwość pozyskania danych dla jednostek strukturalnych dotyczy tylko tych zagadnień, które będą potrzebne do uzyskania wskaźników dla danej jednostki strukturalnej.

⁴⁷ Za uwiarygodnione źródło danych uważa się Główny Urząd Statystyczny lub jednostkę statutowo odpowiedzialną za realizację zadań w danej dziedzinie.

⁴⁸ Przy decyzji gminy o wykorzystaniu autorskich wskaźników należy mieć na względzie, że nie mogą być one bezpośrednio powiązane merytorycznie (bezpośrednio skorelowane) ze wskaźnikami wybranymi z listy wskaźników – tzn., że nie mogą dotyczyć tych samych aspektów rozpatrywanych problemów. Istnieje możliwość konsultowania z Departamentem Funduszy Europejskich listy wskaźników, które gmina zamierza użyć do identyfikacji obszarów zdegradowanych, w celu uniknięcia ryzyka wykorzystania wskaźników, które mogłyby być kwestionowane na etapie oceny PR.

⁴⁹ Jeśli istnieje taka możliwość – sugeruje się wybór wskaźników ogólnodostępnych publikowanych przez GUS.

zastosowanie wskaźnika zamiennego, zaproponowanego przez miasto sporządzające PR. Wskaźnik zamienny musi w bezpośredni sposób nawiązywać do meritum wskaźnika pierwotnego (nie może zmieniać sensu wskaźnika pierwotnego),⁵⁰

- d) przynajmniej 3 wybrane wskaźniki muszą dotyczyć sfery społecznej i przynajmniej 1 wybrany wskaźnik musi być spoza sfery społecznej – w zakresie tematycznym, o którym mowa w definicji stanu kryzysowego (rozdział 3, pkt 3).

Dla wszystkich jednostek strukturalnych można analizować te same wskaźniki lub dla poszczególnych jednostek strukturalnych wybrać odrębny zestaw 5 wskaźników, spełniając jednak powyższe warunki.

4. Dla wskaźników wybranych dla charakterystyki stanu kryzysowego w jednostkach strukturalnych należy obliczyć wartości średnie dla całej gminy.
5. Za **obszar zdegradowany** mogą być uznane te jednostki strukturalne, w których co najmniej 3 z 5 wybranych wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średnich wartości dla gminy. Przynajmniej jednym ze wskaźników przyjmujących wartość mniej korzystną od średniej wartości dla gminy musi być wskaźnik spoza sfery społecznej.
6. Ponadto mając na względzie zachodzące zmiany demograficzne, szczególną rolę przypisano działaniom, mającym za zadanie doprowadzić do zapewnienia opieki i włączenia społecznego ludności starszej, w wieku 60 i więcej lat.⁵¹ Dlatego za **obszar zdegradowany** mogą zostać także uznane jednostki struktury przestrzeni miejskiej, które spełniają jednocześnie następujące kryteria:
 - a) udział ludności w wieku 60 i więcej lat na danym obszarze przyjmuje wartość mniej korzystną niż średnia wartość tego wskaźnika dla gminy,
 - b) na danym obszarze jest obiekt/obiekty, wykazujące techniczne możliwości przystosowania do użytkowania przez ludność starszą,
 - c) w przypadku rozwoju działań opiekuńczych, zaadoptowany na ten cel obiekt powinien zapewnić opiekę dla co najmniej 10 osób,⁵²
 - d) w przypadku zamiaru rozwoju działań z zakresu integracji i aktywności kulturalnej, wymagane jest by obszar rewitalizacji był zamieszkiwany przez co najmniej 100 osób w wieku 60 i więcej lat,⁵³
 - e) kryterium gminy, reprezentujące przynajmniej jedną ze sfer (negatywne zjawisko), o których mowa przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3, pkt 3a-d).
7. Za obszar zdegradowany można uznać dowolną liczbę jednostek strukturalnych, spełniających powyższe warunki, przy czym mogą one stanowić obszar przestrzennie ciągły lub być rozłączne.
8. Cały obszar zdegradowany gminy lub jego część może być uznana za **obszar rewitalizacji** jeśli łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z *Wytycznymi MR*.

W przypadku, gdyby tak wskazany obszar zdegradowany przekraczał wspomniane wartości, do obszaru rewitalizacji należy zaliczyć te jednostki strukturalne według metody opisanej poniżej.

W przypadku zaliczenia do obszaru zdegradowanego jednostek strukturalnych w oparciu o analizę wskaźników (pkt 3-5), należy przyjąć metodę wyboru tych jednostek strukturalnych, w których liczba wskaźników z wartościami mniej korzystnymi od średniej dla gminy jest największa. Wówczas w pierwszej kolejności wybrane zostałyby jednostki strukturalne, w których w przypadku 5 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy, w drugiej kolejności jednostki strukturalne, w których w przypadku 4 wskaźników sytuacja jest

⁵⁰ Użycie wskaźnika zamiennego wymaga każdorazowo uzgodnienia z Departamentem Funduszy Europejskich UMWKP (w celu uniknięcia ryzyka wykorzystania wskaźników, które mogłyby być kwestionowane na etapie oceny PR) i może być uzasadnione np. brakiem możliwości uzyskania danych umożliwiających obliczenie wskaźnika w brzmieniu pierwotnym lub faktem posiadania innych (zachowujących aktualność) danych, pochodzących z unikatowych badań lub analiz, oddających merytoryczny sens wskaźnika pierwotnego. Należy jednak uwzględnić fakt, że zaproponowany wskaźnik zamienny powinien być możliwy do uzyskania także na etapie monitorowania i oceny skutków interwencji.

⁵¹ Np. działania na rzecz stworzenia miejsc opieki długoterminowej (domy stałego pobytu) i opieki dziennej, działania na rzecz integracji, działalności kulturalnych i aktywności ruchowej.

⁵² W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest, po uzyskaniu zgody Departamentu Funduszy Europejskich UMWKP, obniżenie wartości (liczby miejsc w działalnościach opiekuńczych).

⁵³ W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest, po uzyskaniu zgody Departamentu Funduszy Europejskich UMWKP, obniżenie wartości (liczby osób w wieku 60 i więcej lat).

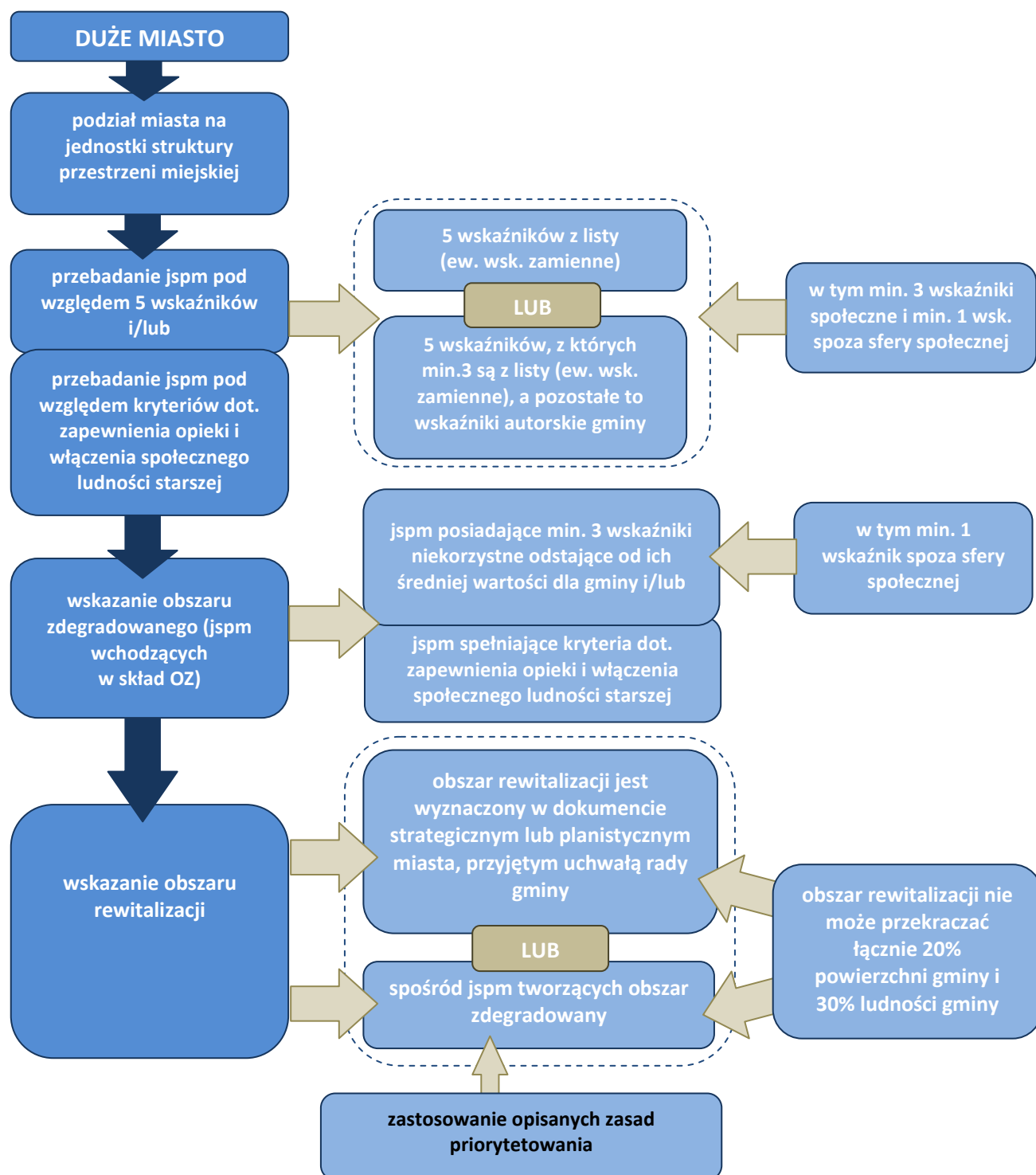
mniej korzystna od średniej dla gminy, w trzeciej kolejności jednostki strukturalne, w których w przypadku 3 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy. Natomiast w przypadku równej liczby wskaźników w zakresie których sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy, o kwalifikacji decyduje suma różnic (jako procent średniej wartości wskaźnika dla gminy) pomiędzy wartościami wykazywanymi, a wartościami średnimi dla gminy w zakresie wskaźników mniej korzystnych od wartości średnich w porównywanych jednostkach strukturalnych.

Jeżeli miasto zastosowało obie metody wyznaczania obszaru zdegradowanego: (tj. opisane w pkt 3-5 oraz w pkt 6) i przekroczyło progi powierzchniowo-ludnościowe, to po przeanalizowaniu jednostek strukturalnych według sposobu opisanego w pkt 8 samodzielnie dokonuje optymalnego wyboru jednostek strukturalnych do obszaru rewitalizacji z przedstawieniem uzasadnienia.

Jednocześnie należy tutaj podkreślić, że powyższe zasady delimitacji umożliwiają wybór obszaru rewitalizacji dużo mniejszego niż wskazane progi 20% powierzchni gminy i 30% liczby ludności gminy, jeżeli takie są potrzeby, możliwości i polityka gminy. Zaleca się priorytetyzację i koncentrację działań dla zwiększenia ich efektywności.

9. Jeżeli w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy, przyjętym uchwałą gminy, ustalono zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji, akceptuje się tak przeprowadzoną delimitację, o ile obszar rewitalizacji nie będzie obejmował więcej niż 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy. Jednak ze względu na zmieniające się uwarunkowania i potrzebę zaplanowania właściwej interwencji do aktualnych problemów zaleca się ponowną analizę obszaru, wskazanego w ww. dokumencie.

Ryc. 4 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w największych miastach regionu – uproszczony schemat



Źródło: opracowanie własne

Wyjaśnienia: jspm – jednostka struktury przestrzeni miejskiej, OZ- obszar zdegradowany

6.4.2 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich regionu

Delimitacja **obszaru zdegradowanego** na obszarach wiejskich odbywać się będzie poprzez wskazanie miejscowości wykazujących stan kryzysowy (za obszar zdegradowany uważa się całą miejscowość, w której stwierdzono występowanie stanu kryzysowego), a wskazanie **obszaru rewitalizacji** będzie zależne od wybranego celu rewitalizacji.

Szczegółowy proces delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji powinien przebiegać następująco (rycina 5):

1. Dla wszystkich miejscowości⁵⁴ gminy należy przeprowadzić diagnozę, mającą na celu identyfikację występowania stanu kryzysowego.
2. Do **obszaru zdegradowanego** należy zaliczyć miejscowości spełniające jednocześnie następujące kryteria:
 - a) na terenie miejscowości identyfikuje się co najmniej 2 problemy społeczne mierzone wskaźnikami spośród tych, które określone zostały na liście wskaźników stanu kryzysowego na obszarach wiejskich w załączniku 3 (tabela 5);⁵⁵ jednocześnie wskaźniki te przyjmują w miejscowości wartości mniej korzystne od średniej ich wartości dla gminy,
 - b) na terenie miejscowości znajdują się przestrzenie zdegradowane lub gmina może zaproponować inne kryterium reprezentujące przynajmniej jedną ze sfer (negatywne zjawisko), o których mowa przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3, pkt 3a-d),Dla poszczególnych miejscowości można posłużyć się takimi samymi lub różnymi kryteriami (wyborem wskaźników), jednak zgodnie z zasadami określonymi powyżej.
3. Obszar zdegradowany może stanowić jedna miejscowość lub kilka miejscowości.
4. **Obszarem rewitalizacji** może zostać obszar zdegradowany w całości lub jego część jeśli łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z *Wytycznymi MR*. Do powierzchni obszaru rewitalizacji należy zaliczyć rzeczywistą powierzchnię, na której planowana jest interwencja w ramach programu rewitalizacji (a nie powierzchnię geodezyjną miejscowości/sołectw). Jednocześnie do ludności obszaru rewitalizacji należy zaliczyć osoby mieszkające na terenie wskazanym jako obszar rewitalizacji.
5. Dalszy etap wyznaczenia **obszaru rewitalizacji** zależny będzie przede wszystkim od zamierzonego celu rewitalizacji. Gmina musi więc wybrać i spełnić przynajmniej jeden z 4 poniższych zestawów kryteriów w odniesieniu do obszaru zdegradowanego lub jego części i tym samym zdecydować się na określony kierunek/kierunki⁵⁶ działań rewitalizacyjnych:
 - A. Cel rewitalizacji: przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej
Za obszar rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione zostaną następujące warunki:
 - a) występuje przestrzeń zdegradowana, która może być zaadaptowana do celów rozwoju społecznego,
 - b) na terenie miejscowości i w odległości 1,5 km od zwyczajowo przyjętego centralnego punktu miejscowości, liczonej wzdłuż dróg publicznych i publicznych ciągów pieszych

⁵⁴ Diagnozę występowania stanu kryzysowego w gminie można dokonać w podziale na miejscowości lub w podziale na sołectwa, w zależności od tego, który podział zostanie przez podmiot sporządzający uznany za bardziej właściwy do przeprowadzenia analizy sytuacji w gminie. W przypadku wyboru sołectw powyższe informacje dotyczące delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich należy odnosić do sołectw a nie do miejscowości.

⁵⁵ W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest zastosowanie wskaźnika zamiennego, zaproponowanego przez gminę sporządzającą PR. Wskaźnik zamienny musi w bezpośredni sposób nawiązywać do meritum wskaźnika pierwotnego (nie może zmieniać sensu wskaźnika pierwotnego). Użycie wskaźnika zamiennego wymaga każdorazowo uzgodnienia z Departamentem Funduszy Europejskich UMWKP (w celu uniknięcia ryzyka wykorzystania wskaźników, które mogłyby być kwestionowane na etapie oceny PR) i może być uzasadnione np. brakiem możliwości uzyskania danych umożliwiających obliczenie wskaźnika w brzmieniu pierwotnym lub faktem posiadania innych (zachowujących aktualność) danych, pochodzących z unikatowych badań lub analiz, oddających merytoryczny sens wskaźnika pierwotnego. Należy także uwzględnić fakt, że zaproponowany wskaźnik zamienny powinien być możliwy do uzyskania również na etapie monitorowania i oceny skutków interwencji.

⁵⁶ Dla poszczególnych obszarów rewitalizacji w gminie mogą być różne lub te same cele rewitalizacji, w zależności od stanu kryzysowego jaki zostanie na takim obszarze zidentyfikowany i jego potrzeb. Ponadto na danym obszarze rewitalizacji może być realizowany jeden lub kilka celów rewitalizacji, pod warunkiem spełnienia kryteriów, wskazanych dla wszystkich przyjętych dla niego celów rewitalizacji.

i pieszo-jezdnym brak publicznej infrastruktury aktywizacji społecznej⁵⁷, chyba że uzasadniona i planowana interwencja zakłada utworzenie infrastruktury:

- komplementarnej wobec już istniejącej lub
- bezpośrednio rozszerzającej (poprzez adaptację istniejących budynków) możliwości lokalowe infrastruktury już istniejącej lub
- utworzenie infrastruktury należącej do tej samej kategorii oraz umożliwiającej realizację zadań/aktywności tego samego rodzaju, jeśli zapotrzebowanie społeczne przekracza możliwości infrastruktury już istniejącej lub
- utworzenie infrastruktury zastępującej infrastrukturę tego samego rodzaju likwidowaną ze względu na stan wyeksploatowania, brak funkcjonalności, niespełnianie warunków bezpieczeństwa⁵⁸,

to nie jest konieczne spełnienie wspomnianego warunku odległości 1,5 km.

B. Cel rewitalizacji: przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej

Za obszar rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione są warunki:

- a) występują przestrzenie zdegradowane, które mogą być zaadaptowane do celów rozwoju gospodarczego,
- b) na terenie gminy są zarejestrowane osoby bezrobotne.

C. Cel rewitalizacji: rozwój społeczny dzieci i młodzieży w rejonach o niskim poziomie kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjalnych

Za obszary rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione są warunki:

- a) miejscowość należy do rejonu obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia (wg kryterium szczegółowego⁵⁹),
- b) lokalny samorząd może wykazać udokumentowane zainteresowanie prowadzeniem zajęć aktywizujących (np. przez sektor ngo),

D. Cel rewitalizacji: zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej

Za obszar rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione są warunki:

- a) miejscowość wykazuje wyższy od przeciętnej w gminie wskaźnik osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej lub miejscowość znajduje się wśród trzech miejscowości w gminie o największej bezwzględnej liczbie osób objętych sytuacją kryzysową,
- b) lokalny samorząd może wykazać udokumentowane zainteresowanie prowadzeniem zajęć aktywizujących (np. przez sektor ngo),

⁵⁷ Np. publicznej infrastruktury: sportu, rekreacji lub domu kultury, biblioteki, świetlicy wiejskiej (lub ich placówki filialnej). Należy tu jednocześnie wskazać, że obiekty i urządzenia należące do jednej z tych 3 kategorii (której brak) mogą być realizowane nie tylko wówczas, gdy nie ma żadnej infrastruktury aktywizacji społecznej, ale także wtedy, gdy są dostępne obiekty i urządzenia należące do którejkolwiek z dwóch pozostałych kategorii (o ile jest to uzasadnione).

⁵⁸ Należy w tym miejscu jeszcze raz podkreślić, zgodnie zapisami rozdziału 5 *Zasad regionalnych*, że fundament dla realizacji działań rewitalizacyjnych ze środków EFRR stanowi interwencja finansowana z EFS w ramach RPO WK-P (lub z innych źródeł), podporządkowana rozwiązaniu zdiagnozowanych na danym obszarze problemów społecznych, a inwestycje infrastrukturalne mają pełnić wyłącznie rolę pomocniczą w tym procesie. W związku z powyższym w ramach działania 7.1 (w części dedykowanej rewitalizacji – typ projektu nr 1) nie ma możliwości dofinansowania działań polegających na budowie nowych budynków. Dopuszcza się rozbudowę, nadbudowę budynku, przy czym dofinansowanie kosztów związanych z realizacją tego rodzaju działań będzie możliwe wyłącznie w odniesieniu do powierzchni rozbudowywanej, nadbudowywanej - nie większej niż 50 % powierzchni całkowitej budynku istniejącego przed realizacją projektu.

⁵⁹ Kryterium szczegółowe zaliczania szkoły podstawowej lub gimnazjum do placówek o niskim poziomie kształcenia:

- W przypadku gimnazjum - przeciętny wynik egzaminu gimnazjalnego w danej szkole za ostatnie 3 lata jest niższy od przeciętnego wyniku w województwie,
- W przypadku szkoły podstawowej - przeciętny wynik sprawdzianu szóstoklasistów w danej szkole za ostatnie 3 lata jest niższy od przeciętnego wyniku w województwie

lub

- W przypadku gimnazjum - względny wynik (czyli stosunek wyniku uzyskanego w danej szkole na tle średniej wartości wojewódzkiej) egzaminu gimnazjalnego w danym roku jest niższy od względnego wyniku w dowolnym z trzech poprzedzających lat,
- W przypadku szkoły podstawowej - względny wynik (czyli stosunek wyniku uzyskanego w danej szkole na tle średniej wartości wojewódzkiej) sprawdzianu szóstoklasistów w danym roku jest niższy od względnego wyniku w dowolnym roku z trzech poprzedzających lat

6. Jednocześnie gmina może zaproponować autorski zestaw kryteriów (minimum dwóch)⁶⁰, na podstawie których obiektywnie wskaże obszar rewitalizacji, na którym prowadzone będą działania pozwalające na osiągnięcie jednego z wymienionych wyżej 4 celów rewitalizacji.
7. Niezależnie od metody wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich, przedstawionej w pkt 2-6, proponuje się dodatkowy sposób wyznaczenia obszaru zdegradowanego. Mając na względzie zachodzące zmiany demograficzne, szczególną rolę przypisano działaniom, których celem jest doprowadzenie do zapewnienia opieki i włączenia społecznego ludności starszej, w wieku 60 i więcej lat.⁶¹ Dlatego za **obszar zdegradowany** mogą zostać także uznane miejscowości, które spełniają jednocześnie następujące kryteria:
 - a) udział ludności w wieku 60 i więcej lat na danym obszarze przyjmuje wartość mniej korzystną niż średnia wartość tego wskaźnika dla gminy lub liczba ludności w wieku 60 i więcej lat w co najmniej jednej z miejscowości zaliczonej do obszaru rewitalizacji lokuje tę miejscowość wśród 3 o największej liczbie ludności w tej grupie na terenie gminy,
 - b) na danym obszarze jest obiekt/obiekty, wykazujące techniczne możliwości przystosowania do użytkowania przez ludność starszą,
 - c) w przypadku rozwoju działań opiekuńczych, zaadoptowany na ten cel obiekt⁶² powinien zapewnić opiekę dla co najmniej 10 osób,⁶³
 - d) w przypadku zamiaru rozwoju działań z zakresu integracji i aktywności kulturalnej, wymagane jest by obszar rewitalizacji był zamieszkiwany przez co najmniej 100 osób w wieku 60 i więcej lat,⁶⁴
 - e) kryterium gminy, reprezentujące przynajmniej jedną ze sfer (negatywne zjawisko), o których mowa przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3, pkt 3a-d).
8. Powyżej przedstawiono dwa sposoby wyznaczenia obszaru rewitalizacji: pierwszy – pkt 2-6 i drugi – pkt 7. Można zastosować obie metody lub tylko jedną mając jednak na względzie, że ostatecznie powierzchnia obszaru rewitalizacji nie może przekroczyć 20% powierzchni gminy, a liczba ludności nie może być większa niż 30% ludności gminy. Jeśli efektem przeprowadzenia delimitacji obszaru rewitalizacji byłoby przekroczenie wspomnianych wartości, niezbędne jest dokonanie wyboru zawężającego, wg następującego priorytetowania:
 - 1) w pierwszej kolejności – działania na rzecz adaptacji przestrzeni zdegradowanych na cele rozwoju gospodarczego,
 - 2) w drugiej kolejności – działania, które zapewniają efekty rewitalizacyjne w miejscowościach o największej liczbie mieszkańców (działania zapewniające możliwie najszersze oddziaływanie społeczne),
 - 3) w trzeciej kolejności – pozostałe działania.Jeżeli obszar zdegradowany nadal przekracza progi ludnościowo-powierzchniowe, gmina dokonuje samodzielnie optymalnego wyboru miejscowości z przedstawieniem uzasadnienia. Jednocześnie należy podkreślić, że powyższe zasady delimitacji umożliwiają wybór obszaru rewitalizacji mniejszego niż wskazane progi 20% powierzchni gminy i 30% liczby ludności gminy, jeżeli takie są potrzeby, możliwości i polityka gminy. Zaleca się priorytetyzację i koncentrację działań dla zwiększenia ich efektywności.
9. Jeżeli w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy, przyjętym uchwałą gminy, ustalono zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji, akceptuje się tak przeprowadzoną delimitację, o ile obszar rewitalizacji nie będzie obejmował więcej niż 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy. Jednak ze względu na zmieniające się uwarunkowania i potrzebę

⁶⁰ Autorskie wskaźniki gminy nie mogą dotyczyć tego samego problemu, prezentowanego w różnych ujęciach. Przy decyzji gminy o wykorzystaniu autorskich kryteriów istnieje możliwość ich konsultowania z Departamentem Funduszy Europejskich w celu uniknięcia ryzyka wykorzystania kryteriów, które mogłyby być kwestionowane na etapie oceny PR.

⁶¹ Np. działania na rzecz stworzenia miejsc opieki długoterminowej (domy stałego pobytu) i opieki dziennej, działania na rzecz integracji, działalności kulturalnych i aktywności ruchowej.

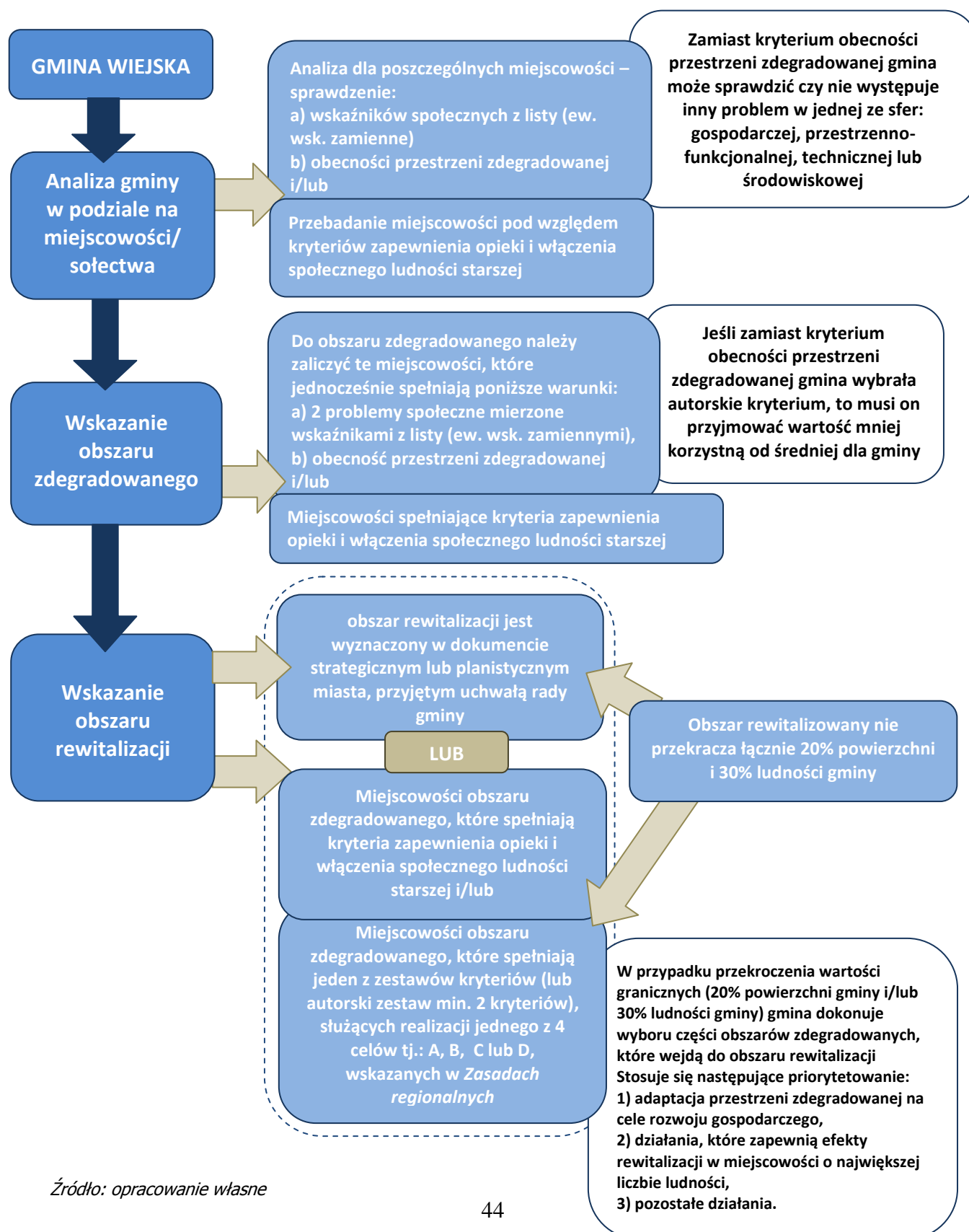
⁶² W przypadku jeśli obszar rewitalizacji będzie wykraczał poza miejscowość, w której zlokalizowany jest obiekt zdegradowany adaptowany na cele działalności opiekuńczych (opieka dzienna) lub włączenia społecznego ludności starszej, w PR należy przewidzieć konieczność dowodu osób korzystających lub uzasadnić odstępianie od realizacji dowodu.

⁶³ W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest, po uzyskaniu zgody Departamentu Funduszy Europejskich UMWKP, obniżenie wartości (liczby miejsc w działalności opiekuńczych).

⁶⁴ W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest, po uzyskaniu zgody Departamentu Funduszy Europejskich UMWKP, obniżenie wartości (liczby osób w wieku 60 i więcej lat).

zaplanowania właściwej interwencji do aktualnych problemów zaleca się ponowną analizę obszaru, wskazanego w ww. dokumencie.

Ryc. 5 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich – uproszczony schemat



6.4.3 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w małych miastach regionu

6.4.3.1 Gminy miejskie

Delimitacja **obszaru zdegradowanego** w gminach miejskich (poza miastami zaliczonymi do kategorii największych miast – Bydgoszczą, Toruniem, Włocławkiem, Grudziądem i Inowrocławiem) będzie się odbywać poprzez podział miasta na tzw. jednostki struktury przestrzeni miejskiej (dalej: jednostki strukturalne), a następnie zdiagnozowanie ich sytuacji za pomocą wskaźników, o których mowa w pkt 3 poniżej. Jednostki, w których zidentyfikuje się szczególną koncentrację problemów, będą mogły być uznane za **obszar rewitalizacji**.

Szczegółowy proces delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji powinien przebiegać następująco (rycina 6):

1. Miasto należy podzielić na jednostki strukturalne, dla których dokona się diagnozy w zakresie problemów, o których mowa w rozdziale 3 pkt 3 (definicja stanu kryzysowego).
2. Jednostki strukturalne na potrzeby PR mogą być wyznaczone w dowolny – dogodny dla podmiotu sporządzającego PR – sposób, w dowolnej liczbie, spełniając jednak obligatoryjnie następujące warunki:
 - a) żadna z tak wyznaczonych jednostek strukturalnych nie może zajmować ponad 20% powierzchni gminy,
 - b) żadna z tak wyznaczonych jednostek strukturalnych nie może koncentrować ponad 30% mieszkańców gminy,
 - c) dla wyznaczonych jednostek strukturalnych musi być możliwość pozyskania danych⁶⁵ (pochodzących z uwiarygodnionych źródeł⁶⁶, zarówno na potrzeby delimitacji, jak i późniejszego monitoringu), stanowiących podstawę do określenia stopnia stanu kryzysowego,
 - d) suma powierzchni wydzielonych jednostek strukturalnych musi być równa powierzchni gminy (tzn. że analizie należy poddać całą gminę, w podziale na jednostki strukturalne; nie można analizować tylko wybranych obszarów gminy).Jednocześnie zaleca się, aby podział na jednostki strukturalne (liczba i wielkość jednostek strukturalnych) w sposób możliwie trafny odzwierciedlał znane i powszechnie dostrzegane zróżnicowania w przestrzeni społeczno-gospodarczej gminy.
3. Następnie należy dokonać diagnozy jednostek strukturalnych dla identyfikacji stanu kryzysowego. Diagnozę sytuacji poszczególnych jednostek strukturalnych należy przeprowadzić, spełniając jednocześnie poniższe warunki:
 - a) do analizy jednostki strukturalnej należy wybrać 4 wskaźniki z listy wskaźników stanu kryzysowego dla małych miast, zaprezentowanych w załączniku 3 (tabela 5) lub 4 wskaźniki z których przynajmniej 2 będą z listy wskaźników stanu kryzysowego dla małych miast, zaprezentowanych w załączniku 3 (tabela 5) a pozostałe będą autorskimi wskaźnikami gminy⁶⁷ (odnoszącymi się do definicji stanu kryzysowego, wskazanej w rozdziale 3),
 - b) w przypadku wyboru przez podmiot sporządzający autorskich wskaźników muszą one spełniać następujące warunki:
 - być mierzalne,
 - pochodzić z wiarygodnych źródeł,

⁶⁵ Możliwość pozyskania danych dla jednostek struktury przestrzeni miejskiej dotyczy tylko tych zagadnień, które zostaną wybrane jako wskaźniki dla danej jednostki strukturalnej.

⁶⁶ Za uwiarygodnione źródło danych uważa się Główny Urząd Statystyczny lub jednostkę statutowo odpowiedzialną za realizację zadań w danej dziedzinie.

⁶⁷ Przy decyzji gminy o wykorzystaniu autorskich wskaźników należy mieć na względzie, że nie mogą być one bezpośrednio powiązane merytorycznie (bezpośrednio skorelowane) ze wskaźnikami wybranymi z listy wskaźników – tzn., że nie mogą dotyczyć tych samych aspektów rozpatrywanych problemów. Istnieje możliwość konsultowania z Departamentem Funduszy Europejskich listy wskaźników, które gmina zamierza użyć do identyfikacji obszarów zdegradowanych, w celu uniknięcia ryzyka wykorzystania wskaźników, które mogłyby być kwestionowane na etapie oceny PR.

- mieć możliwość systematycznego pozyskiwania do nich danych w kolejnych latach monitorowania sytuacji na obszarze ze stanem kryzysowym,
- c) w przypadku listy wskaźników stanu kryzysowego w małych miastach, zaprezentowanych w załączniku 3 (w tabeli 5) w szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest zastosowanie wskaźnika zamiennego, zaproponowanego przez miasto sporządzające PR. Wskaźnik zamienny musi w bezpośredni sposób nawiązywać do meritum wskaźnika pierwotnego (nie może zmieniać sensu wskaźnika pierwotnego),⁶⁸
- d) przynajmniej 1 wybrany wskaźnik musi dotyczyć sfery społecznej i przynajmniej 1 wybrany wskaźnik musi być spoza sfery społecznej – w zakresie tematycznym, o którym mowa przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3, pkt 3).

Dla poszczególnych jednostek strukturalnych można analizować te same wskaźniki lub wybrać dla każdej z jednostek odrębny zestaw 4 wskaźników, spełniając jednak powyższe warunki.

Dla wskaźników wybranych do charakterystyki stanu kryzysowego w jednostkach strukturalnych należy obliczyć wartości średnie dla całej gminy.

4. Za **obszar zdegradowany** mogą być uznane te jednostki strukturalne, w których co najmniej 2 z 4 wybranych wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średnich wartości dla gminy. Przynajmniej jednym ze wskaźników przyjmujących wartość mniej korzystną od średniej wartości dla gminy musi być wskaźnik ze sfery społecznej i przynajmniej jednym ze wskaźników przyjmujących wartość mniej korzystną od średniej wartości dla gminy musi być wskaźnik spoza sfery społecznej.
5. Za **obszar zdegradowany** można także zaliczyć jednostki strukturalne, w których zamierza się dokonać adaptacji przestrzeni zdegradowanych na cele aktywizacji społecznej pod warunkiem jednoczesnego spełniania poniższych kryteriów a-c lub c-e w jednostce strukturalnej:
 - a) występowanie w niej przestrzeni zdegradowanej, która może być zaadaptowana do celów rozwoju społecznego,
 - b) w odległości 1,0 km od granic przestrzeni zdegradowanej, którą zamierza się adaptować, liczonej wzdłuż dróg publicznych i publicznych ciągów pieszych i pieszo-jednych brak publicznej infrastruktury aktywizacji społecznej⁶⁹. Wyjątek stanowi jednak sytuacja, w której uzasadniona i planowana interwencja miałyby dotyczyć utworzenia infrastruktury⁷⁰:
 - komplementarnej wobec już istniejącej lub
 - bezpośrednio rozszerzającej (poprzez adaptację istniejących budynków) możliwości lokalowej infrastruktury już istniejącej lub
 - należącej do tej samej kategorii oraz umożliwiającej realizację zadań/aktywności tego samego rodzaju, jeśli zapotrzebowanie społeczne przekracza możliwości infrastruktury już istniejącej lub
 - zastępującej infrastrukturę tego samego rodzaju likwidowaną ze względu na stan wyeksploatowania, brak funkcjonalności, niespełnianie warunków bezpieczeństwa,
 to wówczas nie jest konieczne spełnienie wspomnianego warunku odległości 1,0 km.

⁶⁸ Użycie wskaźnika zamiennego wymaga każdorazowo uzgodnienia z Departamentem Funduszy Europejskich UMWKP (w celu uniknięcia ryzyka wykorzystania wskaźników, które mogłyby być kwestionowane na etapie oceny PR) i może być uzasadnione np. brakiem możliwości uzyskania danych umożliwiających obliczenie wskaźnika w brzmieniu pierwotnym lub faktem posiadania innych (zachowujących aktualność) danych, pochodzących z unikatowych badań lub analiz, oddających merytoryczny sens wskaźnika pierwotnego. Należy jednak uwzględnić fakt, że zaproponowany wskaźnik zamienny powinien być możliwy do uzyskania także na etapie monitorowania i oceny skutków interwencji.

⁶⁹ Np. publicznej infrastruktury: sportu, rekreacji lub domu kultury, biblioteki, świetlicy wiejskiej (lub ich placówki filialnej). Należy tu jednocześnie wskazać, że obiekty i urządzenia należące do jednej z tych 3 kategorii (której brak) mogą być realizowane nie tylko wówczas, gdy nie ma żadnej infrastruktury aktywizacji społecznej, ale także wtedy, gdy są dostępne obiekty i urządzenia należące do którejkolwiek z dwóch pozostałych kategorii (o ile jest to uzasadnione).

⁷⁰ Należy w tym miejscu jeszcze raz podkreślić, zgodnie z zapisami rozdziału 5 *Zasad regionalnych*, że fundament dla realizacji działań rewitalizacyjnych ze środków EFRR stanowi interwencja finansowana z EFS w ramach RPO WK-P (lub z innych źródeł), podporządkowana rozwiązaniom zdiagnozowanym na danym obszarze problemów społecznych, a inwestycje infrastrukturalne mają pełnić wyłącznie rolę pomocniczą w tym procesie. W związku z powyższym w ramach działania 6.2 i poddziałania 6.4.1 nie ma możliwości dofinansowania działań polegających na budowie nowych budynków. Dopuszcza się rozbudowę, nadbudowę budynku, przy czym dofinansowanie kosztów związanych z realizacją tego rodzaju działań będzie możliwe wyłącznie w odniesieniu do powierzchni rozbudowywanej, nadbudowywanej - nie większej niż 50 % powierzchni całkowitej budynku istniejącego przed realizacją projektu.

- c) stwierdzenie przynajmniej 1 problemu społecznego (w oparciu o wartość wskaźnika społecznego dla obszaru małych miast z załącznika 3, negatywnie odbiegającego od średniej dla gminy),
 - d) występowanie w jednostce strukturalnej przestrzeni zdegradowanej, która może być zaadaptowana do celów rozwoju gospodarczego,
 - e) występowanie zarejestrowanych osób bezrobotnych na terenie gminy.
6. Ponadto mając na względzie zachodzące zmiany demograficzne, szczególną rolę przypisano działaniom, mającym za zadanie doprowadzić do zapewnienia opieki i włączenia społecznego ludności starszej, w wieku 60 i więcej lat.⁷¹ Dlatego za **obszar zdegradowany** mogą zostać także uznane jednostki struktury przestrzeni miejskiej, które spełniają jednocześnie następujące kryteria:
- a) udział ludności w wieku 60 i więcej lat na danym obszarze przyjmuje wartość mniej korzystną niż średnia wartość tego wskaźnika dla gminy,
 - b) na danym obszarze jest obiekt/obiekty, wykazujące techniczne możliwości przystosowania do użytkowania przez ludność starszą,
 - c) w przypadku rozwoju działań opiekuńczych zaadoptowany na ten cel obiekt powinien zapewnić opiekę dla co najmniej 10 osób,⁷²
 - d) w przypadku zamiaru rozwoju działań z zakresu integracji i aktywności kulturalnej, wymagane jest by obszar rewitalizacji był zamieszkiwany przez co najmniej 100 osób w wieku 60 i więcej lat,⁷³
 - e) kryterium gminy, reprezentujące przynajmniej jedną ze sfer (negatywne zjawisko), o których mowa przy definicji stanu kryzysowego (rozdział 3, pkt 3a-d).
7. Za obszar zdegradowany można uznać dowolną liczbę jednostek strukturalnych, spełniających powyższe warunki, przy czym mogą one stanowić obszar przestrzennie ciągły lub być rozłączne.
8. Obszar zdegradowany gminy lub jego część mogą być uznane za **obszar rewitalizacji** jeśli łącznie nie przekraczają 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z *Wytycznymi MR*.

W przypadku gdyby tak wskazany obszar zdegradowany przekraczał wspomniane progi do obszaru rewitalizacji należy zaliczyć jednostki strukturalne według metody opisanej poniżej.

W odniesieniu do tych jednostek strukturalnych, które zaliczono do obszaru zdegradowanego w oparciu o analizę wskaźników (pkt 3-4), należy przyjąć metodę wyboru tych jednostek strukturalnych, w których liczba wskaźników z wartościami mniej korzystnymi od średniej dla miasta jest największa. Wówczas w pierwszej kolejności wybrane zostałyby jednostki strukturalne, w których w przypadku 4 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla miasta, w drugiej kolejności jednostki strukturalne, w których w przypadku 3 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla miasta, w trzeciej kolejności jednostki strukturalne, w których w przypadku 2 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla miasta. Natomiast w przypadku równej liczby wskaźników w zakresie których sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla miasta, o kwalifikacji decyduje suma różnic (jako procent średniej wartości wskaźnika dla miasta) pomiędzy wartościami wykazywanymi a wartościami średnimi dla miasta w zakresie wskaźników mniej korzystnych od wartości średnich w porównywanych jednostkach strukturalnych.

W przypadku tych jednostek strukturalnych, które zaliczono do obszaru zdegradowanego według metody opisanej w pkt 5, należy przyjąć następujące zasady priorytetowania, by włączyć je do obszaru rewitalizacji:

- 1) w pierwszej kolejności – działania na rzecz adaptacji przestrzeni zdegradowanych na cele rozwoju gospodarczego,
- 2) w drugiej kolejności – działania, które zapewniają efekty rewitalizacyjne w jednostkach strukturalnych o największej liczbie mieszkańców (działania zapewniające możliwie najszersze oddziaływanie społeczne),

⁷¹ Np. działania na rzecz stworzenia miejsc opieki długoterminowej (domy stałego pobytu) i opieki dziennej, działania na rzecz integracji, działalności kulturalnych i aktywności ruchowej.

⁷² W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest, po uzyskaniu zgody Departamentu Funduszy Europejskich UMWKP, obniżenie wartości (liczby miejsc w działalnościach opiekuńczych).

⁷³ W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe jest, po uzyskaniu zgody Departamentu Funduszy Europejskich UMWKP, obniżenie wartości (liczby osób w wieku 60 i więcej lat).

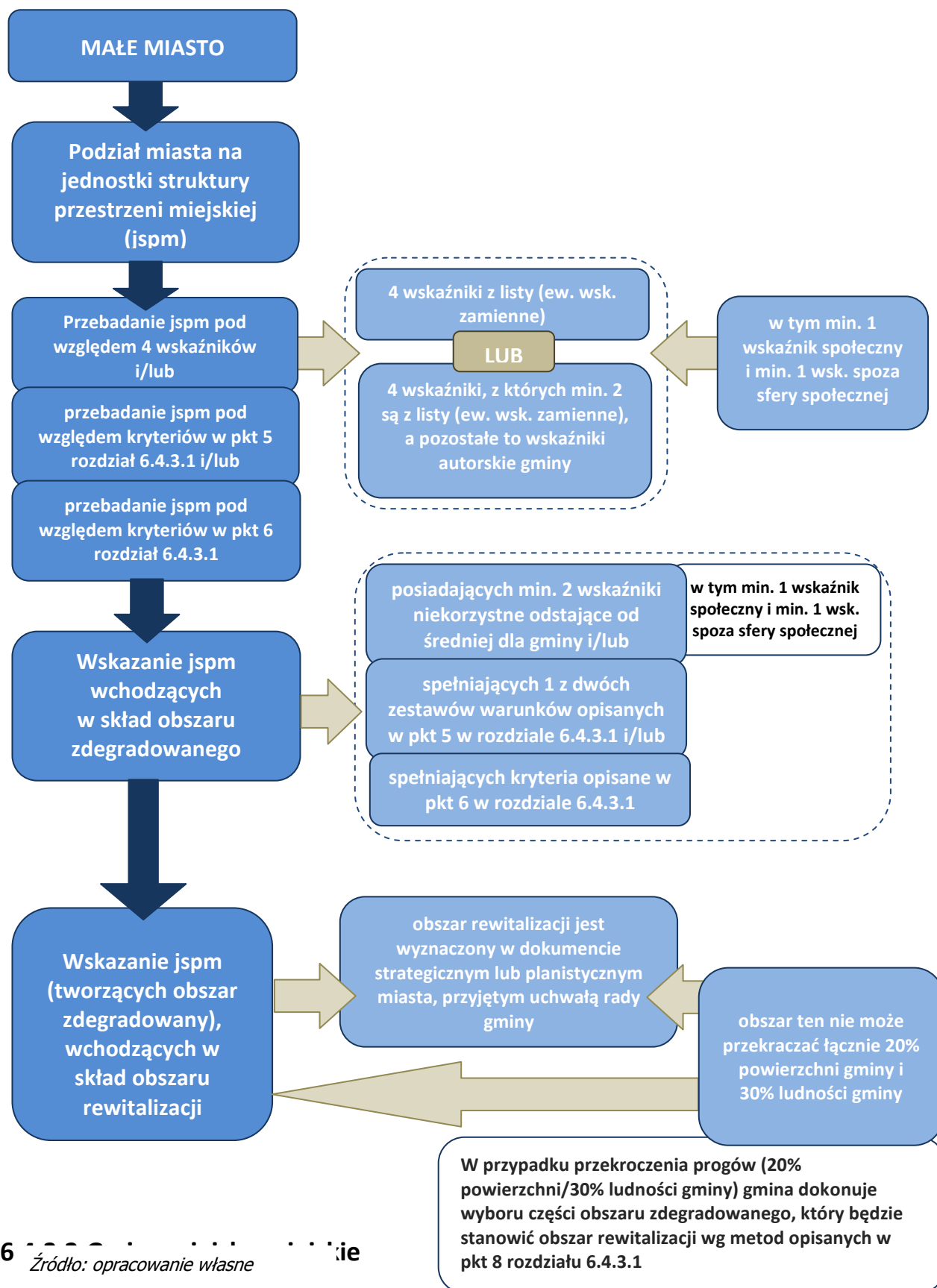
3) w trzeciej kolejności – pozostałe działania.

Jeżeli gmina zastosowała trzy metody wyboru jednostek strukturalnych do obszaru zdegradowanego (pkt 3-4, 5 oraz 6) lub inną kombinację przedstawionych metod i przekroczyła progi powierzchniowo-ludnościowe, to po przeanalizowaniu jednostek strukturalnych według sposobów opisanych w pkt 8, samodzielnie dokonuje optymalnego wyboru jednostek strukturalnych do obszaru rewitalizacji z przedstawieniem uzasadnienia.

Jednocześnie należy podkreślić, że powyższe zasady delimitacji umożliwiają wybór obszaru rewitalizacji dużo mniejszego niż wskazane progi 20% powierzchni gminy i 30% liczby ludności gminy, jeżeli takie są potrzeby, możliwości i polityka gminy. Zaleca się priorytetyzację i koncentrację działań dla zwiększenia ich efektywności.

9. Jeżeli w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy, przyjętym uchwałą gminy, ustalono zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji, akceptuje się tak przeprowadzoną delimitację, o ile obszar rewitalizacji nie będzie obejmował więcej niż 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy. Jednak ze względu na zmieniające się uwarunkowania i potrzebę zaplanowania właściwej interwencji do aktualnych problemów zaleca się ponowną analizę obszaru, wskazanego w ww. dokumencie.

Ryc. 6 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminach miejskich (poza Bydgoszczą, Toruniem, Włocławkiem, Grudziądem i Inowrocławiem) – uproszczony schemat



6 ie
Źródło: opracowanie własne

Założenia ogólne:

1. **W gminach miejsko-wiejskich przyjmuje się zasadę prowadzenia rewitalizacji zarówno w mieście, jak i na obszarach wiejskich.** W uzasadnionych przypadkach, szerzej opisanych poniżej, dopuszcza się przeprowadzenie rewitalizacji tylko w mieście lub tylko na obszarach wiejskich, ale uwzględniając cele rozwojowe województwa sformułowane w SRW, a także konieczność realizacji wskaźników określonych w RPO WK-P zaleca się, aby z rewitalizacji nie wyłączać obszarów wiejskich. Praktycznym wyrazem realizacji tego zalecenia w stosunku do obszarów wiejskich jest identyfikacja co najmniej jednego obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich gminy (czyli przeprowadzenie rewitalizacji w co najmniej jednej miejscowości wiejskiej).
2. Dopuszcza się pewne odstępstwa od określonej powyżej zasady prowadzenia rewitalizacji zarówno w mieście, jak i na obszarach wiejskich, w następujących sytuacjach:
 - Gmina nie stwierdza uzasadnionej potrzeby rewitalizacji w mieście zakładając, że dotychczasowe działania rewitalizacyjne wyczerpały potrzeby w tej dziedzinie. W takiej sytuacji, po przedstawieniu uzasadnienia, odstępuje się od procesu identyfikacji obszaru zdegradowanego w mieście i możliwe jest wyróżnienie obszarów rewitalizacji wyłącznie na obszarach wiejskich.
 - Gmina nie stwierdza uzasadnionej potrzeby rewitalizacji na obszarach wiejskich, co może mieć miejsce w przypadku niewystępowania istotnych sytuacji problemowych (lub o niewielkim natężeniu problemów) lub występowania ich tylko w miejscowościach bardzo małych, gdzie efekt społeczny rewitalizacji dotyczyłby wyjątkowo małej liczby mieszkańców (łączna liczba ludności w miejscowościach objętych rewitalizacją mniejsza od 30% ludności wiejskiej gminy). W takiej sytuacji, po przedstawieniu uzasadnienia, odstępuje się od procesu identyfikacji obszaru zdegradowanego na obszarach wiejskich i możliwe jest wyróżnienie obszarów rewitalizacji wyłącznie w mieście.
 - W mieście identyfikuje się szczególnie złożoną sytuację problemową (mającą ograniczający wpływ na prawidłowe pełnienie przez miasto funkcji siedziby gminy), wymagającą koncentracji nakładów dla osiągnięcia pożądanych efektów. Uwzględniając szczególną rolę miasta w obsłudze całej gminy, w szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszcza się prowadzenie rewitalizacji tylko w mieście, bowiem rozwiązanie problemów miasta będzie w tej sytuacji postrzegane jako działanie prorozwojowe w skali całej gminy. W takiej sytuacji, po przedstawieniu uzasadnienia, odstępuje się od procesu identyfikacji obszaru zdegradowanego na obszarach wiejskich i możliwe jest wyróżnienie obszarów rewitalizacji wyłącznie w mieście.
 - Wynika to z możliwości finansowania rewitalizacji z RPO WK-P.
 - Wynika to z uzgodnień podjętych w ramach współpracy gmin w ramach danego poziomu polityki terytorialnej.

Gminy miejsko-wiejskie, w których miasto nie koncentruje więcej niż 30% ludności gminy⁷⁴

1. W gminach miejsko-wiejskich, w których udział miasta oraz wskazanej(ych) do rewitalizacji miejscowości wiejskich nie przekracza 30% ludności gminy, proces delimitacji **obszaru zdegradowanego** oraz **obszaru rewitalizacji** należy przeprowadzić według jednej z poniższych metod (rycina 7):
 - a) metody dla obszarów wiejskich, opisanej w podrozdziale 6.4.2 *Delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich regionu* (wówczas nie zachodzi potrzeba podziału miasta na jednostki strukturalne; analizuje się je jako całość, podobnie jak miejscowości na obszarach wiejskich),
 - b) metody mieszanej:

⁷⁴ Warunek ten spełniają 2 gminy w województwie kujawsko-pomorskim: Dobrzyń nad Wisłą i Lubień Kujawski. W gminach tych miasta nie przekraczają 20% powierzchni gminy (zgodnie z danymi GUS za 2014 r.)

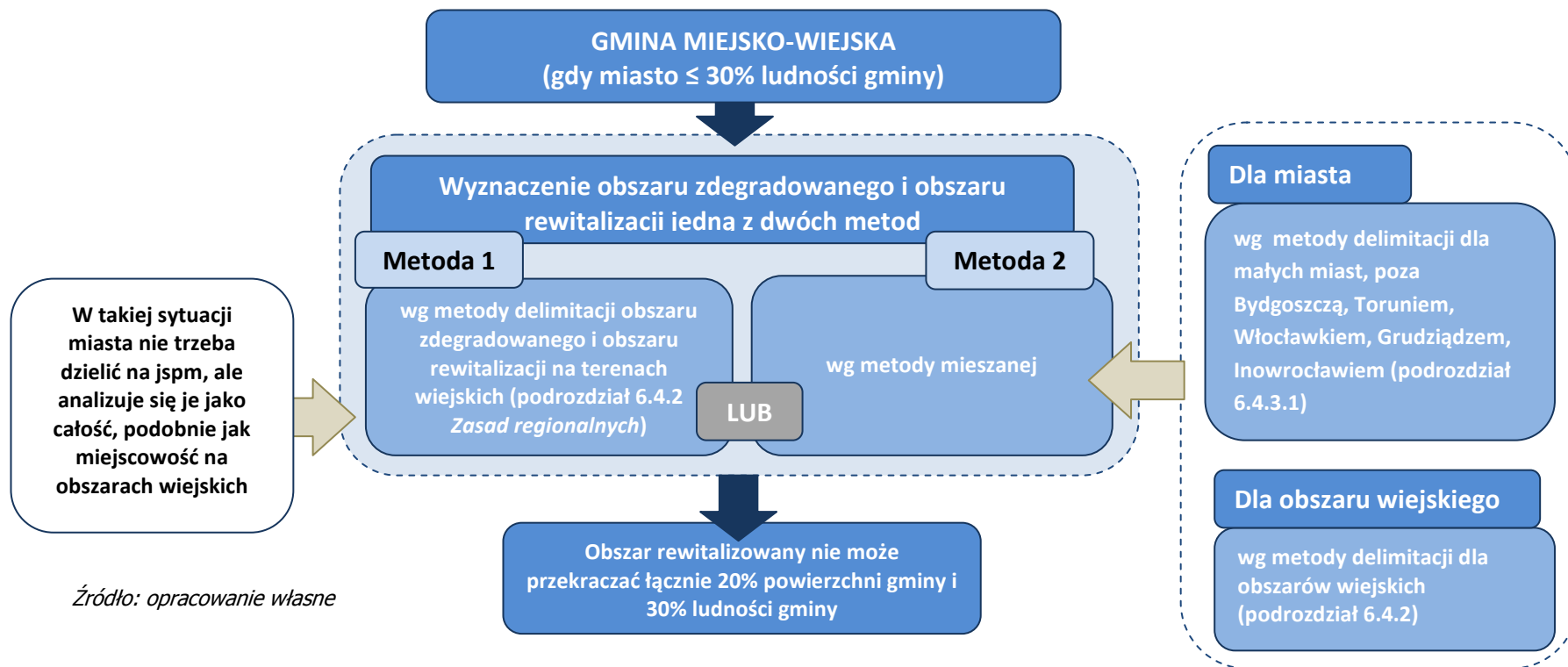
- dla miasta – delimitację obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji należy przeprowadzić wg metody opisanej w podrozdziale 6.4.3.1. *Gminy miejskie (poza Bydgoszczą, Toruniem, Włocławkiem, Grudziądem i Inowrocławiem)*,
 - dla obszaru wiejskiego – delimitację obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji należy przeprowadzić wg metody opisanej w podrozdziale 6.4.2 *Delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich regionu*.
2. Należy pamiętać, że obszar zdegradowany gminy (znajdujący się zarówno w części miejskiej gminy jak i na obszarze wiejskim lub tylko na jednym z tych obszarów) może być uznany za **obszar rewitalizacji** jeśli łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z *Wytycznymi MR*.

Gminy miejsko-wiejskie, w których miasto koncentruje więcej niż 30% ludności gminy⁷⁵

1. W gminach miejsko-wiejskich, w których udział miasta przekracza 30% ludności gminy, proces delimitacji obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji należy przeprowadzić według metody mieszanej (rycina 8):
 - dla miasta – delimitację obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji należy przeprowadzić wg metody opisanej w podrozdziale 6.4.3.1. *Gminy miejskie (poza Bydgoszczą, Toruniem, Włocławkiem, Grudziądem i Inowrocławiem)*,
 - dla obszaru wiejskiego – delimitację obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji należy przeprowadzić wg metody opisanej w podrozdziale 6.4.2 *Delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich regionu*.
2. Należy pamiętać, że obszar zdegradowany gminy (znajdujący się zarówno w części miejskiej gminy jak i na obszarze wiejskim lub tylko na jednym z tych obszarów) może być uznany za **obszar rewitalizacji** jeśli łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z *Wytycznymi MR*.

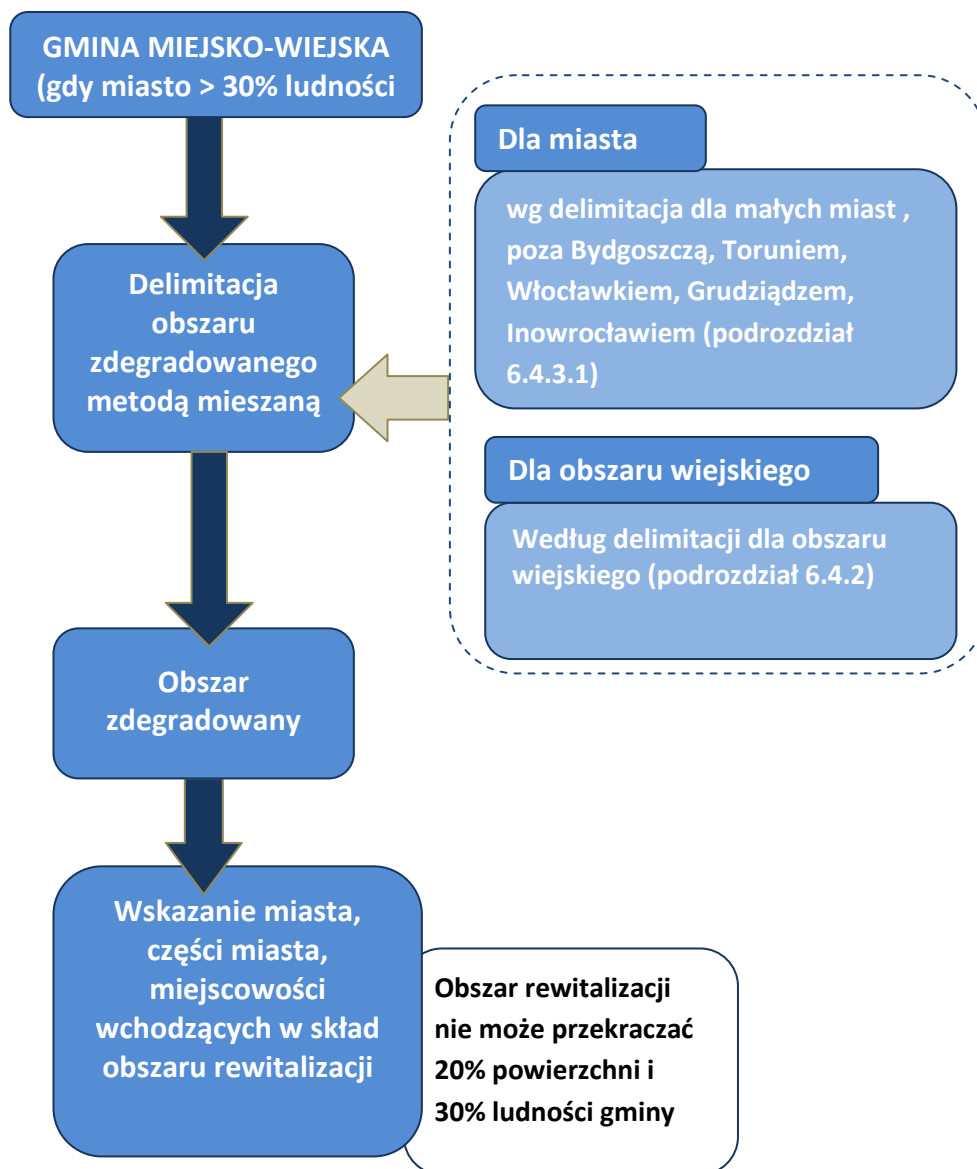
⁷⁵ W gminach tych miasta nie przekraczają 20% powierzchni gminy (zgodnie z danymi GUS za 2014 r.)

Ryc. 7 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminach miejsko-wiejskich dla których miasto nie koncentruje więcej niż 30% ludności gminy – uproszczony schemat



Źródło: opracowanie własne

Ryc. 8 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminach miejsko-wiejskich dla których miasto koncentruje więcej niż 30% ludności gminy – uproszczony schemat



Źródło: opracowanie własne

6.4.4. Autorski sposób wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

1. Jeżeli aktualizacja programu rewitalizacji wymaga przeprowadzenia ponownej delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, powinna być ona co do zasady wykonana na podstawie metod przedstawionych dla danego typu gminy w „Zasadach programowania...”. W uzasadnionych przypadkach, na wniosek gminy, dopuszcza się zaproponowanie przez gminę autorskiej metody delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Dopuszcza się zaproponowanie przez gminę autorskiej metody delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji również w przypadku opracowania nowego dokumentu.
2. Autorska metoda delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji musi zostać uzgodniona (zaakceptowana) z Departamentem Funduszy Europejskich w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Uzgodnienie następuje przed przedstawieniem programu do oceny.
3. Autorska metoda delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji musi spełniać następujące kryteria:
 - a. Uwzględniać podstawowe zasady identyfikacji przestrzeni na potrzeby rewitalizacji, wywodzące się z dokumentu formułującego podstawy dofinansowania procesów rewitalizacji w ramach RPO WKP 2014-2020 to znaczy z „Zasad programowania...”, to jest: objęcie delimitacją całego obszaru gminy, uwzględnienie uwarunkowań społecznych i pozaspołecznych, przy nadaniu priorytetu dla działań społecznych (wyrażanego uwzględnieniem w delimitacji większej liczby problemów społecznych niż pozaspołecznych), dążenie do wyłonienia w delimitacji obszaru o największej koncentracji i skali problemów, przestrzeganie zasady nieprzekraczania progów 20% powierzchni i 30% ludności gminy, objęcie interwencją wszystkich identyfikowanych problemów.
 - b. Delimitacja zarówno obszaru zdegradowanego, jak i obszaru rewitalizacji musi być przeprowadzona na podstawie cech, które obiektywnie dowodzą występowania w badanej jednostce stanu kryzysowego i dla których możliwe będzie dokonanie pomiaru zmiany stanu w wyniku przeprowadzonej w ramach rewitalizacji interwencji. Należy jednocześnie zaznaczyć, że różne cechy nie mogą być ze sobą bezpośrednio skorelowane (nie mogą dowodzić występowania tego samego stanu kryzysowego).
 - c. Autorska metoda delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji musi uwzględniać nie mniejszą liczbę wskaźników, niż określona w „Zasadach programowania” dla danego typu gminy. Należy pamiętać, że w zakresie każdego z identyfikowanych problemów niezbędne jest w dalszej części programu programowanie działań na rzecz jego znaczącego ograniczenia, a brak interwencji w zakresie któregośkolwiek z problemów, będzie traktowany jako błąd logiczny programu.
 - d. Autorska metoda powinna w sposób jednoznaczny określać zobiektywizowany sposób wyłonienia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji, to znaczy określić na podstawie jakich wskaźników/czynników następuje kwalifikacja danej jednostki do obszaru zdegradowanego oraz na podstawie jakich warunków z obszaru zdegradowanego wyłaniany jest obszar rewitalizacji - przy uwzględnieniu, że sytuacja kryzysowa musi mieć miejsce jednocześnie w sferze społecznej i pozaspołecznej.
 - e. Ze względu na dostępność danych rekomenduje się by na obszarach wiejskich, podstawową jednostką delimitacji były miejscowości lub sołectwa. Dopuszcza się jednak zaproponowanie innego podziału gminy na jednostki służące analizie wybranych do delimitacji zjawisk społecznych i pozaspołecznych. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, wynikających z charakteru sieci osadniczej, dopuszcza

się obejmowanie jedną jednostką więcej niż jednej miejscowości wiejskiej, jeśli wykaże się w jej graniach podobieństwo problemów rozwoju, zintegrowanie lokalnej społeczności oraz obsługę ludności tak wyznaczonej jednostki przez te same instytucje rozwoju społecznego. W szczególności dopuszczenie obejmowania jedną jednostką więcej niż jednej miejscowości ma na celu zwiększenie efektywności interwencji w obszarach o małej gęstości zaludnienia.

- f. Rekomenduje się, by w miastach podział na jednostki delimitacji opierał się na obszarach cechujących się podobieństwem problemów rozwoju oraz by granice jednostek nie przecinały obszarów jednorodnych pod względem cech społecznych lub zamieszkiwanych przez zintegrowane społeczności. Dla poprawy skuteczności interwencji oraz monitorowania zmian, zaleca się wykorzystanie podziałów oddających lokalną reprezentację terytorialną (rady osiedli, itp.) lub innych podziałów funkcjonujących w lokalnej tradycji (np. rejonizacji instytucji, obwodów wyborczych, itp.)
- g. Rekomenduje się, by (zarówno na obszarach wiejskich jak i w miastach) żadna wyznaczona w procesie delimitacji Obszaru Zdegradowanego jednostka nie przekraczała limitu 20% powierzchni/30% ludności gminy (gdyż przyjęcie jednostek przekraczających wskazane wartości skutkować będzie potrzebą ich zawężania na etapie wyznaczania Obszaru Rewitalizacji).
- h. W przypadku użycia autorskich cech/wskaźników delimitacji, niezbędne jest zamieszczenie metodologii prowadzenia ich monitoringu (to znaczy określenie źródeł pozyskania danych, opisanie metody wyliczenia danego wskaźnika/określenia metody badania danego czynnika i jeśli to konieczne - opisanie sposobu jego interpretacji).

6.5 Relacja PR oraz projektowanych działań z innymi dokumentami na poziomie lokalnym i ponadlokalnym

PR a SRW i RPO WK-P

Na etapie oceny PR, badana będzie jego zgodność i korzystny wpływ na realizację *Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+* i RPO WK-P, zgodnie z zapisami rozdziału 4 *Cele i oczekiwane efekty procesów rewitalizacji w regionie*.

PR a strategia ZIT/OSI/ORSG

Zapisy PR muszą być spójne z kierunkami rozwoju oraz zadaniami określonymi w strategii ZIT lub strategii OSI miast regionalnych/subregionalnego lub strategii ORSG (w zależności od poziomu polityki terytorialnej, w ramach którego jednostka samorządu terytorialnego realizuje swoje działania).

PR a lokalna strategia rozwoju

PR, w których przewiduje się realizację działań rewitalizacyjnych na obszarach wiejskich powinny być spójne również z lokalną strategią rozwoju, a także powinny być komplementarne z działaniami realizowanymi z PROW 2014-2020, szczególnie z działaniem "Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich".⁷⁶

7 System monitorowania procesów rewitalizacji w regionie

Postęp prac w zakresie wdrażania PR oraz realizacji przedsięwzięć ujętych w przedmiotowym dokumencie będzie również podlegał monitorowaniu przez IZ RPO. W związku z tym gminy realizujące projekty dofinansowane ze środków RPO WK-P będą zobowiązane do przekazywania sprawozdań z osiągniętych wskaźników produktu i rezultatu określonych działań/poddziałów RPO WK-P w okresach kwartalnych.

Ponadto sprawozdawczość będzie także obejmować informacje w zakresie efektywności podejmowanych działań rewitalizacyjnych w oparciu o aktualne dane dotyczące kryteriów stanu kryzysowego, na podstawie których wyodrębniono obszar rewitalizacji. Sprawozdania zawierające informacje w zakresie wskaźników stanu kryzysowego (wraz z podaniem wartości aktualnej, wartości bazowej oraz wyjaśnieniem w przypadku, gdy analizowane wskaźniki stanu kryzysowego będą wskazywały na niską efektywność prowadzonych działań rewitalizacyjnych) będzie należało przekazywać do IZ RPO raz na dwa lata.

Proces monitoringu powyższych wskaźników będzie prowadzony przez Biuro ds. Polityki Terytorialnej Departamentu Funduszy Europejskich.

⁷⁶ Pod pojęciem komplementarności rozumieć należy wzajemne uzupełnianie się lub dopełnianie typów projektów lub projektów. Warunkiem koniecznym dla uznania projektów za komplementarne jest brak sprzeczności pomiędzy zakładanymi w nich działaniami oraz ich wzajemne niepowielanie się. Komplementarność powinna zostać wskazana i opisana we wniosku o dofinansowanie.

Załączniki

Załącznik 1, Alokacje na rewitalizację dla miast województwa kujawsko-pomorskiego w ramach działania 6.2 i poddziałania 6.4.1 RPO WK-P z opisem metody podziału środków finansowych (w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b)

Głównym celem podziału środków na rewitalizację, jest stworzenie optymalnych warunków przeprowadzenia tego procesu w miastach wszystkich kategorii wielkościowych i funkcjonalnych. Poniżej przedstawiono główne założenia przyjęte przy ustalaniu algorytmu podziału środków oraz przedstawiono etapy prowadzące do ostatecznie zaproponowanego podziału środków.

1. Podstawowym uwarunkowaniem podziału środków jest dokonany sztywny podział środków przeznaczonych na rewitalizację dla miast znajdujących się w obszarze ZIT (25,4 mln euro) oraz dla pozostałych miast (28,6 mln euro dla miast OSI i ORSG). W symulacjach finansowych uwzględniono brak możliwości przesunięć środków pomiędzy miastami z ZIT, a pozostałą częścią województwa. Jest to bardzo ważne uwarunkowanie, które uniemożliwia ewentualne wykorzystanie części puli ZIT na wsparcie najsłabszych pod względem społeczno-gospodarczym ośrodków, które leżą poza ZIT.
2. Przyjęto założenie, że symulacje finansowe dokonywane są dla grupy miast należących do OSI i ORSG, a następnie, na podstawie ustalonych dla tej grupy kryteriów, dokona się podziału środków dla adekwatnych miast leżących w obszarze ZIT. Takie założenie gwarantuje pełną porównywalność kryteriów dla wszystkich miast, bez względu na ich przynależność do ZIT, OSI lub ORSG. Wychodzi się tu z założenia, że wprowadzie rewitalizacja będzie finansowana z dwóch odrębnych źródeł (jedno dla miast z obszaru ZIT, drugie dla miast pozostałych), ale kryteria przyznawania środków powinny być identyczne. W przeciwnym przypadku, duża pula środków zarezerwowana dla ZIT umożliwiałaby przyznanie mniejszym miastom w ZIT środków nieproporcjonalnie dużych (w stosunku do odpowiadających im wielkością i stanem rozwoju miast leżących poza ZIT).
3. Innym kluczowym założeniem jest szczególne potraktowanie miast małych (do 5 tys. mieszkańców – jest ich na terenie województwa 20, z czego 2 w ZIT). W tym przypadku największym wyzwaniem jest określenie takiej puli, która z jednej strony będzie wystarczająco duża dla uruchomienia działań rewitalizacyjnych, ale jednocześnie nie będzie zbyt duża w stosunku do ograniczonych możliwości absorpcji środków przez samorządy (ograniczone możliwości absorpcji wynikają z faktu, że wsparcie na rewitalizację miast w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b jest wsparciem pomocniczym tzn. wspierającym wobec działań ukierunkowanych na zmniejszenie lub likwidację negatywnych zjawisk społecznych, występujących na danym obszarze, finansowanych ze środków EFS w ramach RPO WK-P lub z innych źródeł). W przypadku tej grupy miast przyjęto założenie wydzielenia odrębnej puli (3,96 mln euro czyli przeciętnie 220 tys. euro dla każdego z 18 małych miast w OSI i w ORSG), z której część będzie przeznaczona na część stałą („bazową”) – identyczną dla wszystkich miast (75 000 euro) – a pozostała część będzie podzielona wg metody wskaźnikowej. Przyznanie kwoty bazowej zapewnia stosunkowo duże finansowanie nawet dla miast najmniejszych, gdzie sam czynnik liczby ludności nie zapewniałby satysfakcjonującej kwoty, umożliwiającej uruchomienie działań rewitalizacyjnych.
4. Dla miast liczących ponad 5 tysięcy mieszkańców podział dostępnej kwoty będzie się odbywał wyłącznie na podstawie wartości wskaźników (bez przyznawania miastom stałej kwoty bazowej).
5. Kwota dla Bydgoszczy i dla Torunia zostanie podzielona wyłącznie wg kryterium liczby ludności (identyczna kwota per capita) z puli, która pozostanie dla miast ZIT, po przyznaniu środków pozostałym 7 miastom leżącym w ZIT (te miasta uzyskają dofinansowane wg kryteriów zastosowanych do podziału środków w ramach OSI i ORSG).
6. W metodzie wskaźnikowej zastosowano następujące wskaźniki (wg stanu na rok 2014):
 - Liczba mieszkańców miast – 45% wagi

- Powierzchnia terenów zabudowanych i zurbanizowanych w granicach miast – 30% wagi
- Zasięg korzystania z pomocy społecznej (czyli udział mieszkańców żyjących w rodzinach objętych pomocą społeczną) – 15% wagi
- Dochody z PIT i CIT per capita – 10% wagi

Podkreślić należy, że w przypadku wskaźnika dotyczącego pomocy społecznej i dochodów z tytułu podatków, dostępne są dane wyłącznie dla gmin, co oznacza, że wskaźniki dla miast leżących w gminach miejsko-wiejskich uwzględniają także sytuację obszarów wiejskich tych gmin.

Przyjęty podział na wagi poszczególnych wskaźników jest wynikiem testowania wielu wariantów i wydaje się optymalny. Bardzo duża skala zróżnicowań wskaźnika zasięgu korzystania z pomocy społecznej oraz duża skala zróżnicowań wskaźnika dochodów powodują, że przy nadawaniu im większego znaczenia, niż zaproponowane, powstają zróżnicowania niemożliwe do zaakceptowania jeśli uwzględni się liczbę mieszkańców poszczególnych miast na rzecz których procesy rewitalizacji będą prowadzone oraz rzeczywistą powierzchnię, w której procesy rewitalizacji będą prowadzone. Są to jednak właściwe metodologicznie i ważne merytorycznie cechy dla oceny zróżnicowań stanu rozwoju społecznego i gospodarczego, stąd zasadne jest nadanie im łącznie aż 25% wagi.

- Przeprowadzone na podstawie powyższych założeń i kryteriów obliczenia doprowadziły do uzyskania proponowanych kwot alokacji dla miast. Po przeanalizowaniu wyników, postanowiono wyrównać kwoty per capita dla Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia. Pierwotna propozycja podziału przewidywała zbliżone kwoty per capita (Włocławek – 36,37 euro, Inowrocław – 33,98 euro, Grudziądz – 32,38 euro) co wskazuje na podobną ogólną sytuację społeczno-gospodarczą tych miast, a ponadto w hierarchii sieci osadniczej oraz w polityce terytorialnej województwa, wszystkie te miasta są pozycjonowane na identycznej pozycji (a więc z perspektywy rozwoju województwa – odpowiadają za realizację zadań tej samej kategorii). Jest to uzasadnienie dla równego ich traktowania przy podziale środków na rewitalizację. Przyjęto założenie wyrównania per capita do poziomu Włocławka, co oznacza konieczność wygospodarowania dodatkowych 566,4 tys. euro. Kwota ta stanowi 3,01% alokacji dla pozostałych miast należących do OSI i ORSG, a więc w przypadku tych miast dokonano pomniejszenia o taką wartość (3,01%). Należy podkreślić, że sytuacja społeczno-gospodarcza Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia ma istotny wpływ na możliwości rozwojowej pozostałych miast w ramach OSI i ORSG, a więc tego typu przesunięcie środków nie może być postrzegane jako ograniczanie możliwości rozwoju mniejszych miast lub wspieranie rozwoju Grudziądza i Inowrocławia kosztem mniejszych miast. Analogicznego pomniejszenia nie dokonano w przypadku adekwatnych miast w ZIT – oznaczałoby to bowiem wyłącznie zwiększenie puli dla Bydgoszczy i Torunia (w skali tych miast, przy planowanej dla nich alokacji, zwiększyłoby to alokację w Bydgoszczy i Toruniu o 0,23 euro per capita; już obecnie alokacja per capita jest nieznacznie wyższa, niż w przypadku Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia – wynosi 37,32 euro). W ramach ZIT dodatkowo uwzględniono ustalenia sygnatariuszy porozumienia w sprawie realizacji instrumentu ZIT.

Tab. 3 Wielkość alokacji (euro) w podziale na miasta województwa uszeregowane alfabetycznie

miasto	wartości bezwzględne	wartości per capita
ZIT		
Bydgoszcz	13 337 760	37,32
Chełmża	1 013 703	67,99
Koronowo	847 559	74,47
Kowalewo Pomorskie	603 389	141,44
Łabiszyn	0	0,00
Nakło nad Notecią	1 239 962	65,08
Solec Kujawski	757 733	48,47
Szubin	934 374	97,86
Toruń	6 664 639	32,83
pozostałe miasta		
Aleksandrów Kujawski	673 767	54,0

miasto	wartości bezwzględne	wartości per capita
Barcin	469 971	61,4
Brodnica	1 147 158	40,1
Brześć Kujawski	275 825	58,8
Chełmno	812 815	39,8
Chodecz	179 392	94,4
Ciechocinek	611 359	57,0
Dobrzyń nad Wisłą	178 992	79,3
Gniewkowo	506 694	69,6
Golub-Dobrzyń	660 307	51,3
Górzno	149 498	104,5
Grudziądz	3 534 291	36,4
Inowrocław	2 711 893	36,4
Izbica Kujawska	200 873	73,6
Jabłonowo Pomorskie	240 516	62,5
Janikowo	550 235	60,9
Janowiec Wielkopolski	242 081	60,2
Kamień Krajeński	193 597	80,7
Kcynia	264 690	55,9
Kowal	217 277	61,4
Kruszwica	524 349	58,0
Lipno	870 703	58,9
Lubień Kujawski	152 436	107,9
Lubraniec	203 311	64,8
Łasin	207 619	61,6
Mogilno	634 552	51,8
Mrocza	245 663	56,1
Nieszawa	177 628	89,9
Nowe	498 305	81,4
Pakość	439 948	77,0
Piotrków Kujawski	248 924	55,8
Radziejów	394 694	68,7
Radzyń Chełmiński	196 559	102,9
Rypin	742 140	44,3
Sępólno Krajeńskie	583 693	62,4
Skępe	265 926	73,4
Strzelno	486 335	84,6
Świecie	1 113 152	42,4
Tuchola	779 482	55,9
Wąbrzeźno	645 595	46,4
Więcbork	507 054	84,6
Włocławek	4 144 255	36,4
Żnin	758 006	53,5

Źródło: opracowanie własne

Załącznik 2, Przykładowe, inne źródła finansowania działań wspierających rewitalizację

1. Europejskie źródła finansowania działań wspierających rewitalizację:
 - a) krajowe programy operacyjne,
 - b) RPO WK-P – tabela 6.

Tab. 4 Działania/poddziałania RPO WK-P, z którymi projekty rewitalizacyjne mogą być komplementarne oraz w ramach których przewidziano preferencje dla projektów realizowanych na obszarach rewitalizowanych⁷⁷

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
3. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA W REGIONIE	EFRR	Działanie 3.3 Efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym	-	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsięwzięcia z zakresu głębokiej i kompleksowej modernizacji energetycznej budynków publicznych, w tym m.in.: <ol style="list-style-type: none"> a) ocieplenie obiektu, wymiana pokrycia dachu, okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne wraz z instalacją, b) przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą i przyłączeniem źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji oraz zastosowanie systemów zarządzania budynkiem, c) realizacja mikrokogeneracji lub mikrotrigeneracji na potrzeby własne, d) budowa i przebudowa instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, e) instalacja systemów chłodzących, w tym również z OZE. 2. Przedsięwzięcia z zakresu głębokiej i kompleksowej modernizacji energetycznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych, w tym m.in.: 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii (CI31) - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków - Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE - Liczba przebudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE - Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE - Liczba przebudowanych 	<ul style="list-style-type: none"> - Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE - Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych instalacji wykorzystujących OZE - Produkcja energii elektrycznej z nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących 	16 087 530	<ul style="list-style-type: none"> - gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy wiejskie

⁷⁷ Metoda preferencji – punktowa lub finansowa (wyższy poziom współfinansowania na poziomie projektu – Unia Europejska/budżet państwa).

⁷⁸ Wskaźniki produktu, które wnioskodawca będzie miał do wyboru do osiągnięcia przy opracowywaniu projektu z danego działania/poddziałania.

⁷⁹ Wskaźniki rezultatu, które wnioskodawca będzie miał do wyboru do osiągnięcia przy opracowywaniu projektu z danego działania/poddziałania.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
				<p>a) ocieplenie obiektu, wymiana pokrycia dachu, okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne wraz z instalacją,</p> <p>b) przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą i przyłączeniem źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji oraz zastosowanie systemów zarządzania budynkiem,</p> <p>c) realizacja mikrokogeneracji lub mikrotrigeneracji na potrzeby własne,</p> <p>d) budowa i przebudowa instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach,</p> <p>e) instalacja systemów chłodzących, w tym również z OZE.</p> <p>W przypadku projektów dotyczących budynków publicznych należących do organów administracji publicznej – wyłącznie budynki, których właścicielem jest samorząd terytorialny oraz podległe mu organy i jednostki organizacyjne. Wymiana oświetlenia na energooszczędne będzie możliwa do realizacji wyłącznie w częściach wspólnych budynku.</p> <p>Wsparcie udzielane może być również poprzez przedsiębiorstwa usług energetycznych (ESCO).</p>	<p>jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE</p> <p>- Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji</p>	<p>OZE</p> <p>- Produkcja energii cieplnej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE</p> <p>- Produkcja energii cieplnej z nowo wybudowanych instalacji wykorzystujących OZE</p> <p>- Produkcja energii cieplnej z nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE</p> <p>- Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej</p> <p>- Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej</p> <p>- Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych</p>		

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
						(CI32) - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI34) - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych (CI30) - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii cieplnej ze źródeł odnawialnych		
	EFRR	Działanie 3.4 Zrównoważona mobilność miejska i promowanie strategii niskoemisyjnych	-	1. Projekty z zakresu rozwoju i usprawnienia systemu transportu miejskiego (w miastach z funkcjonującym zorganizowanym transportem publicznym ⁸⁰), w tym m.in.: a) infrastruktura transportu publicznego: budowa i przebudowa sieci tramwajowych, zaplecza technicznego do obsługi taboru, infrastruktury	- Całkowita długość nowych lub zmodernizowanych linii tramwajowych i linii metra (CI15) - Długość wspartej	- Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej - Liczba przewozów komunikacją	16 069 717	- gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy

⁸⁰ W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego do tych miast należy zaliczyć Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz i Inowrocław.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpśredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>punktowej (zajezdni tramwajowych i autobusowych, przystanków, wysepek, a także urządzeń dla osób niepełnosprawnych), centrów przesiadkowych; elementy wyposażenia dróg i ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego i pasażerów oraz pozostała infrastruktura (w tym drogowa) niezbędna do rozwoju transportu publicznego i ograniczenia wykorzystania samochodów osobowych,</p> <p>b) zakup taboru (wyłącznie jako uzupełnienie inwestycji infrastrukturalnych),</p> <p>c) systemy zarządzania ruchem (ITS), w tym m.in.: systemy centralnego sterowania sygnalizacją oraz priorytetyzacją transportu publicznego, systemy sygnalizacji akustycznej, systemy sygnalizacji świetlnej wzbudzonej przez autobusy i trolejbusy (sygnalizacja akomodacyjna), systemy monitorowania ruchu na kluczowych trasach, w tunelach, w newralgicznych punktach miasta wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej, system nawigacji satelitarnej dla usprawnienia ruchu i podniesienia bezpieczeństwa transportu publicznego, system informacji dla podróżnych – elektroniczne tablice informacyjne, w tym systemy on-line, systemy monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, węzłach przesiadkowych, parkingach oraz w taborze,</p> <p>d) działania związane z ułatwianiem podróży multimodalnych, polityką parkingową (budowa i przebudowa parkingów typu np. "park&ride", "bike&ride", „kiss&ride”) oraz priorytetyzacją ruchu pieszego i rowerowego (m.in. rozwój koncepcji "bike&ride", ścieżek i tras rowerowych oraz systemów rowerów</p>	<p>infrastruktury rowerowej</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanych dróg dla rowerów - Długość przebudowanych dróg dla rowerów - Długość wyznaczonych ścieżek rowerowych - Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej - Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych - Liczba rozbudowanych inteligentnych systemów transportowych - Pojemność zakupionego taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej - Całkowita długość nowych lub przebudowanych linii komunikacji miejskiej 	<p>miejską na przebudowanych i nowych liniach komunikacji miejskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba pojazdów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych obiektach „parkuj i jedź” - Liczba osób korzystających z wybudowanych / przebudowanych dróg dla rowerów - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI34) 		wiejskie

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
				<p>publicznych/miejskich wraz z niezbędną infrastrukturą),</p> <p>e) działania mające za zadanie zmniejszenie zatłoczenia miast i ograniczenie ruchu samochodowego w centrach miast (np. ograniczenia w ruchu samochodowym w centrach miast, buspasy, priorytety w ruchu miejskim dla środków komunikacji publicznej).</p> <p>2. Realizacja pozostałych inwestycji wynikających z planów gospodarki niskoemisyjnej niemożliwych do realizacji w ramach pozostałych działań/poddziałania, np. modernizacja systemów oświetlenia ulicznego (w tym budowa lub zamiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne), budowa i przebudowa ścieżek rowerowych oraz rozwój systemu rowerów publicznych/miejskich poza miastami z funkcjonującym zorganizowanym transportem publicznym.</p> <p>3. Działania informacyjno-promocyjne (wyłącznie jako część powyższych projektów).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Całkowita długość nowych lub przebudowanych linii autobusowych komunikacji miejskiej - Liczba wybudowanych obiektów „parkuj i jedź” - Liczba miejsc postojowych w wybudowanych obiektach „parkuj i jedź” - Liczba miejsc postojowych dla osób niepełnosprawnych w wybudowanych obiektach „parkuj i jedź” - Liczba wybudowanych obiektów „Bike&Ride” - Liczba wybudowanych obiektów „Kiss&Ride” - Liczba stanowisk postojowych w wybudowanych obiektach „Bike&Ride” - Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych - Długość wyznaczonych buspasów - Liczba wybudowanych punktów oświetleniowych 			

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
					- Liczba przebudowanych punktów oświetleniowych			
	EFRR	Działanie 3.5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w ramach ZIT	Poddziałanie 3.5.1 Efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym w ramach ZIT	<p>1. Przedsięwzięcia z zakresu głębokiej i kompleksowej modernizacji energetycznej budynków publicznych w tym m.in.:</p> <p>a) ocieplenie obiektu, wymiana pokrycia dachu, okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne wraz z instalacją,</p> <p>b) przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą i przyłączeniem źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji oraz zastosowanie systemów zarządzania budynkiem,</p> <p>c) realizacja mikrokogeneracji lub mikrotrigeneracji na potrzeby własne,</p> <p>d) budowa i przebudowa instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach,</p> <p>e) instalacja systemów chłodzących, w tym również z OZE.</p> <p>W przypadku projektów dotyczących budynków publicznych należących do organów administracji publicznej – wyłącznie budynki, których właścicielem jest samorząd terytorialny oraz podległe mu organy i jednostki organizacyjne. Wymiana oświetlenia na energooszczędne będzie możliwa do realizacji wyłącznie w częściach wspólnych budynku.</p> <p>Wsparcie udzielane może być również poprzez przedsiębiorstwa usług energetycznych (ESCO).</p>	<p>- Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków</p> <p>- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE</p> <p>- Liczba przebudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE</p> <p>- Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE</p> <p>- Liczba przebudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE</p> <p>- Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji</p>	<p>- Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE</p> <p>- Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych instalacji wykorzystujących OZE</p> <p>- Produkcja energii elektrycznej z nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE</p> <p>- Produkcja energii cieplnej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE</p>	9 023 400	<p>- gminy miejskie leżące na obszarze ZIT</p> <p>- gminy miejsko-wiejskie leżące na obszarze ZIT</p> <p>- gminy wiejskie leżące na obszarze ZIT</p>

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
						<ul style="list-style-type: none"> - Produkcja energii cieplnej z nowo wybudowanych instalacji wykorzystujących OZE - Produkcja energii cieplnej z nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE - Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej - Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej - Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych (CI32) - Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI34) - Dodatkowa zdolność wytwarzania 		

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
						<p>energii ze źródeł odnawialnych (CI30)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii cieplnej ze źródeł odnawialnych 		
4. REGION PRZYJAZNY ŚRODOWISKU	EFRR	Działanie 4.3 Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej	-	<p>1. Kompleksowe projekty wyłącznie w aglomeracjach o wielkości od 2 tys. do 10 tys. RLM:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej, b) budowa, przebudowa, modernizacja oczyszczalni ścieków, c) budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków (przydomowych oczyszczalni ścieków) na obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie lub technicznie niezasadna, d) systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody oraz inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociagowymi, e) budowa, przebudowa, modernizacja specjalistycznych instalacji do prowadzenia procesów odzysku lub unieszkodliwiania osadów ściekowych, 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych - Liczba wybudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych - Liczba przebudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych - Długość sieci kanalizacji sanitarnej - Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej - Długość przebudowanej 	<ul style="list-style-type: none"> - Przewidywana liczba osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków - Przewidywana liczba osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę - Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków (CI19) 	6 650 000	<ul style="list-style-type: none"> - gminy miejskie leżące poza obszarem ZIT - gminy miejsko-wiejskie leżące poza obszarem ZIT - gminy wiejskie leżące poza obszarem ZIT

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				f) urządzenia i aparatura kontrolno-pomiarowa (m.in. laboratoria i instalacje kontrolno-pomiarowe). 2. Projekty grantowe w zakresie wskazanym w punkcie 1.	kanalizacji sanitarnej - Liczba nowych przydomowych oczyszczalni ścieków - Długość sieci wodociągowej - Długość wybudowanej sieci wodociągowej - Długość przebudowanej sieci wodociągowej - Liczba wybudowanych ujęć wody - Liczba wspartych stacji uzdatniania wody - Liczba instalacji do prowadzenia procesów odzysku lub unieszkodliwiania osadów ściekowych - Liczba urządzeń i aparatury kontrolno-pomiarowej	- Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę (CI18) - Wydajność dobową wybudowanych ujęć wody - Masa osadów ściekowych podlegających przetworzeniu - Liczba nowych użytkowników sieci kanalizacyjnej, którzy przyłączyli się do sieci w wyniku realizacji projektu		
6. SOLIDARNE SPOŁECZEŃSTWO I KONKURENCYJNE KADRY	EFRR	Działanie 6.1 Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną	Poddziałanie 6.1.2 Inwestycje w infrastrukturę społeczną	1. Przebudowa, remont zdegradowanych budynków w celu ich adaptacji na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione (możliwa	- Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi	- Liczba osób korzystających ze wspartych	10 260 521	- gminy miejskie - gminy

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
				<p>interwencja poza części wspólne budynków).</p> <p>2. Budowa⁸¹, rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, adaptacja, remont, modernizacja oraz wyposażenie obiektów na potrzeby świadczenia usług opieki nad dziećmi do lat 3 (w tym żłobków, klubów dziecięcych).</p> <p>3. Budowa⁸², rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, adaptacja, remont, modernizacja oraz wyposażenie obiektów na potrzeby realizacji usług, świadczonych w środowisku lokalnym (innych niż wskazane w typie 1 i 2) oraz usług aktywnej integracji.</p>	<p>aktywizacji społeczno-zawodowej</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej; - Liczba przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej - Liczba wspartych obiektów przeznaczonych na mieszkania socjalne, wspomagane, chronione - Liczba utworzonych obiektów opieki nad dziećmi do 3 roku życia - Liczba nowych lub zaadaptowanych budynków przeznaczonych na cele usług świadczonych na poziomie lokalnych 	<p>obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z wybudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej - Liczba osób korzystających z przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej - Liczba osób korzystających ze wspartych obiektów 		<p>miejsko-wiejskie</p> <ul style="list-style-type: none"> - gminy wiejskie

⁸¹ Budowa nowych obiektów jest finansowana pod warunkiem, że zapewnienie infrastruktury nie jest możliwe w inny sposób. W takim wypadku koniecznym jest udokumentowanie braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków oraz potwierdzenie zasadności budowy nowego obiektu na danym terytorium analizą potrzeb, deficytów i trendów demograficznych w ujęciu terytorialnym.

⁸² Budowa nowych obiektów jest finansowana pod warunkiem, że zapewnienie infrastruktury nie jest możliwe w inny sposób. W takim wypadku koniecznym jest udokumentowanie braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków oraz potwierdzenie zasadności budowy nowego obiektu na danym terytorium analizą potrzeb, deficytów i trendów demograficznych w ujęciu terytorialnym.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
					społeczności	<p>przeznaczonych na mieszkania socjalne, wspomagane, chronione</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających ze wspartych obiektów opieki nad dziećmi do 3 roku życia - Liczba osób korzystających z nowych lub zaadaptowanych budynków przeznaczonych na cele usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności - Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej (CI35) 		

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/ poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/ poddziałanie może być realizowane
	EFRR	Działanie 6.3 Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną	Poddziałanie 6.3.1 Inwestycje w infrastrukturę przedszkolną	1. Budowa ⁸³ , rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, adaptacja, modernizacja, remont obiektów na potrzeby świadczenia usług wychowania przedszkolnego ⁸⁴ (przedszkoli lub innych form edukacji przedszkolnej ⁸⁵) wraz z niezbędnym wyposażeniem odnoszącym się do zakresu infrastrukturalnego projektu, w tym również wyposażeniem placów zabaw. Uzupełniając (jako element projektu) możliwy będzie również zakup sprzętu informatycznego, multimedialnego i oprogramowania wykorzystywanego w zajęciach dydaktycznych.	- Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty - Liczba wspartych obiektów infrastruktury przedszkolnej	- Liczba osób korzystających z objętej wsparciem infrastruktury przedszkolnej - Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej (CI35) - Liczba miejsc w infrastrukturze przedszkolnej	3 589 486	- gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy wiejskie
			Poddziałanie 6.3.2 Inwestycje w infrastrukturę kształcenia zawodowego	1. Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową szkół, wyższych szkół zawodowych oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne, polegające na: budowie ⁸⁶ , rozbudowie, nadbudowie i wyposażeniu w bazę dydaktyczną nowych obiektów, a także przebudowie, adaptacji, modernizacji, remoncie i wyposażeniu w bazę dydaktyczną	- Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty - Liczba wspartych	- Liczba uczniów korzystających ze wspartych warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego - Potencjał objętej wsparciem	6 780 218	- gminy miejskie - gminy miejsko-wiejskie - gminy wiejskie

⁸³ Budowa nowych obiektów dopuszczalna jedynie w przypadku, gdy zapewnienie infrastruktury w inny sposób nie jest możliwe oraz wyłącznie na obszarach o najniższym poziomie upowszechnienia edukacji przedszkolnej. W takim wypadku koniecznym jest udokumentowanie braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków oraz potwierdzenie zasadności budowy nowego obiektu analizą potrzeb, deficytów i trendów demograficznych zachodzących na obszarze planowanej interwencji.

⁸⁴ Wychowanie przedszkolne zgodnie z definicją zawartą w art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 996 z późn. zm.).

⁸⁵ Poprzez inne formy wychowania przedszkolnego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z 2017 r. poz. 1657 z późn. zm.) rozumie się punkty przedszkolne i zespoły wychowania przedszkolnego.

⁸⁶ Budowa nowych obiektów dopuszczalna jedynie w przypadku, gdy zapewnienie infrastruktury w inny sposób nie jest możliwe oraz pod warunkiem wykorzystania ich na potrzeby praktycznej nauki zawodu. W takim wypadku koniecznym jest udokumentowanie braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków oraz potwierdzenie zasadności budowy nowego obiektu analizą potrzeb, deficytów i trendów demograficznych zachodzących na obszarze planowanej interwencji.

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
				<p>już istniejących obiektów, ukierunkowane na tworzenie i rozwój warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego w branżach zgodnych z potrzebami rynku pracy, w tym z inteligentnymi specjalizacjami określonymi w RIS.</p> <p>Uzupełniając (jako element projektu) możliwe będzie również wyposażenie szkół, wyższych szkół zawodowych oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne w narzędzia informatyczne poprawiające efektywność procesu kształcenia (zakup sprzętu informatycznego, multimedialnego, oprogramowania).</p>	<p>obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia praktycznego i ustawicznego - Liczba wspartych obiektów infrastruktury wyższych szkół zawodowych - Liczba wspartych warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego 	<p>infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej (CI35)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba miejsc w infrastrukturze kształcenia zawodowego - Liczba studentów korzystających z wspartych obiektów infrastruktury wyższych szkół zawodowych 		

Oś priorytetowa	Fundusz	Działanie	Poddziałanie	Typy projektów, które mogą być realizowane w ramach rewitalizacji	Wskaźniki produktu ⁷⁸	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego ⁷⁹	Alokacja na zadania rewitalizacyjne w ramach działania/poddziałania (EUR)	Gminy na terenie których działanie/poddziałanie może być realizowane
	EFRR	Działanie 6.4 Rewitalizacja oraz inwestycje w infrastrukturę edukacyjną w ramach ZIT	Poddziałanie 6.4.3 Inwestycje w infrastrukturę kształcenia zawodowego w ramach ZIT	<p>1. Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową szkół oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne, polegające na: budowie⁸⁷, rozbudowie, nadbudowie i wyposażeniu w bazę dydaktyczną nowych obiektów, a także przebudowie, adaptacji, modernizacji, remoncie i wyposażeniu w bazę dydaktyczną już istniejących obiektów, ukierunkowane na tworzenie i rozwój warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego w branżach zgodnych z potrzebami rynku pracy, w tym z inteligentnymi specjalizacjami określonymi w RIS.</p> <p>Uzupełniając (jako element projektu) możliwe będzie również wyposażenie szkół oraz centrów i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne w narzędzia informatyczne poprawiające efektywność procesu kształcenia (zakup sprzętu informatycznego, multimedialnego, oprogramowania)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty - Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego - Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia praktycznego i ustawicznego - Liczba wspartych warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba uczniów korzystających ze wspartych warsztatów/pracowni kształcenia praktycznego - Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturą edukacyjną (CI35) - Liczba miejsc w infrastrukturze kształcenia zawodowego 	1 734 455	<ul style="list-style-type: none"> - gminy miejskie leżące na obszarze ZIT - gminy miejsko-wiejskie leżące na obszarze ZIT - gminy wiejskie leżące na obszarze ZIT

⁸⁷ Budowa nowych obiektów dopuszczalna jedynie w przypadku, gdy zapewnienie infrastruktury w inny sposób nie jest możliwe oraz pod warunkiem wykorzystania ich na potrzeby praktycznej nauki zawodu. W takim wypadku koniecznym jest udokumentowanie braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków oraz potwierdzenie zasadności budowy nowego obiektu analizą potrzeb, deficytów i trendów demograficznych zachodzących na obszarze planowanej interwencji.

Źródło: opracowanie własne przygotowane w oparciu o RPO WK-P, SZOOP RPO WK-P

2. Krajowe źródła finansowania działań wspierających rewitalizację:⁸⁸
 - System Zielonych Inwestycji
 - NFOŚiGW Lemur - Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej
 - program priorytetowy NFOŚiGW Sowa
 - program priorytetowy NFOŚiGW Kawka
 - program priorytetowy PROSUMENT
 - program priorytetowy BOCIAN
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów
 - Fundusz Dopłat
 - Fundusz Mieszkań na Wynajem
 - Fundusz Muncypalny

Załącznik 3. Lista wskaźników dla ujawnienia stanu kryzysowego w ustalonych obszarach analizy w mieście, jednostce struktury przestrzeni miejskiej lub miejscowości (tabela 4) z informacją, których wskaźników nie można wybierać łącznie (tabela 5)

Tab. 5 Lista wskaźników dla ujawnienia stanu kryzysowego

Sfery	Cechy szczegółowe sfery	Lp.	Wskaźniki wymiennie ujmujące stan cechy w wyznaczonym obszarze ⁸⁹	Źródła danych	Poziomy, dla których wskaźnik może być wykorzystany dla potrzeb delimitacji
SPOŁECZNA	Zaawansowanie procesu starzenia się ludności	1	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
		2	Stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
	Problemy rynku pracy	3	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	- Powiatowy Urząd Pracy - Jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
		4	Stosunek osób bezrobotnych pozostających	- Powiatowy Urząd Pracy,	- duże miasta

⁸⁸ Więcej informacji na temat krajowych źródeł finansowania działań wspierających rewitalizację znajduje się w założeniach *Narodowego Planu Rewitalizacji 2022*.

⁸⁹ Za akceptowalne uważa się dane według najbardziej aktualnego stanu, jednak nie starsze niż sprzed 2 lat w stosunku do opracowanego programu/dokonanej aktualizacji (tylko w przypadku zmiany w części delimitacyjnej). W szczególnych przypadkach dopuszcza się możliwość indywidualnego ustalenia z Departamentem Funduszy Europejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego użycia danych za inny okres.

			bez pracy 12 miesięcy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności, - wywiad terenowy	- małe miasta - obszary wiejskie
		5	Udział bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 24 miesiące w ogóle bezrobotnych na danym obszarze	- Powiatowy Urząd Pracy, - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
	Samowystarczalność ekonomiczna ludności i gospodarstw domowych	6	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie opieki społecznej	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
		7	Udział gospodarstw domowych-stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie gospodarstw domowych ogółem na danym obszarze	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie opieki społecznej, - wywiad terenowy	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
		8	Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na danym obszarze	- Jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie opieki społecznej - Jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
	Niezależność, samodzielność rodzin w zakresie opieki nad dziećmi	9	Udział rodzin formalnie uznanych za niezdolne do opieki nad dziećmi względem ogółu rodzin na danym obszarze	- jednostka organizacyjna Urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie opieki społecznej, - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności, - Dane Sądu Rejonowego (wydziału rodzinnego)	- duże miasta - małe miasta
	Wychowywanie i edukacja przedszkolna dzieci w wieku 3-5 lat	10	Odsetek dzieci zamieszkujących dany obszar w wieku 3-5 lat, objętych wychowaniem przedszkolnym	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie edukacji - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta, - małe miasta - obszary wiejskie
	Skuteczność kształcenia dzieci na poziomie podstawowym	11	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasistów (w placówkach działających na danym obszarze)	- Okręgowa Komisja Egzaminacyjna lub jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie oświaty i wychowania	- duże miasta, - małe miasta - obszary wiejskie
		12	Wynik średni egzaminu gimnazjalnego (w placówkach działających na danym obszarze)	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna lub jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie oświaty i wychowania	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
	Aktywność				

	edukacyjna młodzieży w wieku 13-18 lat	13	Miejscowość należy do rejonu obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia (wg kryterium szczegółowego) ⁹⁰	Obliczenia własne urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie edukacji na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej	- małe miasta - obszary wiejskie
		14	Udział młodzieży w wieku 13-18 lat kończących przedwcześnie edukację szkolną (wskaźnik należy odnieść albo do liczby młodzieży w tym wieku na danym obszarze albo do uczniów szkół działających na danym obszarze)	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie oświaty i wychowania, - jednostka organizacyjna administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta
	Bezpieczeństwo funkcjonowania rodzin, porządek publiczny	15	Stosunek interwencji służb porządkowych (policji, straży) z powodu zakłócania miru domowego i porządku publicznego względem ogółu gospodarstw domowych na danym obszarze	- Policja i Straże Gminne, - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
	Zagrożenie przestępczością, w tym wśród młodocianych	16	Wskaźnik przestępstw kryminalnych (popelnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców	- Policja - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
		17	Stosunek wykroczeń (także przestępstw) młodzieży 13-18 lat odnotowanych przez służby porządkowe względem ogółu młodzieży w tym przedziale wieku na danym obszarze	- Policja i Straże Gminne, Sąd Rejonowy (Wydział dla Nieletnich), - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności,	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
		18	Liczba przestępstw młodocianych (popelnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców	- Policja - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
GOSP ODAR CZA	Klimat aktywności gospodarczej	19	Wskaźnik dynamiki liczby podmiotów gospodarczych na danym obszarze w okresie minionych 10 lat (ujawnienie tendencji regresu lub stagnacji)	- GUS, - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej realizująca zadania w zakresie ewidencji działalności gospodarczej, prowadząca	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie

⁹⁰ Kryterium szczegółowe zaliczania szkoły podstawowej lub gimnazjum do placówek o niskim poziomie kształcenia:

- W przypadku gimnazjum - przeciętny wynik egzaminu gimnazjalnego w danej szkole za ostatnie 3 lata jest niższy od przeciętnego wyniku w województwie,
- W przypadku szkoły podstawowej - przeciętny wynik sprawdzianu szóstoklasistów w danej szkole za ostatnie 3 lata jest niższy od przeciętnego wyniku w województwie, lub
- W przypadku gimnazjum - względny wynik (czyli stosunek wyniku uzyskanego w danej szkole na tle średniej wartości wojewódzkiej) egzaminu gimnazjalnego w danym roku jest niższy od względnego wyniku w dowolnym z trzech poprzedzających lat,
- W przypadku szkoły podstawowej - względny wynik (czyli stosunek wyniku uzyskanego w danej szkole na tle średniej wartości wojewódzkiej) sprawdzianu szóstoklasistów w danym roku jest niższy od względnego wyniku w dowolnym z trzech poprzedzających lat.

				Centralną Ewidencję Działalności Gospodarczej	
		20	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze	- GUS, - jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie ewidencji ludności	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
PRZESTRZE NNO- FUNKCJON ALNA	<i>Sposób użytkowania terenów</i>	21	Udział przestrzeni zdegradowanej w powierzchni ogólnej danego obszaru	- jednostka organizacyjna urzędu administracji samorządowej, realizująca zadania w zakresie gospodarki przestrzennej	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie
ŚRODOWISKOWA	<i>Przyrodnicze warunki lokalnej egzystencji</i>	22	Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinyowych względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru	- zakłady gospodarki komunalnej, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele nieruchomości, - wywiady terenowe	- duże miasta - małe miasta
		23	Udział nieruchomości budowlanych zbierających ścieki sanitarne w zbiornikach wybieralnych (inaczej w szambach) względem ogółu nieruchomości danego obszaru	- zakłady gospodarki komunalnej, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele nieruchomości, - wywiady terenowe	- duże miasta - małe miasta
INFRASTRUKTURALNA	<i>Elementarne zagospodarowanie w instalacje techniczne, stan techniczny budynków</i>	24	Udział budynków podłączonych do sieci: wodociągowej, kanalizacji sanitarnej, gazowej, (podłączonych do zbiorczej sieci ciepłowniczej, sieci teleinformatycznej itp.) względem ogółu budynków danego obszaru	- zakłady gospodarki komunalnej, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele nieruchomości, - służby zarządzające gminną infrastrukturą sieciową, podmioty gospodarcze sprzedające usługi poprzez sieci itp. - wywiady terenowe	- duże miasta - małe miasta
		25	Liczba budynków, budowli, których stan konstrukcji ogranicza lub uniemożliwia ich użytkowanie względem ogółu tych obiektów danego obszaru	- zakłady gospodarki komunalnej, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele nieruchomości, - służby zarządzające gminną infrastrukturą sieciową, podmioty gospodarcze sprzedające usługi poprzez sieci itp. - wywiady terenowe	- duże miasta - małe miasta - obszary wiejskie

Źródło: opracowanie własne

Tab. 6 Macierz wykluczeń wskaźników – informująca których wskaźników nie można wybierać łącznie*

Nr wskaźników	Nr wskaźników	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze		X																							
2	Stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	X																								
3	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze																									
4	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 miesięcy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze					X																				
5	Udział bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 24 miesiące w ogóle bezrobotnych na danym obszarze				X																					
6	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze							X																		
7	Udział gospodarstw domowych-stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie gospodarstw domowych ogółem na danym obszarze						X																			
8	Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w liczbie dzieci w tym wieku na danym obszarze																									
9	Udział rodzin formalnie uznanych za niezdolne do opieki nad dziećmi względem ogółu rodzin na danym obszarze																									
10	Odsetek dzieci zamieszkujących dany obszar w wieku 3-5 lat, objętych wychowaniem przedszkolnym																									

Nr wskaźników		Nr wskaźników	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
11	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasistów (w placówkach działających na danym obszarze)													X													
12	Wynik średni egzaminu gimnazjalnego (w placówkach działających na danym obszarze)												X														
13	Miejscowość należy do rejonu obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia (wg kryterium szczegółowego)[1]																										
14	Udział młodzieży w wieku 13-18 lat kończących przedwcześnie edukację szkolną (wskaźnik należy odnieść albo do liczby młodzieży w tym wieku na danym obszarze albo do uczniów szkół działających na danym obszarze)																										
15	Stosunek interwencji służb porządkowych (policji, straży) z powodu zakłócania miru domowego i porządku publicznego względem ogółu gospodarstw domowych na danym obszarze																	X	X	X							
16	Wskaźnik przestępstw kryminalnych (popołnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców																X		X	X							
17	Stosunek wykroczeń (także przestępstw) młodzieży 13-18 lat odnotowanych przez służby porządkowe względem ogółu młodzieży w tym przedziale wieku na danym obszarze																X	X		X							
18	Liczba przestępstw młodocianych (popołnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców																X	X	X								
19	Wskaźnik dynamiki liczby podmiotów gospodarczych na danym obszarze w okresie minionych 10 lat (ujawnienie tendencji regresu lub stagnacji)																										

Nr wskaźników		Nr wskaźników	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
20	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze																										
21	Udział przestrzeni zdegradowanej w powierzchni ogólnej danego obszaru																										
22	Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru																									X	
23	Udział nieruchomości budowlanych zbierających ścieki sanitarne w zbiornikach wybieralnych (inaczej w szambach) względem ogółu nieruchomości danego obszaru																									X	
24	Udział budynków podłączonych do sieci: wodociągowej, kanalizacji sanitarnej, gazowej, (podłączonych do zbiorczej sieci ciepłowniczej, sieci teleinformatycznej itp.) względem ogółu budynków danego obszaru																							X	X		
25	Liczba budynków, budowli, których stan konstrukcji ogranicza lub uniemożliwia ich użytkowanie względem ogółu tych obiektów danego obszaru																										

**Wyjaśnienie: znakiem X przedstawiono te pary wskaźników, których nie można wybierać łącznie*

Źródło: opracowanie własne

Załącznik 4. Tabele do przygotowania listy głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Tab. 7 Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wzór tabeli

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Przedsięwzięcie (nr, nazwa)	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu ⁹¹	Opis projektu					
				Podmiot/y realizujący/e projekt	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia danego projektu)	Szacowana wartość projektu (zł)	Prognozowane rezultaty	Sposób oceny i zmierzenia rezultatów w odniesieniu do celów rewitalizacji
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obszar rewitalizacji ..	CEL REWITALIZACJI: ...								
	Kierunek działań: ...								
	CEL REWITALIZACJI: ...								
	Kierunek działań: ...								

Tab. 8 Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wzór tabeli

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia ⁹²	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne ⁹³
1	2	3	4
Obszar rewitalizacji ..	CEL REWITALIZACJI: ...		
	Kierunek działań: ...		

⁹¹ Typy projektów rewitalizacyjnych: społeczne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Rozróżnienie to zostało zaproponowane w oparciu o 5 sfer, które mają zostać przeanalizowane w ramach diagnozy PR, opisanych w podrozdziale 6.3 w pkt 5.

⁹² Typy przedsięwzięć rewitalizacyjnych: społeczne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Rozróżnienie to zostało zaproponowane w oparciu o 5 sfer, które mają zostać przeanalizowane w ramach diagnozy PR, opisanych w podrozdziale 6.3 w pkt 5.

⁹³ Przykład uzupełniającego przedsięwzięcia rewitalizacyjnego – wsparcie dla matek powracających na rynek pracy.

Załącznik 5, Tabele do przygotowania harmonogramu realizacji PR i przedstawienia ram finansowych głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Tab. 9 Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne – harmonogram i szacunkowe ramy finansowe – wzór tabeli

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu ⁹⁴	Przedsięwzięcie (nr, nazwa)	Podmiot/y realizujący/e projekt	Szacowana wartość projektu (zł)	Poziom dofinansowania		Źródło finansowania				Działanie SZOOP RPO	Poddziałanie SZOOP RPO	
							%	zł	Środki publiczne			Środki prywatne			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Obszar rewitalizacji. ...									EFS	EFRR...	...				

*należy wskazać nr projektu/ów powiązanego/y z kolumny 3 tabeli (w przypadku projektów finansowanych z EFRR, wymagane jest wskazanie projektów powiązanych współfinansowanych z EFS)

Tab. 10 Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne – harmonogram i szacunkowe ramy finansowe – wzór tabeli

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia ⁹⁵	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Szacowana wartość przedsięwzięcia (zł)	Źródło finansowania			
					Środki publiczne			Środki prywatne
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Obszar rewitalizacji ::					EFS	EFRR...	...	

⁹⁴ Typy przedsięwzięć rewitalizacyjnych: społeczne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Rozróżnienie to zostało zaproponowane w oparciu o 5 sfer, które mają zostać przeanalizowane w ramach diagnozy PR, opisanych w podrozdziale 6.3 w pkt 5.

⁹⁵ Typy przedsięwzięć rewitalizacyjnych: społeczne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne. Rozróżnienie to zostało zaproponowane w oparciu o 5 sfer, które mają zostać przeanalizowane w ramach diagnozy PR, opisanych w podrozdziale 6.3 w pkt 5.

Spis tabel

Tab. 1 Działania i poddziałania RPO WK-P, w ramach których finansowane będą działania rewitalizacyjne	11
Tab. 2 Trzy poziomy prowadzenia rewitalizacji, wyróżnione w zależności od kategorii jednostki osadniczej.....	34
Tab. 3 Wielkość alokacji (euro) w podziale na miasta województwa uszeregowane alfabetycznie	58
Tab. 4 Działania/poddziałania RPO WK-P, z którymi projekty rewitalizacyjne mogą być komplementarne oraz w ramach których przewidziano preferencje dla projektów realizowanych na obszarach rewitalizowanych	60
Tab. 5 Lista wskaźników dla ujawnienia stanu kryzysowego	74
Tab. 6 Macierz wykluczeń wskaźników – informująca których wskaźników nie można wybierać łącznie*	78
Tab. 7 Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wzór tabeli	81
Tab. 8 Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wzór tabeli	81
Tab. 9 Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne – harmonogram i szacunkowe ramy finansowe – wzór tabeli	82
Tab. 10 Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne – harmonogram i szacunkowe ramy finansowe – wzór tabeli	82

Spis rycin

Ryc. 1 Logika programowania działań rewitalizacyjnych – uproszczony schemat	29
Ryc. 2 Logika delimitacji i oczekiwanych efektów w zależności od zróżnicowania problemów, danych i możliwej interwencji	35
Ryc. 3 Sposoby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w zależności od rodzaju jednostki osadniczej	36
Ryc. 4 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w największych miastach regionu – uproszczony schemat	40
Ryc. 5 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich – uproszczony schemat.....	44
Ryc. 6 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminach miejskich (poza Bydgoszczą, Toruniem, Włocławkiem, Grudziądem i Inowrocławiem) – uproszczony schemat	49
Ryc. 7 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminach miejsko-wiejskich dla których miasto nie koncentruje więcej niż 30% ludności gminy – uproszczony schemat	52
Ryc. 8 Wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminach miejsko-wiejskich dla których miasto koncentruje więcej niż 30% ludności gminy – uproszczony schemat.....	53